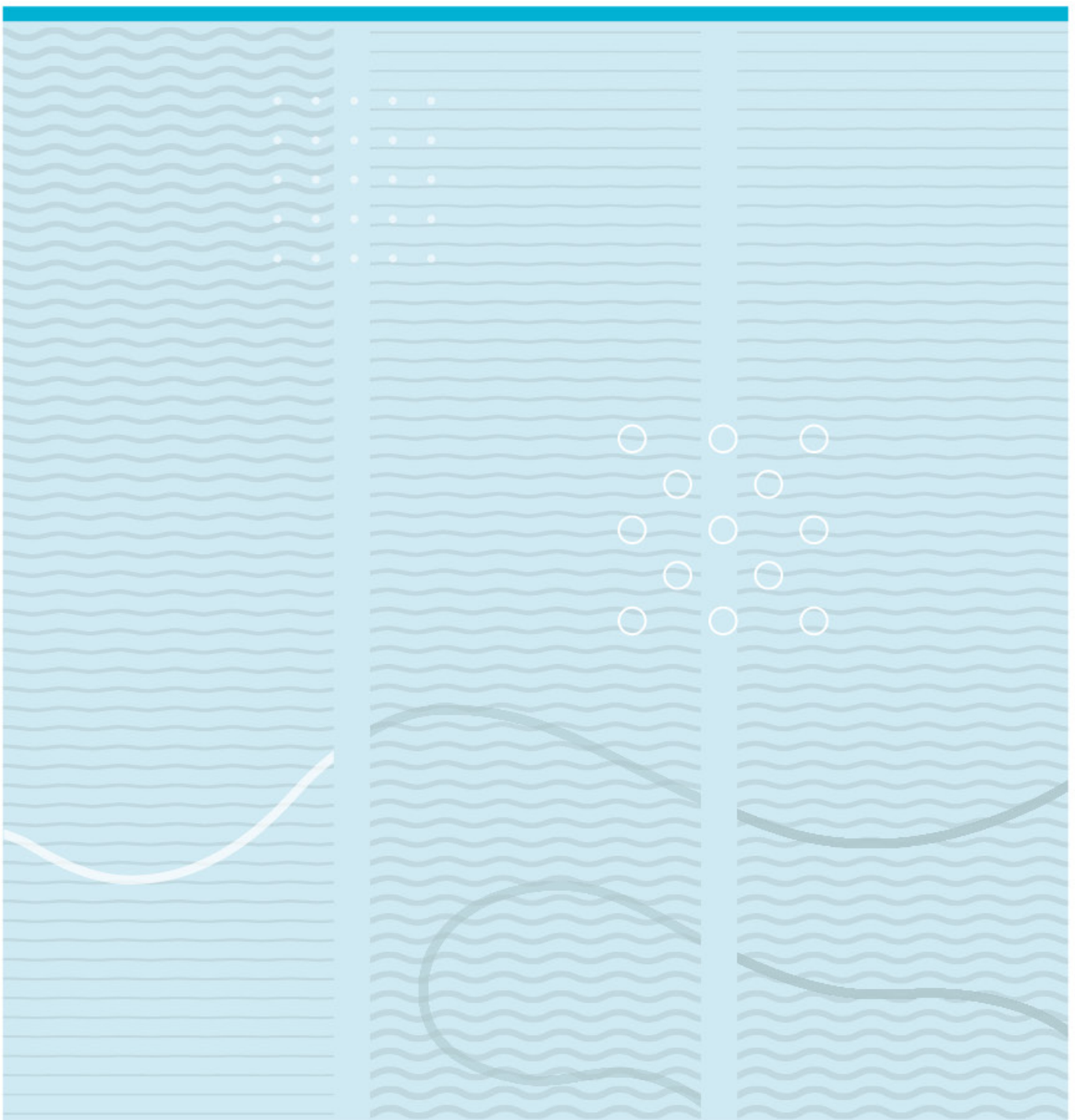

Kristine Eek Berg & Maud Sørum Vestnes

Pornoundervisning

En analyse av læremidler om porno for ungdomstrinnet

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Grønland 58
3045 Drammen
<http://www.usn.no>

© 2023 Kristine Eek Berg & Maud Sørum Vestnes

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Forord

Forskningsarbeidet vårt har vært preget av en enorm motivasjon for å kunne hjelpe oss selv og andre undervisere i samme situasjon som oss, til å få kunnskapen og redskapene som skal til for å ta pornopraten i egne klasserom.

Å ha fått muligheten til å la seg fordype i et felt som er så omdiskutert og tabubelagt som pornografi har vært spennende, men ikke minst også krevende. Når man i sosiale settinger forteller at man skriver om et tema som porno kan man forvente mange ulike reaksjoner. Disse reaksjonene har for oss kommet i form av historiefortellinger om personlige forhold til pornoen fra noen, og fra andre har reaksjonen kommet i form av en mer alvorstynget bekymring om at pornoen ikke bør undervises om blant de yngre barna. Uavhengig av hvilke meninger som har møtt oss, er det ingen tvil om at temaet på tvers av sosiale grupper og sammensetninger har skapt grobunn for spennende, alvorlige og lærerike samtaler.

Gjennom forskningen har vi nådd vårt mål om å bli mer personlig rustet til å ta pornopraten i våre fremtidige klasserom, og vi håper også oppgaven vår kan være med på å støtte andre lærere i deres egne undervisningssituasjoner.

Vi ønsker å takke vår veileder ved Universitetet i Sørøst-Norge, Kari Hernæs Nordberg, for god, jevn og ikke minst omfattende veiledning hele det foregående året. Vi vil takke for alle råd og støttende samtaler, og ikke minst for hjelpen med den røde tråden i vår oppgave. I tillegg ønsker vi å takke Tonje Gundersen, forsker ved Oslo Metropolitan University, for god rådgivning og veiledning. Videre vil vi takke Merethe Austen Sørum Vestnes, språkleder i Larvik kommune, for gjennomlesning og oppmuntring, og sist, men ikke minst ønsker vi takke Isak Søvik Mørck for nødproviant på lange lesedager, og gode, støttende ord i slitne lesestunder.

Helt til sist må vi også takke både oss selv og hverandre, uten oss hadde tross alt ikke dette prosjektet kommet i havn.

Med dette ønsker vi deg en god lesning videre,

Kristine Eek Berg & Maud Sørum Vestnes

Drammen, juni 2023

Sammendrag

Det overordnede temaet for denne masteroppgaven er pornografi. Oppgavens formål er å belyse hvordan ulike læremidler for ungdomstrinnet tar opp tematikken pornografi. For å imøtekomme oppgavens formål skal det også svares på hvordan de gitte læremidlene *fremstiller* pornoen som tema.

For å kunne uttale seg om pornografiens omtale og fremstilling i læremidlene er vi nødt til å ha et solid teoretisk grunnlag å kunne se til. Oppgaven har tatt utgangspunkt i Michel Foucaults diskursteori, som ser på hvordan makt er med på å endre og opprettholde strukturer i samfunnet. Andre teoretikere som også har utviklet teorier som omhandler makt, og som vil være sentrale for vår oppgave, er Norman Fairclough og Jean Baudrillard. Fairclough er sentral innen retningen kritisk diskursanalyse, som vi har hentet inspirasjon fra i vår diskursanalyse. Baudrillard har utviklet teorier som spesifikt ser på hvordan vi blir påvirket av dagens mediesamfunn, og som på den måten gjør seg gjeldene for vår oppgave. To teoretiske begreper vi har brukt er *seksuelle skript* og *generasjonell seksualitet*, hvor vi har tatt utgangspunkt i Willy Pedersens fremstilling av disse. Disse er med på å bygge en forståelse av hvilke faktorer som spiller inn i den seksuelle kulturen samfunnet består av i dag.

Oppgaven baserer seg også i stor grad på et vesentlig kunnskapsgrunnlag hva gjelder pornoens påvirkning på barn og unge. I tillegg fremlegges også et kunnskapsgrunnlag om feltet som omhandler undervisningen om kontroversielle, emosjonelle og sensitive temaer. Dette legges frem i oppgavens *andre* kapittel.

Hensikten med denne oppgaven er å kunne gi et innblikk i hvilke læremidler man som underviser kan benytte seg av dersom man ønsker å ta pornoundervisningen i eget klasserom. I tillegg til dette er et annet vesentlig aspekt ved oppgaven å gi en innsikt i omfanget av disse ressursene, samtidig som vi ønsker å gi leseren et innblikk i ressursenes innhold. Oppgavens praksisbetydning i undervisningsfeltet er at den tilbyr et innblikk i et felt som tidligere kanskje ikke har blitt belyst i tilstrekkelig grad. Pornografi som undervisningstema blir ikke bare løftet frem som viktig, det gis også kjennskap til ulike læremidler underviseren kan benytte seg av på ungdomstrinnet.

Metoden oppgaven baserer seg på er en diskursanalytisk fremgangsmåte, inspirert av kritisk diskursanalyse, der vi ser på hvordan noen diskurser om pornografi kommer til uttrykk gjennom de ulike læremidlene. Med dette kunne vi uttale oss om innholdet i de ulike læremidlene, og med det

hvilke *diskurser* som blir fremmet i ressursene. Metoden ga også muligheten til å vende et kritisk blikk på avsenderen av de ulike læremidlene, samt de ulike fremstillingene av pornografi.

Datamaterialet oppgaven består av kommer i form av analyser av *seks* utvalgte læremidler. Disse analysene trekker frem funnene fra de ulike ressursene, og fremstiller dermed hvilke diskurser som går igjen, og som belyses i det enkelte læremiddel. Disse funnene har så blitt brukt for å kunne se generelle trekk og mønstre som kom til syne.

Ved å analytisk gå til verks på de seks læremidlene kom resultatene i form av *fire* sentrale diskurser som viste seg å gå igjen i læremidlene vi analyserte. Disse fire diskursene består av *diskursen om pornoens påvirkning, diskursen om forventningspress og prestasjonsangst, diskursen om krenkende innhold i pornografien og diskursen om viktigheten av kritisk tenking i møtet med pornoen*. Dette er oppgavens hovedfunn. I tillegg til disse hovedfunnene fant vi, ved hjelp av spørsmål vi stilte tekstene, elementer som var utelatt av ulike ressurser, påstander tekstene fremmet og vi har drøftet hvilke *konsekvenser* ulike fremstillinger av pornografi kan tenkes å ha på mottakeren.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	8
1.2 Begrepsavklaring og avgrensing av oppgaven.....	9
1.3 Oppgavens gang.....	12
2 Kunnskapsgrunnlag	13
2.1 Avklaring av kunnskapsgrunnlag.....	13
2.2 Barn og unges seksualitet og språk.....	15
2.3 Digital seksualitet.....	16
2.4 Pornografi	17
2.5 Pornoens plass i dagens skole.....	19
2.6 Hvorfor oppsøker vi porno?.....	20
2.7 Hvordan påvirkes unge av porno?	21
2.8 Undervisning i et kontroversielt, emosjonelt og sensitivt tema.....	25
2.9 Porno som tverrfaglig tema.....	28
2.10 Seksualitetsundervisning.....	29
3 Teoretisk rammeverk	32
3.1 Generasjonell seksualitet og seksuelle skript.....	32
3.2 Foucaults diskursteori	34
3.3 Norman Fairclough.....	35
3.4 Jean Baudrillard	36
4 Metode	37
4.1 Bakgrunn for valg av metode.....	37
4.2 Utvalg.....	39
4.3 Forskningsdesign og analyseverktøy	40
4.4 Utvalgsriterier for læremidlene.....	41
4.4.1 Didaktiske læremidler.....	41
4.4.2 Semantiske læremidler.....	42
4.5 Analysemetode.....	43
4.6 Hvordan har vi analysert læremidlene?	44
4.7 Forskningens kvalitet.....	46

5 Presentasjon av materialet.....	47
5.1 Didaktiske læremidler.....	48
5.1.1 <i>Seksualitetsundervisning - en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet - Sex og samfunn</i>	48
5.1.2 <i>Relevans 8-10 - Gyldendal</i>	50
5.1.3 <i>Porno på timeplanen - Lightup Norge og Barnevakten</i>	51
5.2 Semantiske læremidler.....	53
5.2.1 <i>Sesam Sesam – Gro Dahle</i>	54
5.2.2 <i>Lik Meg (sesong 6) - NRK</i>	55
5.2.3 <i>Gutteboka – din guide til puberteten – Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl</i>	56
5.3 Gjennomgående trekk i læringsressursene.....	57
6 Analyse og funn.....	58
6.1 Kulturell og sosial kontekst for diskursene.....	58
6.2 Forskningsfunn fra læringsressursene.....	60
6.2.1 <i>Seksualitetsundervisning - en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet - Sex og samfunn</i>	60
6.2.2 <i>Relevans 8-10 - Gyldendal</i>	62
6.2.3 <i>Porno på timeplanen - Lightup Norge og Barnevakten</i>	63
6.2.4 <i>Sesam Sesam – Gro Dahle</i>	65
6.2.5 <i>Lik Meg (sesong 6) - NRK</i>	66
6.2.6 <i>Gutteboka – din guide til puberteten</i>	68
7 Diskusjon	70
7.1 Tolkning av læringsressursene.....	70
7.2 Drøfting av diskursenes forekomst i læremidlene	76
7.3 Hvordan fremstilles porno i de ulike læremidlene?	84
8 Konklusjon	88
8.1 Hvordan fremstilles pornoen i læremidlene?.....	88
8.1.1 <i>Hvilke diskurser har fått avgjørende plass i læremidlene?</i>	89
8.2 Hvordan tas porno opp i læremidlene?	90
8.3 Avsluttende konklusjoner	91
8.4 Forslag til videre forskning	92
Litteraturliste.....	93

1 Innledning

Rule 34: hvis det eksisterer, så finnes det porno av det (Oppdatert, 2022, 11:55).

Denne uoffisielle internettregelen sier noe om den enorme tilgangen til porno dagens barn og unge vokser opp med. Denne overfloden av porno finnes bare få tasteklikk unna, og er tilgjengelig døgnet rundt. Med dette er ikke porno bare en privatsak, men rettere sagt et omfattende samfunnsproblem (Berggrav, 2020, s. 3). Når pornoen blir et substitutt for den manglende seksualitetsundervisningen, kan konsekvensene være mange (Flood, 2021, s. 142). Studier viser at dagens generasjon med barn og unge blir eksponert for pornografi i mye større grad enn noen tidligere generasjon. Over halvparten av barn i alderen tretten til atten som har sett porno på nett, så dette før de fylte tretten år (Medietilsynet, 2020, s. 1; Senje, 2020).

Frøvik og Torstensen påpeker i sin bok at pornografien i liten grad inngår i seksualitetsundervisningen (Frøvik og Torstensen, 2021, s. 48). Dette er bekymringsverdig da en studie viser at mer enn halvparten av guttene i alderen elleve til seksten år tror at porno er en faktisk, realistisk fremstilling av sex (Sæle, 2021, s. 237). Situasjonen er dermed slik at man på den ene siden har sviktende seksualitetsundervisning i skolen, og på den andre siden har en generasjon der mange får sin opplæring om sex fra pornografien (Litsou, Byron, McKee & Ingham, 2021, s. 236). Dette er bemerkelsesverdig da undervisningen bør ha som mål å formidle kunnskap om seksualitet på en annen måte enn det pornoindustrien kan tilby barn og unge (Frøvik og Torstensen, 2021, s. 48).

Barn og unge etterspør voksne å snakke med om tematikken knyttet til porno, og ønsker seg bedre informasjon og veiledning for å kunne håndtere det de ser (Berggrav, 2020, s. 3). I en undersøkelse om seksualitetsundervisningen gjort av organisasjonen Sex og samfunn, kom det frem at hele 66% av ungdom oppga at det var temaer de savnet i seksualitetsundervisningen. Blant disse temaene ble porno trukket frem som et ønsket tema (Sex og samfunn, 2022a, s. 5).

Ikke bare elevene ønsker seg mer og bedre seksualitetsundervisning, dette er også etterspurt blant lærere. I en undersøkelse kom det frem at hele 63% av lærerne ønsket et økt fokus på seksualitetsundervisning, og omtrent like mange ønsket tilrettelagte undervisningsopplegg (Sex og samfunn, 2022b, s. 8-9). For å få til dette etterlyses det en styrkning av seksualitetsundervisning i utdanningen, for slik det er nå klarer ikke studiet å forberede lærerne på å undervise om sex i skolen. Kun 12% av ferdigutdannede lærere føler de har lært *noe* om seksualitetsundervisning de kan ta med seg inn i skolen (Friestad, 2022; Representantforslag 91 S (2022-2023), s. 1). Som en

følge av den manglende undervisningen om seksualitet og pornografi på lærerutdanningen, blir verktøyene man kan bruke i pornoundervisningen desto viktigere. Det er nettopp disse verktøyene lærere etterspør for å lettere kunne ta pornopraten i klasserommet (Stubberud, Aarbakke, Svendsen, Johannesen & Hammeren, 2017, s. 35).

I vår masteroppgave undersøker vi hva som finnes der ute av læremidler som tar opp tematikken pornografi til bruk i undervisningen på ungdomstrinnet. Ettersom vi skriver oppgaven vår i samfunnsfag, vil vi se spesielt på læremidler innenfor dette faget. Likevel er tematikken pornografi noe som også vil strekke seg på tvers av flere fag, og i de tverrfaglige temaene som finnes i skolen i dag. Dermed er det også hensiktsmessig å se på opplegg som kan gå på tvers av temaene *folkehelse og livsmestring* og *demokrati og medborgerskap*, som begge er temaer hvor områder i pornografien berøres. Vi har valgt å ta for oss et utvalg læremidler, for å kunne undersøke hvordan disse tar opp tematikken pornografi. I analysen av materiale har vi valgt å gjøre en *diskursanalyse*, og undersøke hvordan disse seks læremidlene synliggjør og fremmer ulike påstander og diskurser om porno.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Som to unge kvinner kom vi sammen for å forfatte denne masteroppgaven fordi vi begge bærer på et sterkt engasjement for seksualitetsundervisningen rundt om i norske klasserom. Dette var altså et felles grunnlag for vårt valg av tema i masteroppgaven. Vi visste at seksualitetsundervisningen ville stå i sentrum for vår oppgave, og når vi vet at så mange barn og unge oppgir pornoen som deres største kilde til læring om sex, bestemte vi oss for at porno skulle være temaet for vår oppgave.

Vår motivasjon for å skrive om et såpass omdiskutert tema som porno kommer av at vi ser på tematikken som for viktig til at man kan unnlate å prate om det. Vi har selv opplevd pornopraten som en elefant i klasserommet når temaet seksualitet skal opp, en elefant alle vet er der, men ingen helt tør å nærme seg. Gjennom denne studien har vi ønsket å finne frem til kunnskap og ressurser som kan være til hjelp både for oss og andre lærere i undervisning om et såpass sensitivt, emosjonelt og kontroversielt tema. Vårt mål med denne oppgaven er dermed todelt. For det første er det et mål å undersøke hvilke hjelpemidler lærere har til disposisjon for å ta pornopraten i klasserommet, og for det andre vil vi undersøke hvordan disse hjelpemidlene håndterer og omtaler pornoen.

Det er viktig å påpeke at vår intensjon med denne oppgaven ikke er å komme med et ensidig blikk på pornografiens verden og hvordan den påvirker barn og unge, men prøve å finne ut av hvordan vi

som voksenpersoner kan hjelpe barn og unge å håndtere eksponeringen de blir utsatt for. Vi vet gjennom forskning at barn og unges møte med pornografi, frivillig eller ufrivillig, kan skje i svært ung alder og at de opplever det ulikt (Frøvik & Torstensen, 2021). Målet med gode læremidler og trygge lærere når det gjelder seksualitet og porno, er at barn og unge ikke skal måtte bearbeide og forstå innholdet av hva de har blitt eksponert for på egenhånd. Derfor ønsker vi gjennom denne masteroppgaven å finne et mangfold av læremidler, og se nærmere på hvordan disse *tar opp* og *fremstiller* pornografien.

På bakgrunn av dette har vi valgt å utarbeide problemstillingen *hvordan tar læremidler for ungdomstrinnet opp tematikken pornografi i dag?* Denne problemstillingen går ut på å finne ut av hvordan ulike læremidler, tar opp temaet pornografi for undervisningen på ungdomstrinnet. For å dykke videre inn i essensen av dette har vi også valgt å utforme et forskningsspørsmål som har som hensikt å la oss se enda nærmere på hvordan disse læremidlene faktisk fremstiller pornografien, gjennom forskningsspørsmålet *hvordan fremstilles pornografi i de ulike læremidlene?*

1.2 Begrepsavklaring og avgrensning av oppgaven

Avgrensning av oppgaven

Når det kommer til avgrensningen av vår oppgave, går dette på hva vi anser som nødvendige avgrensninger for å gjøre oppgaven mest mulig relevant. I tillegg vil avgrensning gi oss muligheten til å gå mer i dybden fremfor en mer overfladisk behandling av temaet. Vi har i all hovedsak gjort to avgrensninger i denne masteroppgaven. For det første har vi gjort avgrensninger om hvilke tilnærminger vi har valgt å bruke når vi har sett på ulike faglige tolkninger, og for det andre har avgrensningene gått mer direkte på omfanget av vår forskning. Begge disse aspektene ønsker vi å berøre kort under. Også vår påfølgende begrepsavklaring er med på å gi leseren et innblikk i hvordan vi bruker og avgrenser ulike begreper som går igjen i vår oppgave.

I studien har vi valgt å undersøke hvordan ulike læremidler tematiserer og fremstiller pornografien. I søket etter relevant litteratur har vi valgt å avgrense søket vårt til læremidler som kan benyttes på ungdomstrinnet. Vi har i vår leting funnet flere relevante ressurser, likevel ville det ikke vært mulig å foreta en analyse av alle kildene, og vi har derfor valgt å se nærmere på seks ulike læremidler. Vi vil komme nærmere inn på hvilke vi har endt med å velge, og på hvilket grunnlag dette valget er blitt tatt, i vårt underkapittel om *utvalg* i metodekapittelet.

Begrepsavklaring

Seksualitet og seksuell helse

For å i det hele tatt kunne snakke om seksualitetsundervisning, må man ha en forståelse av hva som ligger i begrepet seksualitet. Seksualitet er et begrep som omfatter menneskets seksuelle orientering, kjønnsidentitet, intimitet, nærhet, reproduksjon og erotikk. Helsedirektoratet (2021) definerer seksuell helse som *fysisk, psykisk, emosjonelt og sosialt velvære relatert til seksualitet*. God seksuell helse kan blant annet være med på å fremme bedre livskvalitet (Helsedirektoratet, 2021).

Barn og unge

I juridisk forstand anses *barn* som personer under 18 år, mens *unge* kan beskrives om personer opp til 25 år (Barne – og likestillingsdepartementet 2016:13). I denne oppgaven vil barn og unge defineres som personer under 18 år.

Pornografi

Pornografi, eller porno, er et begrep som kan romme flere ulike kategoriseringer, slik som erotikk, myk porno, hard porno og grov porno. Disse begrepene vil vi forklare nærmere videre i vår oppgave. Likevel velger vi stort sett å benytte det generelle begrepet *porno* eller *pornografi*. Med dette begrepet mener vi den pornografien barn og unge kan møte på, særlig i form av videoer (Frøvik & Torstensen, 2021, s. 8).

Diskurs

Diskursbegrepet er mangfoldig, og vi anser der derfor som nødvendig å konkretisere hvordan diskurs er brukt og definert i denne oppgaven. Diskurs kan kort sagt beskrives som sosial praksis hvor språket spiller en viktig rolle (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 58). I vår oppgave ønsker vi å undersøke i hvilken grad diskurser knyttet til pornografi kommer til syne i ulike læremidler. Her vil vi se på hvordan disse læremidlene konstruerer og formidler verdier og meninger, knyttet til pornografien gjennom deres tekst i kontekst.

Seksualitetsundervisning

Seksualundervisning har ulike definisjoner, men generelt kan det defineres som *undervisning som omhandler seksuelle temaer*. Det er likevel omdiskutert hva undervisningen skal inneholde, hvilket omfang undervisningen bør ha, hvem som skal ha ansvaret for undervisningen og ikke minst hva formålet bør være. Til tross for at det er omdiskutert, er seksualundervisningen jevnt over sett på

som et positivt tiltak for å informere og utvikle holdninger knyttet til *sunn* seksualitet og potensielle problematiske sider ved seksualiteten, slik som seksualisert medieinnhold og pornografi (NOU 2021: 3, s. 53).

Begrepet *seksualitetsundervisning* blir brukt av blant annet organisasjoner som *Sex og samfunn* og *Sex og Politikk* da de med dette begrepet ønsker å endre fokuset fra den tradisjonelle forståelsen a seksualitet som de mener ligger i begrepet seksualundervisning (NOU 2021: 3, s. 53). Sexolog og pedagog Wenche Fjeld påpeker at seksualitetsundervisningen også handler om å lære elever å kjenne og forstå sine egne følelser, sin egen kropp og utviklingen av den, og om sterke følelser knyttet til egen seksualitet (Alver & Brøntveit, 2021). Vi har derfor valgt å benytte begrepet seksualitetsundervisning fremfor seksualundervisning videre i oppgaven.

Læremidler

På utdanningsdirektoratets egen nettside beskrives læremidler som trykte, ikke-trykte og digitale ressurser som er ment for bruk i undervisning i skolen. De kan enten brukes som en tilleggsressurs eller være en ressurs alene, og på denne måten være med på å dekke kompetansemål i Læreplanverket for Kunnskapsløftet (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Vi har i vår masteroppgave valgt å utvide betydningen av læremidler til å også omhandle ressurser som ikke nødvendigvis er utviklet til bruk i opplæringen, men som likevel kan benyttes i undervisningen. Dette er omtaler vi som *semantiske læremidler*. I vår oppgave vil begrepene læremidler og læringsressurser ha samme betydning, og vil fremover bli brukt om hverandre.

Didaktiske læremidler

Didaktiske læremidler er de læremidlene som er produsert med intensjonen om å skulle brukes i klasseromsundervisning. Deres intensjon er didaktisk, noe som vil si at læremidlene ofte kommer med ulike mål for undervisningen og for et spesielt klassetrinn. Disse didaktiske læremidlene kommer ofte i form av lærebok eller en nettressurs (Gissel, 2022a).

Semantiske læremidler

Semantiske læremidler er tekster og ressurser som ikke er laget med intensjon om å skulle brukes i undervisningen. Semantiske læremidler kan til tross for dette brukes i undervisningen ved at læreren *didaktiserer* innholdet, altså legger didaktiske rammer rundt, slik at det likevel kan benyttes i klasserommet (Gissel, 2022b).

1.3 Oppgavens gang

I dette innledningskapittelet har vi gitt et innblikk i hva oppgaven skal ta for seg, samt gitt nyttig informasjon om bakgrunnen for vårt temavalg, i tillegg har vi gitt en oversikt over sentrale begreper i oppgaven.

I kapittel to *kunnskapsgrunnlag* redegjør vi for undersøkelser og populærvitenskap som vil være viktig for vår oppgave, i tillegg vil vi gi leseren en innføring i noe av den tidligere forskningen som er med på å bygge opp under det som videre vil være grunnlaget for vår analyse.

Kapittel tre *teoretisk rammeverk* tar for seg, og presenterer de teoriene som preger oppgaven vår, og som har vært med å farge de videre analysene og drøftingene vi har foretatt oss.

Kapittel fire *metode* tar for seg de valgene vi har foretatt oss av metodiske hensyn i vårt forskningsarbeid. I dette kapittelet beskriver vi nærmere bakgrunnen for de valgene vi har tatt, og hvordan de har preget vårt arbeid.

Kapittel fem *presentasjon av materiale* gir en beskrivelse av seks utvalgte læringsressurser som vi videre skal analysere og diskutere.

Kapittel seks *analyse og funn* handler om de seks læringsressursene vi har valgt oss ut, og vår analyse av disse. Utgangspunktet for analysen vil være å se etter ulike diskurser knyttet til pornografi og hvordan disse forekommer i læringsressursene. Kapittelet belyser våre funn.

Kapittel syv *diskusjon* viser en drøfting av resultatene fra det foregående analysekapittelet opp mot vårt kunnskapsgrunnlag, samt oppgavens teoretiske rammeverk.

Kapittel åtte *konklusjon* er masteroppgavens siste kapittel. Basert på våre funn vil vi her trekke konklusjoner for å forsøke å svare ut oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Vi ønsker også å dra noen avsluttende konklusjoner, og fremme noen forslag til videre forskning.

2 Kunnskapsgrunnlag

I dette kapitlet presenterer vi vårt kunnskapsgrunnlag. Kunnskapsgrunnlaget består av populærvitenskapelige bidrag, faglitteratur og tidligere forskning. Det er gjort lite forskning på undervisning om pornografi i norske skoler (Frøvik, Torstensen & Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 114). Etter å ha gjort flere søk etter forskning på dette området gjennom for eksempel Oria og Google Scholar, kan vi bekrefte at det var lite å finne. Under har vi derfor samlet en rekke kilder som til sammen vil kunne gi et bredere og mer forståelig bilde av pornografiens plass i barn og unges liv, samt pornografiens plass dagens skole.

2.1 Avklaring av kunnskapsgrunnlag

For å bygge opp under oppgavens transparens, ønsker vi å avklare bruk av ulike kilder i vårt kunnskapsgrunnlag. For å oppnå denne transparensen og avklaringen vil vi i denne delen kort si noe om kildene som går mye igjen i masteroppgavens *kunnskapsgrunnlag*, for så å si noe om hvilken type litteratur det her er snakk om. Hovedvekten av litteraturen vi omtaler i denne delen av masteroppgaven, går under *én* av *tre* kategorier. Disse kategoriene er *tidligere kartlegginger*, *faglitteratur* eller det man kan kalle *populærvitenskap*. Med tidligere forskning snakker vi om kartlegginger, rapporter eller annen faglitteratur, mens med populærvitenskap mener vi bøker eller andre kilder som baserer seg på fagkunnskap, men som likevel er skrevet for å nå allmenheten i større grad. Det fungerer dermed som en form for opplysningslitteratur. Vi skal nå gå inn på noen av kildene vi bruker i oppgaven.

Tidligere kartlegginger

Silje Berggravs rapport "*Et skada bilde av hvordan sex er*" - *Ungdoms perspektiver på porno* (2020) er utarbeidet i samarbeid med organisasjonen Redd Barna. Rapporten omhandler og undersøker hvordan ungdom selv opplever tilgangen til porno, samt påvirkningen pornoen kan ha på dem. Rapporten bygger på fokusgruppeintervjuer og anonyme spørreskjemaer fra over 50 ungdommer i alderen fjorten til nitten år.

Kulturdepartementet har i sin NOU 2021: 3, *Barneliv foran, bak og i skjermen* (2021), kartlagt og sammenstilt kunnskap om hvilke skadevirkninger eksponering for ulike typer medieinnhold kan ha. I NOUen er det lagt særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold.

Sex og samfunn har produsert en rapport i samarbeid med Kantar. Rapporten, *Seksualitetsundervisning i skolen – En kartlegging av elevers og lærernes erfaringer og ønsker*

(2022), er den største kartlegging av seksualitetsundervisning som noen gang har blitt gjennomført i Norge. Rapporten avdekker at lærere selv ønsker mer og bedre seksualitetsundervisning, samt at de etterlyser verktøy til å holde den.

Faglitteratur

Kroppssyn gjennom historien – og om vår tids kroppsidealer og kroppsfokus (2021) er skrevet av Ove Olsen Sæle, og handler om hvordan kroppen kan sees som et sosiokulturelt fenomen. Han knytter dette opp mot et historisk perspektiv, i tillegg ser Sæle dette fra et samtidsperspektiv.

Boken *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (2022), skrevet av Beate Goldschmidt-Gjerløw, Kristin Gregers Eriksen og Mari Kristine Jore, handler om hvilke temaer man kan anse som kontroversielle, emosjonelle og sensitive. I tillegg til dette skrives det i boken om hvordan læreren kan bli rustet til å lede undervisningen om denne typen temaer. Porno er et av disse temaene.

Undervisning om seksualitet – et spenningsfelt – Et kultursosiologisk blikk på lærernes erfaring (2019), er en masteroppgave skrevet av Ylva Mortensdatter Nordbø. Masteroppgaven undersøker hvilke erfaringer ungdomsskolelærere har i å undervise om seksualitet og pornografi i både samfunnsfaget og naturfaget. Mortensdatters mastergradsavhandling er omtalt og anerkjent av flere fagpersoner, slik som i *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (2022).

Marianne Støle-Nilsens bok, *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen – En innføring for lærerstudenter* (2022), er skrevet for å gi lærerstudenter en innføring i hva helhetlig seksualitetsundervisning er og hvordan man kan arbeide for å tilrettelegge for denne typen undervisning i eget klasserom. I tillegg skisseres det hvorfor den helhetlige seksualitetsundervisningen er viktig å ha med seg og undervise om.

Populærvitenskap

Värsta bästa svårnacket: om porr, sex & samtycke (2021) er boken til svenske Maria Ahlin og Maria Dufva. Dette er en populærvitenskapelig bok som har som mål å gi barn og unge svar på spørsmålene de har om porno, sex og samtykke. Boken forklarer hva porno er, hvordan pornoen lages, samt hvordan porno skiller seg fra sex i virkeligheten.

Jeanette Kalmar Frøvik og Ragnhild Lindahl Torstensen har skrevet den populærvitenskapelige boken, *Pornopratt - slik tar du den viktige samtalen med barn og ungdom* (2021), som oppfordrer foreldre, lærere og andre voksne tillitspersoner til å ta pornopratten med barn og unge. Boken skal fungere som en samtaleveileder, i tillegg til at den skal gi voksne kunnskap om den digitale verdenen barn og unge befinner seg i, slik at de kan ta pornopratten med dem.

2.2 Barn og unges seksualitet og språk

Samfunnet har, i de senere år, i større grad begynt å forholde seg til seksualiteten som noe positivt. Den kan beskrives som en berikende egenskap og del av livet som mennesker trenger, både for sin egen del, men også for samlivet med andre mennesker. Thore Langfeldt skriver likevel om at til tross for denne grunnleggende positive holdningen til menneskers seksualitet, er det mange som ikke anerkjenner seksualitetens plass i våre følelsesliv. Flere kjenner på vanskeligheter med angst, evnen til å uttrykke sine følelser og ikke minst forhold til egen kropp. Disse faktorene er med på å påvirke seksualiteten og seksuallivene våre negativt (Langfeldt, 2000, s. 9).

Barne- og ungdomsårene har altså stor betydning for hvordan vi som mennesker kommer til å fungere seksuelt videre i livet. Vi lærer oss tidlig hvordan en skal forholde seg til, og ikke minst reagere på kroppskontakt og berøring. Hvordan vi som voksenpersoner lærer barnet å respektere egne og andres grenser er dermed avgjørende for hvilket forhold barnet med tiden vil ha til egen kropp og seksualitet. Langfeldt beskriver videre at en sikkerhet er at seksualiteten ikke behøver å bli kontrollert av andre. Dersom et barn vokser opp i trygge omgivelser som viser de trygge og positive sidene ved seksuallivet, vil barnet selv trolig oppleve et harmonisk forhold til egen og andres seksualitet (Langfeldt, 2000, s. 10-12).

I enhver situasjon hvor noe skal læres, spiller språket en vesentlig rolle. Seksualiteten er ingen unntak. Dersom vi skal kunne benytte oss av, og forstå vår egen og andres seksualitet, er det viktig å ha et språk om det vi ønsker å snakke om. Vi er avhengige av å ha ord for våre seksuelle følelser for å kunne kommunisere om seksualitet. Langfeldt beskriver at flere foreldre er av den troen at dersom barna selv ikke spør, er det ikke behov for å fortelle dem om seksualitet. Dette poengteres dog at er en misforståelse. Det har seg slik at for å kunne spørre om noe så trenger man nettopp et språk for det (Langfeldt, 2000, s. 38-41).

2.3 Digital seksualitet

Den norske offentlige utredningen *Barneliv foran, bak og i skjermen* (2021), ser på barn og unges digitale liv og utfordringene dette kan føre med seg. Rapporten er et omfattende arbeid, som tar opp flere ulike temaer, inkludert pornografi. I rapporten kommer det frem at tilgangen til pornografisk innhold på internett har økt signifikant, og at barn og unge eksponeres for dette i stadig yngre alder. Dette er statistikk vi kjenner igjen fra ulike rapporter vi vil belyse videre i denne masteroppgaven. Et viktig faktum som understrekes ved flere anledninger i den norske offentlige utredningen, er viktigheten av å beskytte barn og unge mot skadelig innhold på internett. Pornografi kan være en av flere typer skadelig innhold på internett. To aspekter løftes frem som viktige i denne offentlige utredningen. For det første fremheves det at foreldre og andre omsorgspersoner har en vesentlig rolle i å både veilede og beskytte barn og unge, og for det andre løftes statens beskytterplikt frem som svært viktig. Denne beskytterplikten viser til barns rett til beskyttelse mot skadelig medieinnhold (NOU 2021:3, s. 69-91).

Pornografi ble lovlig i de fleste land i vesten allerede fra 60-tallet. Samtidig som at andre land i vesten stadig tillot å vise grovere pornografi, var det fremdeles ansett som ulovlig i Norge. Det var ikke før etter 2000-tallet at Norge fjernet sladden fra pornofilmer og bilder. Siden den gang har porno vært tilgjengelig for massene, og endringene i kultur og teknologi har drevet utviklingen til dit vi er i dag – gjennom en pornorevolusjon (Baker, 2022). Revolusjonen har tatt oss fra midtsidepiker i blader på Narvesen og mykporno på VHS-kassett, til porno i absolutt alle varianter tilgjengelig til enhver tid. Det finnes altså så mye ulik porno at det er laget en uoffisiell internettregel, *Rule 34*, som hevder at *hvis det eksiterer, så finnes det porno av det* (Oppdatert, 2022, 11:55).

Mange ser på denne nye utviklingen som et ledd i frigjøringen, mens andre ser på pornorevolusjonen som ødeleggende for menneskers seksualitet. Med andre ord er det mange delte meninger når det kommer til dette, og det har resultert i en rekke debatter (Oppdatert, 2022). Med denne utviklingen ser vi ser stadig flere plattformer som tar opp tematikken pornografi, som med et kritisk blikk ser på hvordan pornografien former og påvirker oss som mennesker. De siste årene har det blant annet kommet flere TV-dokumentarer som gir et innblikk i vår tids omfattende pornoindustri, deriblant *pornolandet* (2022), *porno 2022* (2022), *generation porn* (2019), *Joakims første porno* (2022) og *Money shot: Historien om Ponhub* (2023). Gjennom dokumentarene får vi et innblikk i pornobransjen og menneskene som er en del av den, i tillegg får vi møte menneskene som konsumerer pornografien for å få et innblikk i hvordan de opplever påvirkningen det har hatt på

dem og deres seksualitet. Dokumentarene illustrerer at samfunnet stadig blir mer pornofisert gjennom at normer og estetikk fra pornoen finner sin vei inn i populærkulturen (Baker, 2022). Lanseringsdatoene på dokumentarene kan på mange måter vise at det stadig rettes et større fokus på forskning rundt porno og dens påvirkning.

Vår tids digitalisering gjør det mulig, uavhengig av tid og sted, å klikke oss inn på en hvilken som helst nettside med kun noen få tastetrykk. Digitaliseringen har dermed gjort pornografi og seksuelt innhold på nett, lett tilgjengelig for alle som eier eller har tilgang til en telefon eller datamaskin (Frøvik et al., 2022, s. 111-112). Det hevdes at det er umulig å ikke eksponeres for porno noen gang i dagens samfunn, ettersom massemedia stadig bruker mer seksualisert materiale i ulike former (Jonsson & Svedin, 2021, s. 119). Vi lever i en seksualisert samtid hvor flere utfører ekstreme seksualiserte praksiser og får en mer seksualisert identitet. Internett har på mange måter alminneliggjort og ufarliggjort pornografi i de fleste varianter (Sæle, 2021, s. 236-237). Ettersom stadig flere bruker internett, er det høyst sannsynlig at internett i fremtiden vil bli brukt som seksuell arena i mye større grad enn vi ser i dag (Nordbø, 2019, s. 15).

2.4 Pornografi

Pornografi, også forkortet som porno, stammer fra de greske ordene *pórne* som betyr “person i prostitusjon” og *grafia* som betyr “skrevet materiale” (Ahlin & Dufva, 2021, s. 17). Begrepet pornografi rommer mange assosiasjoner og dimensjoner. Ove Olsen Sæle skriver i sin bok *kroppssyn gjennom historien*, at porno i hovedsak handler om en objektivisert seksualitet, om sex som vare (Sæle, 2021, s. 238).

Det finnes mange ulike definisjoner og teorier om hva porno er. En av disse kan vi finne i Ahlin og Dufvas bok om porno, sex og samtykke. De skriver der at porno kan være alt fra nakenbilder til filmer av personer som har sex. De forklarer videre at det finnes porno i tegnefilm-variant, animert porno og webkamera-porno som viser mennesker som har sex live. Videre forklarer de at den vanligste definisjonen av porno er *materiale som skapes for å gjøre noen seksuelt opphisset*. Dette kan være en veldig vid definisjon, men Ahlin og Dufva konkretiserer det videre ved å forklare at porno oftest handler om betalt “sex” som enten filmes eller fotograferes (Ahlin & Dufva, 2021, s. 17).

Ulike generasjoner vil trolig ha ulike svar på hva de assosierer med pornografi. I samråd med organisasjonen Redd Barna, har ungdom fra dagens generasjon laget en definisjon av hva de mener porno er. De definerer pornografi på følgende måte: “Seksuelle videoer, noe som tenner, tilfredsstillende” (Berggrav, 2020, s. 14). Ungdommene i undersøkelsen har begrenset definisjonen til videoer, men likevel rommer definisjonen mye. Organisasjonen Redd Barna har selv definert begrepet slik: “Porno er en forkortelse for pornografi og beskriver bilder og film som er ment for seksuell opphisselse, gjerne av nakne mennesker som har sex” (Redd Barna, 2021, s. 15). I denne definisjonen er også *bilder* inkludert i hva porno kan være.

I tråd med den teknologiske utviklingen, har verden også blitt mer pornofisert og seksualisert (Sæle, 2021). Med dette har dagens teknologi åpnet for pornografisk innhold i alle varianter, og det er derfor blitt vanlig å skille mellom ulike former for porno. Jørn Jacobsen, professor med spesialisering innen strafferett, deler pornografi inn i fire kategorier. Hardporno, mykporno, erotikk og grov porno. Begrepene har ingen rettslig status eller offisiell begrepsavklaring, men er likevel begreper som preger vår dagligtale (Jacobsen, 2018, s. 113-114).

I strafferettslig sammenheng er det hensiktsmessig å implementere begrepet *grov porno* når vi snakker om *hard porno*, nettopp fordi hard porno ikke nødvendigvis tar for seg de ulovlige sidene av pornografien. Som vi kan se i Jacobsens artikkel *Straffeansvaret for å overlate pornografi til barn* (2018), vil det straffeloven omtaler i utdraget under omtales som grov porno (Jacobsen, 2018, s. 115). Grov porno er altså et begrep man kan bruke om det som er straffbar pornografi.

Straffelovens kapittel 26 paragraf 317 definerer pornografi slik:

Med pornografi menes det i denne paragrafen kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer hvor det gjøres bruk av lik, dyr, vold og tvang. Som pornografi regnes ikke kjønnslige skildringer som må anses forsvarlige ut fra et kunstnerisk, vitenskapelig, informativt eller lignende formål (Straffeloven, 2009, §317).

Definisjonen vi ønsker å benytte oss av videre i denne masteroppgaven er beskrivelsen Redd Barna har benyttet seg av. Vi mener det er hensiktsmessig å gå videre med en definisjon som omfatter både videoer og bilder av seksuell karakter. Barn og unges opplevelse i møte med seksuelle bilder og videoer kan begge oppleves som eksponering for pornografi, og kan prege dem i stor grad (Redd Barna, 2021, s. 15).

2.5 Pornoens plass i dagens skole

Obligatorisk undervisning og pensum om seksualitet er så og si fraværende i profesjonsstudiene ved universiteter og høyskoler. I undersøkelsen, *seksualitetsundervisning i skolen – en kartlegging av elevers og lærernes erfaringer og ønsker* (2022), kom det frem at kun 12% av omtrent 1000 lærerne som svarte, var ganske eller helt enig i påstanden om at de hadde lært noe om seksualitetsundervisning som de kunne bruke i sin arbeidshverdag. Det viser et stortingsdokument utarbeidet av stortingsrepresentantene Lan Marie Nguyen Berg, Abid Raja, Freddy André Øvstegård og Hege Baye Nyholdt. Lærere etterlyser derfor en styrkning av seksualitetsundervisning i utdanningen, for slik det er nå klarer ikke studiet å forberede lærerne på å undervise om sex med elevene sine (Friestad, 2022; Representantforslag 91 S (2022-2023), s. 1). I en kartlegging gjort av Sex og samfunn i 2022, kommer det frem at både elever og lærere ønsker endringer i seksualitetsundervisningen, og at undervisningen frem til nå har vektlagt temaer som grensesetting, forebygging av sykdommer og graviditet. Undersøkelsen viser til at elevene først og fremst ønsker mer seksualitetsundervisning, hele syv av ti etterlyste nettopp dette, hvorav 89% var jenter (Sex og samfunn, 2022b).

UNESCO utarbeidet i 2018 retningslinjer for helhetlig seksualitetsundervisning. Denne samsvarer i stor grad med læreplanverket LK20 (Kunnskapsløftet 2020), og har som mål å sikre bedre seksualundervisning. I retningslinjene kommer det frem at følgende tematikk anses å være viktige for helhetlig seksualitetsundervisning: svangerskap og fødsel, følelser, kjønnssykdommer, kjønnsidentitet, anatomi, fysiologiske endringer i kroppen under puberteten og grensesetting. Det som skiller UNESCOs retningslinjer fra LK20, er at retningslinjene har et større fokus på positiv og helsefremmende seksualitet (UNESCO, 2018). Stortingsrepresentantene argumenterer for at positiv seksualitet er viktig for bedre folkehelse, og at seksualitetsundervisningen bør bestå av oppdatert innhold og begrepsbruk. På bakgrunn av disse argumentene, har stortinget utarbeidet fem forslag til utarbeiding av en bedre seksualitetsundervisning. Til tross for at dokumentet innledningsvis anerkjenner at pornografi er nåtidens lettest tilgjengelige seksualunderviser for barn og unge, nevnes ikke tema i noen av forslagene fra stortingsrepresentantene (Representantforslag 91 S (2022-2023), s. 1-2).

Med fagfornyelsen Kunnskapsløftet 2020 (LK20) har seksualitetsundervisningen fått en større plass på tvers av fag og i flere deler av utdanningsløpet, men samtidig er kompetansemålene mer utydelige enn før. Læreplanen slår fast at elever skal ha seksualitetsundervisning, men det ligger ingen føringer på hvordan dette skal utføres av verken skole eller lærer. Dette resulterer i at

undervisningen er personavhengig og derfor blir svært ulik fra skole til skole (NOU 2021: 3, s. 53; Støle-Nilsen, 2022, s. 11). Til tross for at temaet har fått større plass, viser undersøkelsen *Seksualitetsundervisning i skolen – en kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker* (2022) gjort av Sex og samfunn at elevene opplever å ha mindre undervisning om seksualitet enn tidligere, hele 87% nedgang opp mot tilsvarende undersøkelse gjort i 2017 (Sex og samfunn, 2022b, s. 5).

I Heidi Helene Sveens masteroppgave, kommer det frem at både jenter og gutter i skolen etterlyser voksne å snakke om pornografien med. Aller helst ønsker de å snakke med noen som har kompetanse på området, og som ikke står dem altfor nær i relasjonen. Særlig jenter opplever at de ikke kan snakke åpent om pornografi i frykt for å oppleve stigmatisering. Forekomsten av skam og skyldfølelse knyttet til konsumet av pornografi er absolutt til stede blant barn og unge. Ingen i undersøkelsene til Sveen oppgir å ha hatt pornografi som del av seksualitetsundervisningen på skolen (Sveen, 2012). Barn og unge oppgir at de bruker porno som eneste kilde til å lære om sex, da de ikke opplever at skolen dekker viktige temaer i undervisningen (Røthing & Svendsen, 2009, s. 17; Litsou et al., 2021, s. 248). Når seksualitetsundervisningen oppleves som mangelfull og utdatert, bør det ikke være overraskende at vi stadig ser en økning av unge som tyr til pornografi som kilde til kunnskap (Flood, 2021, s. 142).

2.6 Hvorfor oppsøker vi porno?

Ungdomsårene kjennetegnes som en tid hvor man er opptatt av tilhørighet, og å finne sin identitet. Relasjoner, kropp og seksualitet er områder som oppleves som særlig viktige i disse årene, og nysgjerrigheten rundt normen og hva som fremstår som normalt, blir sentralt. For å innhente den informasjonen som trengs, er nettet et av de oftest besøkte stedene for nettopp dette. I sammenheng med dette kommer mange unge i kontakt med pornografi enten om det er gjennom frivillig eller ufrivillig eksponering. Porno kan for mange gi svar på en del spørsmål. Samtidig kan den være med på å vekke følelser som nysgjerrighet og lyst, men også avsky, skyld og skam. Porno er ofte det første møte med, og den første kunnskapen om sex og samliv. Dermed antas det at unges seksuelle forventninger og praksis formes og påvirkes av porno (Jonsson & Svedin, 2021, s. 119).

Det finnes ulike grunner for å oppsøke pornografi. I en studie omtalt i den svenske boken *stora porr-boken* (2021), kom det frem at nysgjerrighet, seksuell nytelse, undertrykking av følelser, stressreduisering, fantasier, kjedsomhet og manglende seksuell tilfredstillelse er noen av grunnene til at porno blir oppsøkt (Jonsson & Svedin, 2021, s. 118). Forfatterne Maria Dufva og Maria Ahlin

skriver også om årsakene til at porno oppsøkes, særlig hos barn og unge. Ungdommen selv forklarer at de oppsøker porno nettopp med et ønske om å lære seg mer om sex og relasjoner. De ønsker å lære hvordan det faktisk ser ut når to mennesker har samleie, og hvordan hendelsesforløpet kan se ut i en slik situasjon (Ahlin & Dufva, 2021, s. 53).

I Redd Barnas medieundersøkelse var det flere av ungdommene som påpekte mulighetene porno gir som de ikke får andre steder: “Det er bra å bli kjent med egen kropp. Vi lærte ikke så mye om det på skolen, der er det altfor teoretisk” (Berggrav, 2020, s. 20). Det som her kommer frem, er at mange unge opplever seksualitetsundervisningen og andre kilder til informasjon og kunnskap om sex fraværende og lite tilfredsstillende. Med dette blir pornoen en signifikant kilde, og for noen også en primærkilde, til seksualitetsundervisningen, da nettet åpner for lett tilgjengelig informasjon om sex og muligheten for anonym søking (Litsou et al., 2021, s. 236).

Flere av ungdommene fra boken til Ahlin og Dufva beskriver pornoen som et positivt tilskudd til seksualitetsundervisningen fra skolen, likevel er det ikke alle som har møtt det de egentlig ønsket i pornoen. Forfatterne forklarer videre i sin bok at flere ungdommer også beskriver å ha møtt noe som er langt ifra det de forventet da de oppsøkte pornoen. Det som ofte møtte ungdommene var aggressiv sex som avbildet slag, kvelertak og lugging eller å bli kalt nedsettende og krenkende ting. Pornoen er med andre ord mye mer aggressiv enn ungdommen så for seg da de oppsøkte den i sin nysgjerrighet. De understreker at det selvfølgelig finnes noen som ønsker og foretrekker den typen sex som vises i den aggressive pornoen, men at det likevel er med på å skape vanskelige forventninger til sex for de som ikke har debutert seksuelt. Forventningene og normaliseringen av den aggressive sexen, kan skape en arena som gjør seksuell debut svært skummelt og tidvis også vanskelig (Ahlin & Dufva, 2021, s. 54).

2.7 Hvordan påvirkes unge av porno?

Studier viser at mer en halvparten av gutter i alderen elleve til seksten år tror at pornoen de ser er en realistisk fremstilling av hva sex er og hvordan det skal foregå (Sæle, 2021, s. 237). I forskning trekkes både positive og negative sider ved pornoens påvirkning frem. Det er stort sett enighet om at pornoen påvirker, enten det er på godt eller vondt (Flood, 2021, s. 141). Vi vil videre i dette delkapittelet se på tidligere forskning om pornografiens påvirkning.

Det at porno sees på som en risiko for barn og unge er intet nytt fenomen. Helt siden midten av 90-tallet, har nettbasert pornografi blitt sett på som en risiko for barn og unges velvære, i tillegg til at man har ansett pornoen som en potensiell risiko for deres egne seksuelle utvikling. Mange barn og unge oppsøker porno som en ressurs til uformell læring om sex. Dette fordi pornoen tilbyr en annen type læring enn det man kan finne i seksualitetsundervisningen gitt i klasserommet. Der man i andre kilder til læring ikke får se detaljerte bilder av kjønnsorganer eller kropper som gjør seksuelle akter, kan man få nettopp dette avbildet i pornoen. I tillegg brukes pornoen av unge som instruksjoner til hvordan man selv kan ha samleie, eller utføre spesifikke handlinger som ikke beskrives i skolens seksualitetsundervisning (Albury, 2014, s. 173).

For mange kan porno fungere som en viktig inspirasjonskilde til både nytelse og begjær. Særlig for dem som ikke har mulighet til å oppleve relasjonell sex, vil det fremstå problematisk å ta fra dem de pornografiske virkemidlene som kan være med på å skape nytelse. Ifølge Sæle ligger dermed ikke problemet i at det konsumeres porno, men heller i hvordan den påvirker oss. Pornografien virker nemlig å påvirke oss i form av vårt syn på egen og andres kropp, samt våre relasjoner til andre. Det er dermed ingen tvil om at pornoen er med på å skape rammene for vår tids kroppsidealisering (Sæle, 2021, s. 238).

Katarina Svensson Flood hevder det er et definitivt faktum at mange ungdommer påvirkes av det de ser i pornoen, og at sexen de har vil bære preg av det de har sett. Hun mener dermed det er uheldig at det som påvirker dem i så stor grad, er en industri som ikke bygger på samtykke, gjensidighet, nytelse og respekt. Derimot ser man ofte aggresjon, vold og maktubalanse (Flood, 2021, s. 141). Floods bekymring ser vi også gå igjen hos Maria Ahlin, som stiller spørsmål ved om en kommersiell sexindustri er alt vi har å tilby barn og unge. Hun påpeker at det å la sexindustrien stå som inspirasjonskilde for seksualitet og relasjoner, vil kunne påvirke barn og unges helse (Ahlin, 2021, s. 130).

Positive sider ved pornoens påvirkning

Når man skal snakke om pornoens påvirkning på barn og unge, er det ikke uvanlig å fokusere på de negative sidene ved denne påvirkningen. Likevel er det viktig å anerkjenne at det kan være positive sider ved pornoen og pornobruken. Det finnes tross alt millioner av bilder og videoer som viser mennesker som har sex, og det vil være feil å samle alle disse i samme bås. Mange ungdommer mener de lærer mye fra pornoen. Pornoen kan gi muligheten til å utforske hva man tenner på, og ikke minst bli kjent med seksuelle preferanser på egne premisser (Ahlin & Dufva, 2021, s. 53; Sex

og Politikk, 2022). Organisasjonen Sex og Politikk mener samtidig at det er viktig at ikke porno er ens eneste kilde til informasjon og undervisning om sex. Det understrekes at det kan være lurt å utforske kroppen sin på egenhånd, eller lese om sex på nettsteder laget for unge. Dialog med venner og ikke minst seksualpartner om hvilke forventninger man har, er også svært viktig (Sex og Politikk, 2022).

Pornoens påvirkning på forventninger og kroppsbilde

I en studie kom det frem at unge mennesker som selv brukte porno var bekymret for at andre forbrukere kunne få feil inntrykk av pornoen, slik som et urealistisk bilde av sex, kropp, lengden på samleie og kjønnsrollene i pornoen. Kvinnens rolle som underdanig i pornografien kan være med på å skape urealistiske forventninger til samleie. Samtidig er det også viktig å anerkjenne at det å vokse opp som ung gutt i pornoens tid kan være utfordrende. Pornografiens fremstilling av mannsrollen er heller ikke uproblematisk. Unge menn og gutter lærer at de skal være sterke, muskuløse, aggressive og ikke minst kunne være klar for samleie på ett sekund. Det vises sjeldent følelser og sårbarhet i mannsrollen vi ser i pornoen (Ahlin, 2021, s. 133; Litsou et al., 2021, s. 247).

Porno gir et stereotypisk bilde av sex, som ofte gjør mer skade enn nytte. Kvinnene i pornoen har ofte store, opererte pupper, mens gutten er macho med stor penis. Hun er underdanig, han er dominant. Han er ofte også hardhendt, aggressiv og voldsom, og hun gjør som han sier. I heteronormativ pornografi hender det ofte at kun mannen er den som får utløsning, og at fokuset ligger på hans nytelse. I denne fremstillingen er kvinnen kun der for å gi nytelse til mannen. I pornografien er ofte kvinnens indre kjønnslepper mindre enn gjennomsnittet, og det er ikke uvanlig at pornoskuespillerne er operert for å oppnå nettopp dette utseende. Ser man på porno uten å vite at skuespillerne er operert for å se slik ut kan man ende opp med å tenke at man selv ikke er bra nok. Dette er ofte den læringen forbrukerne av porno tar med seg (Ahlin & Dufva, 2021, s. 64 og 69).

Pornoindustrien får kritikk for å normalisere de stiliserte eller *pornofiserte* formene for selvrepresentasjon vi ser i dagens samfunn. Kritikken rammer særlig kvinner og deres kropp, hvor vi ser at den økende tilgangen til porno stadig linkes til trendene for personlig stell når det kommer til både forming og fjerning av kjønnskår (Albury, 2014, s. 174). Ettersom pornoen er blitt mer vanlig er det ikke overraskende at den påvirker de forventningene vi har til oss selv og andre. Det kan merkes på barn og unge, og på den *pornokulturen* som er skapt av og i samfunnet. Pornoen er med på å bestemme hvordan vi skal fremstille oss, og vi sammenligner oss selv og andre med det vi ser i pornoen (Ahlin & Dufva, 2021, s. 10).

Pornoens påvirkninger på våre holdninger og handlinger

Man kan i flere internasjonale studier se en kobling mellom frekvent pornografikonsum og mer negative holdninger og mer negativ oppførsel. Disse inkluderer blant annet skadelige kjønnsstereotypiske holdninger, ettergivende seksuelle holdninger, risikabel seksuell oppførsel, seksuell eksponering og seksuell vold. Også i disse studiene finner vi igjen koblingen mellom voldsom pornografi og holdninger som støtter vold og aggressiv oppførsel. En av studiene som ble gjort på ungdom som så aggressiv porno, viste at de som så denne typen porno var mer sannsynlige til å utføre seksuelle overgrep eller trakassering. En lignende studie viste at også tenåringer i alderen tolv til fjorten som så på porno generelt, også ikke-voldelige porno, senere utsatte andre for seksuelle trakasseringer (Albury, 2014, s. 174; Jonsson & Svedin, 2021, s. 122-123; Litsou et al., 2021, s. 237).

Studier viser at ved et høyt konsum av pornografi er det noen som begynner å mene at vold mot kvinner er mindre seriøst og farlig, og at straffende for voldtekt bør så mye som halveres i tid. Pornoen kan i noen tilfeller altså gjøre at vi synes voldtekt er mindre farlig enn det egentlig er. Et begrep som av og til brukes i denne sammenheng er *pornoskadet*. Dette begrepet henviser til at noen har sett så mye porno at de har endret sine holdninger av det. At de rett og slett er blitt *skadet* av pornoen de har konsumert. Andre aspekter ved dette begrepet kan for eksempel være å snakke nedsettende om andres kropp, eller å ha manglende respekt for at en eventuell seksualpartner ikke ønsker å delta i gitte seksuelle aktiviteter. Sjansen for å ta skade av pornotittingen øker i takt med mengden porno man konsumerer (Ahlin & Dufva, 2021, s. 81-82).

Det er viktig å påpeke at til tross for at man ser en forbindelse mellom det høye konsumet av porno og disse holdningene, er det ikke gitt at pornografien faktisk er roten til disse holdningene. Det er viktig å understreke at det også kan handle om underliggende årsaker som for eksempel et negativt syn på kjønnsroller eller andre risikofaktorer. Man vet altså ikke om pornografien nødvendigvis er årsak til disse negative holdningene (Ahlin & Dufva, 2021, s. 82-83; Jonsson & Svedin, 2021, s. 122-123).

Pornoavhengighet

I medieundersøkelsen gjort av Redd Barna i 2020, kom det frem at stadig flere klikker seg inn på, og blir eksponert for grovere og mer voldelig innhold (Berggrav, 2020, s. 25). Ahlin & Dufva skriver i sin bok om temaet, at når man konsumerer porno skilles et stoff som kalles dopamin ut. Dette et stoff som gir oss lykkefølelse. Dopaminkicket man får, kan oppleves når vi for eksempel

spiser, henger med venner eller når vi trener, men også ved bruk av narkotika, alkohol eller røyking. Den samme opplevelsen av avhengighet kan man få når det kommer til pornografi. Forskning viser også at fysisk og psykisk grov og voldelig porno gir større stimuli til hjernen, som utløser et høyre nivå av dopamin (Ahlin & Dufva, 2021, s. 84; Frøvik & Torstensen, 2021, s. 125-126).

2.8 Undervisning i et kontroversielt, emosjonelt og sensitivt tema

Som lærer beveger du deg inn i et spenningsfelt idet du skal ta pornopraten med elevene, og det er derfor viktig å være forberedt. Unges personlige forhold til og opplevelser med pornografi, og deres moralske grenser og individuelle frihet, er det som gjør tematikken både emosjonell, sensitiv og kontroversiell (Frøvik et al., 2022, s. 111-112).

Jo mer barn og unge har av kunnskap om pornografi og dens konsekvenser, desto større sjanse er det for at de tar gode, bevisste og smarte beslutninger. De ungdommene som allerede har tilegnet seg kunnskap og informasjon om pornografi, er mindre sårbare for pornoindustriens budskap enn de som ikke har lært om det. Det er også viktig å diskutere pornokulturen og hvordan porno influerer og påvirker populærkulturen. I denne sammenheng er det derfor viktig å snakke om kjønnsroller, normer, forventninger, press, rasisme, likestilling og nakenbilder (Ahlin, 2021, s. 136).

Seksualitetsundervisningen omtales i seg selv ofte som et kontroversielt tema i skolen, spesielt i internasjonal sammenheng. I Norge er det dog ikke kontroversielt at lærerne i skolen skal holde seksualitetsundervisning. Kontroversen rundt temaer kan likevel variere fra sted til sted, kultur til kultur, og ikke minst over tid. I mange land *er* denne typen undervisning i seg selv kontroversiell (Støle-Nilsen, 2022, s. 26).

Voksenverdenen har nemlig ikke fått tilstrekkelig undervisning om seksualitet og relasjoner, og dermed mangler man verktøyene for å informere sine barn om dette. Med andre ord blir barn og unge overlatt til seg selv om dette temaet av samfunnet. Det kan se ut som om holdningen til tematikken er at *man skal klare seg selv*. Til tross for at dette kanskje tidligere har vært en grei holdning, vokser dagens generasjon opp med en helt annen tilgang til nettpornografi enn noen tidligere har gjort, gjennom deres konstante tilgang til telefoner (Flood, 2021, s. 142).

Stadig flere debatterer pornoen og dens virkninger på barn, unge og voksne. Det ligger et særlig fokus på undervisning knyttet til kunnskap om porno. Fokuset gjør seg spesielt gjeldende opp mot undervisningen på ungdomsskolen, og jevnt over virker oppfatningen å være at ungdom under atten år bør bli gitt kunnskap om pornografi for å kunne stille seg kritiske til det de ser (Albury, 2014, s.

173). For å kunne undervise om pornografi og seksualitet er det likevel viktig å huske på at man som voksen bør vise en positiv og åpen holdning til kropp, følelser og ikke minst seksualitet. Denne åpne innstillingen vil være med på å øke sjansen for at elevene opplever den voksne som en person man kan åpne seg for, dersom de selv har spørsmål om kropp, seksualitet eller pornografi (Aasland, 2020, s. 77).

Alle barn bør ha noen i livet sitt som kan ta praten om porno med dem. Dette kan i mange tilfeller være læreren. For å få dette til, er man avhengig av å ha lærere som er trygge i seksualitetsundervisningen og som kan mye om emnet. Likevel kan det for mange voksne være et tema man opplever som ubehagelig å snakke om, og noen lærere ønsker å unngå temaet fullstendig. Dersom dette er tilfellet, vil ikke elevene få den undervisningen de behøver og har rett på. God undervisning om porno er avhengig av at den ledes av en lærer som er trygg i både emnet, men ikke minst også i sin rolle som lærer (Ahlin & Dufva, 2021, s. 99). Når en skal ta opp et sensitivt, emosjonelt og kontroversielt tema i klasserommet, kan man altså se at klasseledelse er helt vesentlig. Man kan som klasseleder i noen tilfeller være den eneste personen en elev stoler på, eller den eneste som tør å ta opp viktige temaer som seksualitet, kropp og kjønn med elevene. Som klasseleder er man altså svært viktig i barnet eller ungdommens liv (Støle-Nilsen, 2022, s. 54).

Man kan benytte eksterne aktører i seksualitetsundervisningen. Disse kan ofte tilby en annen ekspertise enn det læreren har mulighet til. Likevel er det viktig at disse eksterne aktørene benyttes som et *supplement* til seksualitetsundervisningen, i stedet for en *erstatning*. Det er vesentlig at læreren selv også underviser om seksualitet og pornografi i sitt klasserom. Den helhetlige seksualitetsundervisningen må nemlig kunne gå over tid, og elevene må oppleve at de har noen å snakke med, også dagen etterpå (Støle-Nilsen, 2022, s. 54). Temaer som vekker følelser hos våre elever, gir gode muligheter for læring. Dette avhenger av at læreren evner å utøve god, relasjonsbasert ledelse. Med dette menes det å kunne vise omsorg for elevene ved å sette seg inn i hvordan de tenker og føler. Om man oppleves som en god rollemodell som viser omsorg for elevene, kan man også bidra til at elevene vil gjøre det samme overfor sine egne medelever. Med dette fordrer man evnen til å lytte til og respektere hverandre, også i tilfeller hvor man er uenige (Støle-Nilsen, 2022, s. 28).

Støle-Nilsen poengterer at det er viktig i pornoundervisningen å ikke vise tegn til at temaet er ukomfortabelt å snakke om, men heller være med på å normalisere undervisningssituasjonen. Det er lærerens jobb å skape en bedre stemning i klasserommet underveis i undervisningen om pornografi.

Læreren må også være forberedt på å måtte håndtere fnisete og flauere elever på en god måte. Samtidig bør læreren innlede ved å la elevene få vite hva som skal skje i timen. Det å sette noen regler for undervisningen som man kan presentere for elevene i forkant av timen, kan også være hensiktsmessig. En bør også åpne for spørsmål og svare på det det er naturlig å svare på (Støle-Nilsen, 2022, s. 62).

I undervisningen om pornografi er det en hårfin balanse mellom det å gi en informativ og viktig undervisning, og det å virke moraliserende og potensielt komme til skade for å påføre elevene skam. Vi kan se fra erfaringer organisasjonen Sex og Politikk har gjort seg fra sine oppdrag i klasserommet, at elevene ønsker å lære mer om alle aspekter ved seksualitet, derunder også om pornografi. For å få til denne undervisningen om porno, holder det ikke med én setning som sier at porno er skuespill. Man må kunne gi elevene en undervisning med fokus på kritisk refleksjon og læringsfremmende dialog (Senje, 2022).

Vi kan i boken *pornopratt – slik tar du den viktige samtalen med barn og ungdom* (2021), lese at det å droppe den såkalte *pekefingeren* er essensielt når man skal ta pornopratten med elevene. Opplever elevene at den voksne kommer med fordømmelse inn i praten, eller en ovenfra-og-ned-holdning, er det stor fare for at samtalen vil stoppe opp. Dersom det skjer mister man muligheten til å skape rom for at nye holdninger kan komme til syne (Frøvik & Torstensen, 2021, s.49). Uansett hvilke opplevelser og erfaringer ungdommene tidligere har knyttet til pornografien, bør lærerens grunninnstilling være at barn og ungdom skal få friheten til å utforske sin egen seksualitet på egne premisser. Denne utforskningen bør kunne utfolde seg uten at pornoindustrien skal blande seg inn. I dag tillates pornoindustrien å sette en slags standard for barn og unges seksualitet. Dette skjer allerede før de selv rekker å utforske hva de tenner av eller hva de selv liker. Pornografien forteller seerne hva som er populært, hva som er kjedelig, hvordan man skal se ut, høres ut og ikke minst hvordan man skal oppføre seg i relasjon til andre. Dette øker prestasjonsangsten og forventningspresset rundt det å debutere. Man kan få et bilde av at alle andre eksperimenterer eller er dyktige i sengen, at man selv ligger langt bak skjema (Ahlin, 2021, s. 131).

2.9 Porno som tverrfaglig tema

Porno som tema kan inngå i flere fag på ungdomsskolen, som blant annet i KRLE, naturfag og samfunnsfag, samt i de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap. Med dette kan altså porno være et tverrfaglig tema som på mange måter kan implementeres i ulike undervisningssituasjoner som dybdeløring på tvers av fag (Goldschmidt-Gjerløw, Eriksen & Jore, 2022, s. 20).

Folkehelse og livsmestring ble innført som et tverrfaglig tema sammen med kunnskapsløftet 2020, og skal hjelpe elever til å mestre eget liv. Temaet har som mål å tilegne elever kunnskap og kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som skal gjøre de i stand til å ta ansvarlige og gode valg. En vesentlig faktor for denne innføringen, er nettopp at elever i barne- og ungdomsårene er i en fase hvor det å utvikle et godt selvbilde og trygg identitet, er helt avgjørende. Elevene vil kunne tilegne seg kunnskap om hvordan man kan håndtere motgang og medgang på best mulig måte. Det tverrfaglige temaet berører mange områder, derav seksualitet, fysisk og psykisk helse, mediebruk, relasjoner med andre mennesker, grensesetting og respekt for seg selv og andre (Kunnskapsdepartementet, 2017a).

Temaet demokrati og medborgerskap handler om å gi elevene kunnskap og kompetanse i hvordan man på best måte blir en god samfunnsborger, og hvordan man tar del i et demokratisk samfunn. Demokratiforståelse er ikke bare en styreform, men består også i å forstå idealer og verdier i samfunnet som frihet, respekt, likeverd og rettferdighet. Selv om pornografi ikke er et eksplisitt læreplanmål, er det likevel viktig å huske på at porno både er politisk og relasjonelt. Porno kan også være med å påvirke hvordan vi ser på oss selv og andre, og hvem og hva vi oppfatter som annerledes og normalt (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 19).

I tilknytning til temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap, er det mange områder ved pornografien som er tilknyttet de overordnede temaene. Det vil alltid finnes en risiko for at pornoen som er laget, er gjort uten samtykke og kan ha vært grenseoverstridende. Vi vet at både menneskehandel og andre former for utnyttelse av mennesker foregår i pornoindustrien (Ahlin & Dufva, 2021, s. 26). Dette er eksempler på aspekter ved pornoindustrien som kan berøres i begge de tverrfaglige temaene.

Man kan i pornoindustrien se flerfoldige kategorier av pornografi. Flere av disse kategoriene inkluderer ulike grupper i samfunnet. Noen av gruppene som fremstilles, viser for eksempel ulike etnisiteter eller funksjonsvariasjon. Man kan tenke at det er fremoverlent og god representasjon, likevel betyr ikke representasjonen at pornoen faktisk er inkluderende. Man må med andre ord være observant på hvordan disse ulike gruppene faktisk fremstilles i pornoen. Blir pornoen for eksempel lagd nedsettende eller rasistisk? Flere eksempler kan vise til at mørkhudede har opplevd grov rasisme i innspillingen av pornografi. Ofte kan denne rasismen synes allerede i titlene på filmene (Ahlin & Dufva, 2021, s. 27). Dette er dermed temaer som kan være aktuelle for undervisning innenfor det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap, samt i folkehelse og livsmestring.

2.10 Seksualitetsundervisning

Pornografi er ikke et eksplisitt kompetansemål i læreplanen, men berører likevel andre sentrale områder i skolens læreplan. Eksempelvis kan pornografi trekkes inn i tematikk som sosialisering, kjønnsroller, seksualitet, kritisk tenkning, menneskerettigheter, menneskeverd og menneskehandel. Porno er også som tidligere nevnt svært relevant for de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap, som gjør at temaet egner for dybdelæring på tvers av fag (Frøvik et al., 2022, s. 112).

Samtidig som at pornoundervisningen kan finne sted i de tverrfaglige temaene nevnt over, kan vi også finne kompetansemål i samfunnsfag som egner seg for undervisning om pornografi. Noen eksempler på kompetansemål hvor porno kan trekkes inn som relevant tema, er blant annet disse vi finner i samfunnsfaget etter endt tiende trinn:

- Reflektere over hvordan identitet, selvbilde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser.
- Reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine.
- Utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur (Kunnskapsdepartementet, 2020).

Dette er altså noen av kompetansemålene elevene skal ha vært gjennom ved endt tiende trinn i samfunnsfag. Kompetansemålene er vide og kan tolkes i mange ulike retninger. For å undervise om punkt *én* ovenfor kan man eksempelvis snakke om hvordan konsum av pornografi kan påvirke

synet vi har på oss selv, og andre. Man kan også samtale om grensesetting og samtykke i pornoen, og hvordan dette skiller seg fra viktigheten av samtykke og grensesetting i egne relasjoner. Hvordan pornoen kan påvirke vårt syn på samtykke, kropp og selvbilde er noe man kan sette søkelyset på for å dekke dette kompetansemålet. I punkt nummer *to* som omhandler maktaktører i dagens samfunn, kan man trekke frem pornoindustrien og dens makt over forbrukerne sine, samt pornoens påvirkning på vårt syn på seksualitet og egne og andres kropp. I det *tredje* kulepunktet er det mange ulike vinklinger man kan benytte seg av for å dekke dette kompetansemålet. Det kan være nærliggende for mange å snakke om landbruksteknologi, våpenindustri, eller internett- og telefontilgang. Når man kommer inn på internett og telefoni, vil man kunne trekke linjer til pornografi og årsakene til hvorfor konsumet av pornografi har økt de siste årene. Man kan samtale om hva det gjør med oss å til enhver tid gå med en *datamaskin* i lommen, og hvilke konsekvenser man kan få av å ha pornoen kun *to tastetrykk unna*. Dette er likevel kun noen av mulighetene, og det vil alltid kunne være mange ulike måter å undervise om et kompetansemål. Vi synes dog det er viktig å illustrere noen mulige innfallsvinklinger pornoundervisningen kan ha.

Lærerens rolle i møte med undervisning om porno

Ylva Mortensdatter Nordbø har i sin masteroppgave *seksualitetsundervisning – et spenningsfelt* (2019), utviklet en lærertypologi som er svært relevant i måten den beskriver de ulike tilnærmingene en lærer kan innta når pornografi står på agendaen. Lærertypologiene hun beskriver er *den moralske lærer*, *den relasjonelle lærer* og *den liberale lærer* (Nordbø, 2019, s. 75).

Typologien kan være et nyttig verktøy når en selv skal velge undervisningsstrategi når det skal undervises om pornografi. Typologiene berører holdningene, relasjonskompetansen og valget av faglige perspektiv man tar med seg inn i klasserommet. Normalt sett vil en lærer bevege seg innom flere av tilnærmingene i undervisningen, men ha hovedvekt i en av dem (Frøvik et al., 2022, s. 115-116).

Den moralske lærer er opptatt av hva som er rett og galt forankret i kristendom eller feminisme, og har vektlagt temaer om voldtekt og overgrep i tilknytning til porno. Denne type lærer synes tematikken er ubehagelig å snakke om i klassen (Nordbø, 2019, s. 75-76).

Den relasjonelle lærer er hengiven, forsiktig, og samtidig sikker og trygg. Relasjon med elevene anses som det viktigste i møte med undervisning om sensitive tema som seksualitet og porno. Denne typen lærer opplever pornoundervisning som vanskelig og utfordrende. Læreren opplever

også å ha manglende kompetanse i temaer tilknyttet seksualitet, og bruker derfor mye tid på god research i forkant (Nordbø, 2019, s. 76).

Den liberale lærer er nysgjerrig på ungdommenes tanker og følelser, og prøver å holde seg oppdatert på ungdomskulturen. Denne type lærer opplever undervisning om porno som mindre utfordrende, vanskelig eller flau. Lærertypologien åpner for dialog med elevene, og gir rom for at elevene kan stille spørsmål om det de måtte lure på (Nordbø, 2019, s. 77).

I seksualitetsundervisningen har sex hatt en tendens til å bli fremstilt som noe negativt, og sex som positiv erfaring blir som regel ikke reflektert i klasserommet. God og helhetlig seksualitetsundervisning bør også fremheve de positive sidene ved seksualitet og sex, som for eksempel nytelse (Frøvik et al., 2021, s. 115). Undervisningen kan bidra til bedre kunnskap på områder som forbereder barn og unge på livet generelt. God seksualitetsundervisning kan bidra til utvikling av gode og sunne relasjoner, til en positiv utvikling av egen personlighet og selvbestemmelse. Samtidig ser man at barn og unge med god kunnskap om seksualitet tar bedre valg for seg selv knyttet til egen seksualitet, og de har tryggere sex når de debutterer seksuelt for første gang (Støle-Nilsen, 2022, s. 23).

3 Teoretisk rammeverk

Dette kapittelet vil ta for seg det teoretiske rammeverket for oppgaven, som er med på å belyse vår problemstilling. Sentrale teoretikere som vil følge oss gjennom denne oppgaven er Michel Foucault, Norman Fairclough og Jean Baudrillard. De har alle utviklet teorier som på hver sin måte vil være med å forme oppgaven. En fellesfaktor i deres teorier er makt. De ser på hvordan de ulike maktstrukturene i samfunnet sammen bidrar til å påføre mennesker gitte kroppsforståelser og kroppspraksiser (Sæle, 2021). Det er disse forståelsene og praksisene som vi videre i oppgaven omtaler som diskurser. I tillegg til disse tre teoretikerne, vil oppgaven også ta utgangspunkt i Willy Pedersens (2005) fremstillinger av seksuelle skript og generasjonell seksualitet. Hans fremstillinger omhandler ungdom og seksualitet.

3.1 Generasjonell seksualitet og seksuelle skript

Et vesentlig nøkkelbegrep når vi skal snakke om pornografi, er *seksuelle skript*. Begrepet ble formet av sosiologene John Gagnon og William Simon for om lag femti år siden. For å forklare det enkelt består begrepet av et slags rammeverk vi kan bruke for å identifisere hvem vi kan ha samleie med og når man kan ha det, samtidig som det beskriver hva vi kan gjøre og hvorfor vi kan gjøre det. Det er nemlig slik at man tydelig kan se at det livet man lever, i stor grad vil bli formet av den historiske epoken man befinner seg i. Dette vil gjøre seg gjeldende i form av hva vi forstår som *seksuelt*, og for hvordan vi samhandler med seksuelle aktører. Seksualiteten vår formes nemlig ikke av biologiene og alene. Samfunnets seksuelle aktører er tross alt reflekterende individer som samhandler med andre. Denne samhandlingen er hjulpet av et samfunn bygget på normer og instruksjoner. Selv på vårt mest intime felt, er vi med andre ord svært sosiale vesener. Om vi overfører dette til dagens samfunn, kan vi dermed si at de seksuelle handlingene dagens ungdom velger å delta i, antageligvis vil formes av hvilket kjønn de har og i hvilken del av landet de bor. I tillegg vil deres forhold til religion spille inn, samt seksualnormene de arver av sin familie. Begrepet seksuelle skript kan derfor deles inn på tre ulike nivåer (Pedersen, Slagstad & Soest, 2021, s. 297 - 298):

1. Kulturelle scenarier – Dette handler om koder for ulike akseptable former for seksualitet på et kollektivt nivå. Det kan omhandle narrativer eller symboler som sier noe om hva vi kan eller ikke kan gjøre. Vi finner disse igjen i ulike representasjoner i det offentlige rom, og de kan for eksempel formuleres av massemedier, religiøse ledere eller helsepersonell (Pedersen et al., 2021, s. 297).

2. Interpersonlige skript – Dette handler om prosessene hvor de ulike narrative omgjøres til konkrete handlinger, hvor man kan se at ulike aktører spiller ulike roller som passer inn i disse skriptene (Pedersen et al., 2021, s. 297).
3. Interpsykiske skript – Dette begrepet omtaler den delen av prosessen hvor den enkelte seksuelle aktør tilpasser sine egne handlinger til ens eget begjær, lengsler og ønsker som kan være heterogene og uklare. I denne delen av skriptet, kobles egne fantasier og impulser fra tidligere seksuelle erfaringer, sammen med tankene om hvordan ens partner og andre rundt kan reagere på det man gjør. Noen vil da dysse ned egne erfaringer i møtet med tankene om hvordan de vil møte samfunnets normer, mens andre kanskje gjør handlinger de egentlig ikke ønsker for å møte samfunnets seksuelle skript (Pedersen et al., 2021, s. 297).

Forskere har tydelig vist hvordan nettpornoen i økende grad virker å forme samfunnets seksuelle skript. Man ser også at enkelte typer nettporno åpenbart viser fordreide versjoner av hva som typisk skjer i seksuell samhandling med andre, og viser stadig en degradering av kvinner. Disse fordreide beskrivelsene vil dermed kunne forme våre seksuelle skript, og omsider også forme våre interpsykiske skript og påvirke hvordan vi velger å handle i seksuelle akter med andre (Pedersen et al., 2021, s. 299-300).

En av forfatterne som står bak begrepet *seksuelle skript* deltok også i en studie som observerte amerikanske ungdommers handlingsmønstre i deres seksuelle debuter. I dette studiet kunne hun se hvilke ulike stadier som fantes som mønstre i den seksuelle debuten. De ulike stadiene var påberopt ulike grader av alvor. Man kunne se dokumentasjon på en kjønnet handlingssekvens hvor mannen eller gutten var mer aktiv, mens kvinnen eller jenta enten tillot eller avviste hans ulike fremstøt. Det er greit å understreke her at studiet omhandlet heteronormative par, altså par dannet av mann og kvinne. Disse mønstrene vil muligens se ulike ut i andre typer relasjoner. Disse seksuelle skriptene vil trolig ikke bare variere fra erfaringene som gjøres med samme eller ulikt kjønn, men også ut ifra sosial klasse, etnisk tilhørighet eller religiøst engasjement. De siste årene har også sosiale medier vært med på å forme ungdommenes seksualitet, da man på sosiale medier i mye større grad kan forme sin egen selvrepresentasjon, og man har andre muligheter til å kommunisere. Nettpornoen og dens seksuelle mønstre vil trolig også i høy grad spille inn på ungdommers skript i den seksuelle debut (Pedersen et al., 2021, s.299).

Vi har etablert at seksualitet og ungdommers seksuelle debut formes sosialt. Gjennom oppveksten vil alle bli sosialisert inn i ulike normer om hva man forstår som seksuelt, om hvem det er akseptabelt å ha seksuell omgang med, og om når og hvordan vi kan ha sex. Disse normene forandrer seg gradvis, og begrepet *generasjonell seksualitet* er dermed høyst aktuelt å operere med. Som nevnt ovenfor, vil for eksempel sosial klasse, sosiale medier og etnisk tilhørighet spille inn i ens forming av seksualitet. Disse faktorene er i stadig endring. Generasjonell seksualitet handler dermed om hvordan ulike generasjoner får ulike normer knyttet til hva som er *innenfor* når det kommer til seksualitet. Dette kan handle om alt fra et mer positivt syn på homoseksualitet, til en normalisering av aggresjon i heteroseksuelle relasjoner. Man kan tydelig se en sammenheng mellom dagens enkle tilgang på nettporno, og de utallige nettsidene som snakker om skeiv seksualitet, og ungdommers omfattende bruk av sosiale medier opp mot det oppblomstrende seksualitets- og kjønns mangfoldet vi i dag ser (Pedersen et al., 2021, s. 311).

3.2 Foucaults diskursteori

Når man snakker om felles forståelsesrammer man ofte tar for gitt, snakker man om diskurser. Det er altså snakk om kollektive måter å forstå fenomener på. Disse kommer ofte til uttrykk i konkrete representasjoner, eller i gjentakende mønstre i språkbruk. Ofte har man faste måter å skrive på, og disse kan stamme fra et felles tankegods og like forståelsesrammer. Diskursene påvirker hvordan vi tenker om ulike fenomener, og dermed vil de også påvirke hvordan vi skriver og snakker om disse fenomenene. For å kunne snakke om diskurs som et eksisterende fenomen, må det altså eksistere repetisjon av innholdet hos en mengde mennesker. Samtidig kan koblingen gå motsatt vei, for vår forståelse av et fenomen vil også påvirkes av hvilke representasjoner vi utsettes for. Disse representasjonene påvirker altså våre tanke sett (Johannessen et al., 2018, s. 58-59; Skrede, 2017, s. 36).

Franske Michel Foucault var en foregangsmann for den diskursive tilnærmingen, og var opptatt av å undersøke hvordan vår kollektive forståelse endres over tid. Han er mest kjent for sine bidrag til å utvikle teori om diskurs, nærmere bestemt diskursiv makt. Hva vi definerer fenomener som, er ifølge Foucault sosialt konstruert (Sæle, 2021). Foucaults teori er basert på visse sammenhenger i noen typer sosiale relasjoner og institusjoner. Målet med teorien er å gjøre metodiske valg som kan avdekke disse ulike sammenhengene (Sandmo, 1999, s. 81). Hans teori gikk ut på at diskurser dannes av et nettverk av maktstrukturer som finnes i samfunnet, hvor ulike maktrelasjoner bidrar til å utvikle gitte forståelser og praksiser knyttet til seksualitet. Kollektivt velger vi hva vi definerer som *normalt* (Sæle, 2021). Han så på kroppen som situert og produsert i diskurser som et resultat av

forholdet mellom makt og kunnskap. Foucault beskrev diskurser slik: “diskursen er praksiser som former det objektet det tales om” (Eriksen & Walseth, 2021, s. 158).

Når Foucault snakket om seksualitet, mente han at mennesket ikke er født med noen *egentlig og ren* seksualitet, men at seksualiteten er konstruert av maktstrukturer i samfunnet (Pedersen et al., 2021, s. 298). På tvers av samfunnslag og grupperinger utvikles kunnskap. Denne kunnskapen utvinnes ved makt og makten utøves igjen ved hjelp av kunnskapen. Foucault hevder at det er denne kunnskapen som objektiverer den menneskelige seksualiteten, og i praksis gjør den til et diskursivt fenomen (Sandmo, 1999, s. 85).

3.3 Norman Fairclough

Norman Fairclough har i større grad enn Foucault vært opptatt av å se på makt fra et språklig perspektiv. Han har konstruert et sofistikert rammeverk for analysearbeid, og for forholdet mellom språk og samfunnspraksiser (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 89). Med dette har han bidratt til utviklingen av kritisk diskursanalyse som metode (Skrede, 2017). Fairclough hevder at nøkkelen til å kunne skape forandringer, er det kritiske elementet. Dette er kjerneelementet i den kritiske diskursanalysen. Ved å problematisere diskurser gjennom kritisk analyse av tekst, kan både forsker, lærer og elev bidra til forandring ved å være mer kritisk i møte med læringsressurser (Handal, 2020, s. 94-95).

Fairclough har utarbeidet en analyseteknikk han kaller *kritisk språkbevissthet*. Denne teknikken er med på å gi mennesker innsikt i de diskursive praksisene man tar del i når man snakker, leser tekster, eller når man samhandler i ulike sosiale strukturer. Teknikken skal også belyse maktrelasjonene de diskursive praksisene formes av, men også er med på å forme og forandre selv (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 88). Et av hans hovedmål var å vise hvordan språket kan brukes som et ideologisk instrument. Han poengterer at all tekst er konstruert av samfunnet, som gjør at tekst har en sentral rolle når det kommer til utviklingen av samfunnet. Ideologi defineres av Fairclough som representasjoner av verden. Disse representasjonene er med på å bygge opp under og opprettholde både maktrelasjoner, utnyttelse og dominans i et samfunn (Skrede, 2017, s. 2). I Faircloughs egne analyser undersøker han sjeldent hvilke måter en tekst produseres eller dekodes på. Han ser heller på konkrete tekster med et lingvistisks startpunkt. Fairclough undersøker hvilke diskurser tekstene bygger på, og på hvilke måter tekstene *intertekstuel*t bygger på andre eksisterende tekster (Jørgensen & Phillips, 2002, s. 82).

3.4 Jean Baudrillard

Jean Baudrillard er en omdiskutert filosof, til tross for dette har han utviklet noen teorier som vi anser som relevante for vår oppgave, blant annet hans teori om mediesamfunnet. Vi tar utgangspunkt i Baudrillard slik han er fremstilt av Ove Olsen Sæle (2021). Baudrillard hevder at mediekulturen forsterker generelle utviklingstrekk i samfunnet, og at media fremmer visse normaliteter, standarder og idealer knyttet til kropp. På denne måten mener han at gjennom en stadig mer mediert og konstruert kropp, påvirkes våre holdninger, forestillinger og praksiser tilknyttet egen og andres kropp. Baudrillard hevder at det moderne konsumsamfunnet, spesielt gjennom mediekulturen, er med på å redusere kropp til kapital. Pornografi er et klassisk eksempel på nettopp dette. Han hevder at pornografi som en del av et større konsumsamfunn, får definisjonsmakten på hvordan vi skal tenke å forstå kropp (Sæle, 2021, s. 102).

4 Metode

Det overordnede målet med vår masteroppgave er å se nærmere på hvordan ulike læringsressurser, både semantiske og didaktiske, tar opp tematikken pornografi. Hensikten med dette kapittelet er dermed å vise hvilken forskningsmetode og hvilke forskningsdesign som har egnet seg for å belyse vår problemstilling: *Hvordan tar læremidler for ungdomstrinnet opp tematikken pornografi i dag?* På bakgrunn av denne problemstillingen har vi gjort en læremiddelanalyse, nærmere bestemt en diskursanalyse, som vi finner innenfor den kvalitative tilnærmingen. For å komme nærmere å kunne si noe om hvordan læringsressursene tar opp tematikken, har vi utarbeidet forskningsspørsmålet *Hvordan fremstilles porno i ulike læremidler som kan brukes på ungdomstrinnet?*

Målsettingen med denne studien er å skape ny kunnskap som kan ha overføringsverdi innenfor undervisningsfeltet vi befinner oss i, eller i andre situasjoner hvor forskningen kan være relevant. Skilbrei påpeker i *Kvalitative metoder: planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon* (2019) viktigheten av å følge forskningsfeltets gitte prosedyrer og fagtradisjoner, samtidig som man utfører et kreativt arbeid som kan inspirere til endring i tankemønstre og samfunns holdninger (Skilbrei, 2019, s. 10). Dette har vært sentralt i vårt arbeid med diskursanalyse som metode.

Kunnskapsinnhenting i en forskningsprosess er kun begynnelsen på en lengre prosess hvor formålet er å kunne si noe utover det helt konkrete. Det er viktig at man stiller seg kritisk til allerede eksisterende kunnskap, og spesielt til den kunnskapen man velger å anvende i sin forskning. For å sørge for dette, vil innhenting av materiale foregå på systematiske og gjennomtenkte måter for å kunne konkludere på troverdig vis (Nyeng, 2012, s. 9; Skilbrei, 2019, s. 12). Dette er aspekter ved forskningen vi har hatt med oss i vårt arbeid, og som vi videre i dette metodekapittelet vil belyse.

4.1 Bakgrunn for valg av metode

Dagens lærere etterlyser gode verktøy for å kunne ta pornopraten med elever, og dette vekket dermed vår nysgjerrighet for å finne ut mer om dette (Frøvik & Torstensen, 2021, s. 44). Hensikten med kvalitativ tilnærming er å oppnå helhetlig forståelse og dybdekunnskap rundt temaet det forskes på, og det er nettopp det vi har som mål at vår oppgave skal bidra til (Tjora, 2021). Vi ønsket dermed å undersøke hvilke ressurser vi kunne finne som tar opp pornografi som tema, for så å undersøke *hvordan* noen av disse ressursene har vektlagt innhold og språkbruk i sin fremstilling av porno. Vi ønsker i tillegg å undersøke hvordan ressursenes formuleringer og innhold kan opprettholde kritikkverdige maktforhold i samfunnet, og har med dette utgangspunktet hentet inspirasjon fra kritisk diskursanalyse.

Porno er et sensitivt og kontroversielt tema de fleste ungdommer har et forhold til, og som mange opplever som et tabubelagt tema. Med hensyn til denne kunnskapen valgte vi dermed å foreta oss en kritisk diskursanalyse av ulike læremidler. Dette valget ble gjort av to grunner, både for å kunne besvare vår problemstilling, men også for å ta hensyn til det faktum at porno er et kontroversielt, sensitivt og emosjonelt tema. Datagenereringen vi har gjort ved bruk av denne metoden viser til relevant empiri som vi så har analysert og undersøkt (Tjora, 2021). Datagenereringen består av læremidler i form av skriftlig materiale, samt serier og videoer. I analysedelen legger vi vekt på å se hvordan tematikken belyses gjennom språkbruk og innhold.

Med bakgrunn i dette så vi det som hensiktsmessig å først lande vår problemstilling ut fra vår motivasjon innenfor feltet. Problemstillingen for oppgaven dreier seg dermed om å se på hvordan pornografi tas opp i ulike læremidler for ungdomstrinnet. Deretter ble valget av metode tatt for å best kunne besvare vår problemstilling, og vårt tilhørende forskningsspørsmål som ser på fremstillingen av pornoen. I diskursanalysen har vi tatt utgangspunkt Øivind Bratbergs fremstilling av diskurser som kollektive virkelighetsoppfatninger. Disse virkelighetsoppfatningene opprettholdes av vårt språk, og er med på å muliggjøre våre sosiale praksiser. Diskursanalysen er med på å rette søkelyset mot hvilke vilkår man har for å tro på ulike påstander (Bratberg, 2022, s. 219).

Neste steg i prosessen ble å innhente ulike læringsressurser som tok opp tematikken pornografi. Det var viktig for oss at disse kunne benyttes på ungdomstrinnet, samt at det ble innhentet et mangfold av ulike læringsressurser. Ut ifra dette utvalget, måtte vi så nedskalere for å kunne foreta oss en analyse. Dermed landet vi på *seks* ulike læringsressurser som på ulikt vis tok opp tematikken pornografi. Det var viktig for oss å bevare mangfoldet vi hadde sett etter i disse seks ressursene. For å hjelpe til å holde en struktur på analysen, utformet vi fire spørsmål til tekstene. Et av disse spørsmålene gikk ut på hvilke diskurser tekstene fremmet, dette hjalp oss inn mot oppgavens neste prosess som var å analysere læringsressursene. Her pekte det seg ut *fire* fremtredende diskurser. Disse valgte vi å ta med oss videre som funn i vår drøfting og diskusjon. Diskusjonens formål ble å drøfte våre funn opp mot det kunnskapsgrunnlaget og den teorien vi tidligere i forskningsprosessen har tilegnet oss.

4.2 Utvalg

Det er gjennom tekst vi innhenter ny kunnskap, og når man gjør en diskursanalyse betraktes disse tekstene som datamateriale. Dette datamateriale blir så undersøkt systematisk for å kunne trekke slutninger enten om avsendernes idéer og intensjoner, eller om omkringliggende forhold (Bratberg, 2022, s. 11). I vårt arbeid med denne masteroppgaven har det vært viktig for oss å finne læringsressurser med bred variasjon. For å kunne besvare masteroppgavens forskningsspørsmål, har vi valgt å se på en rekke ulike læremidler for å kunne si noe om hvordan disse fremstiller pornografi. For å begrense vårt utvalg har vi valgt å se etter læringsressurser som kan brukes på åttende til tiende trinn. Det vil si at læremidlene vi har sett på gjelder for ungdomstrinnet, mens noen av våre semantiske læremidler også kan anvendes på både lavere og høyere trinn. Vi har sett gjennom mange ulike ressurser, hvorav noen av disse ikke har tatt opp temaet i det hele tatt.

Da vi lette frem lærebøker i samfunnsfag som kunne omtale temaet pornografi, valgte vi å se på bøkene som er produsert i henhold til LK20. Dette valgte vi å gjøre da premisset for vår oppgave er å se på hvordan læremidler tar opp porno som tema for ungdomsskoleelever i dag. Det er dermed ikke relevant å se på lærebøker som ikke er ment til bruk etter LK20. Vi finkjemmet etter beste evne lærebøkene for åttende, niende og tiende trinn fra forlagene Aschehoug undervisning, Gyldendal og Cappelen Damm. Til sammen i disse ni bøkene fant vi lite skriving om temaet pornografi. Kun to av bøkene nevnte pornografi i det hele tatt.

For et bredere og mer representativt utvalg, så vi det som hensiktsmessig og finne ressurser både på nett og i andre bøker som kan anvendes i skolen på ungdomstrinnet. Vi har dermed lett blant bildebøker, artikler, tv-serier, videosnutter og undervisningsopplegg på nett som er laget for barn og ungdom. Vi fant en rekke ulike læringsressurser i vår leting, og måtte dermed velge å kutte ned antallet for å kunne gjennomføre en analyse av noen utvalgte ressurser. Vi ønsket å analysere like mange didaktiske og semantiske læremidler, og endte derfor med å se på tre av hver av disse. Da vi skulle velge ut disse seks, var det viktig for oss å beholde ressurser som ga et bredt utvalg for lærere på ungdomstrinnet. Med bredt utvalg mener vi å si at ressursene fremstår som ulike og mangfoldige i deres uttrykksform.

De tre didaktiske læringsressursene vi endte opp med å velge ut var et undervisningsopplegg fra Lightup Norge og Barnevakten, en nettressurs tilhørende læreboken *Relevans*, og en ressursguide laget av Sex og samfunn. Blant de semantiske ressursene valgte vi å gå videre med bildeboken *Sesam Sesam* (2017), TV-serien *Lik Meg* (2022) og den illustrerte faktaboken *Gutteboka* (2021).

Disse seks ressursene gir oss en hel rekke ulike tilnæringer til undervisningen, og representerer en bredde i pornoundervisningen.

4.3 Forskningsdesign og analyseverktøy

Da vi skulle analysere tekstene, anså vi det som hensiktsmessig å utforme noen parametere vi i vår analyse kunne støtte oss på. Med dette ble valg av forskningsdesign og analyseverktøy vesentlig. For å skape gode rammer for analysen vår, valgte vi å se til boken *Hvordan bruke teori? - Nyttige verktøy i kvalitativ analyse* (2018). I bokens tredje kapittel presenteres åtte mulige spørsmål for diskursanalysen. Spørsmålene skal være nyttige analytiske verktøy som kan hjelpe med å avdekke ulike aspekter ved en tekst. Det kan handle om for eksempel hva en tekst krever av leseren, hvilke påstander en tekst fremmer, eller det kan avdekke hvem som *tjener* på en fremstilling i en tekst (Johannessen et al., 2018, s. 77-85). Med utgangspunkt i disse åtte valgte vi ut *fire* spørsmål vi ønsket å fokusere på i vår egen diskursanalyse av de seks læringsressursene. Disse spørsmålene har vi utformet for å stille tekstene vi ser på. De skal hjelpe oss i vår diskursanalyse ved at de skal være med på å avdekke viktige aspekter ved de ulike læringsressursene. Spørsmålene lyder som følger:

1. Hvilke diskurser fremmer teksten?
2. Hva er tekstenes påstander?
3. Hvilke konsekvenser kan fremstillingen av porno i teksten tenkes å ha?
4. Hva er utelatt i ressursen?

Disse spørsmålene har hjulpet oss med å trekke frem noen av oppgavens hovedfunn, slik som de fire *hoveddiskursene* som kom til syne gjennom det første spørsmålet vi valgte å stille læringsressursene. I tillegg har de hjulpet oss å se på mulige maktstrukturer tekstene bygger på. Påstandene tekstene er med på å fremme, hjalp oss også med å kunne si noe om intensjonene og synet på pornografi de ulike avsenderne fremmet. Spørsmålene hjalp oss altså med å skape en struktur i forskningsarbeidet vårt, samtidig som de har vært med på å skape gode rammer for analyse- og diskusjonsdelen av oppgaven.

Et annet grep vi tok for å skape en struktur i fremstillingen av læremidlene våre, var en tabell. Denne presenteres på starten av kapittel fem *presentasjon av materialet*. Tabellen er med på å gi leseren en oversikt over læremidlene som er med i analysen, og sier noe om blant annet medium, utgivelsesår og avsender, samt om ressursen er didaktisk eller semantisk.

4.4 Utvalgskriterier for læremidlene

For mange vil læreboken være det man først tenker på som et *læremiddel*, til tross for at vi nå har mange andre former for læremidler. Lærebøker er bøker som skrives direkte med tanke på undervisning for gitte klassetrinn og kompetansemål. Det er viktig å ha med seg at i skolen i dag brukes også mange andre ressurser i undervisningen. Eksterne ressurser kan blant annet omhandle filmer, videoer, lydklipp og bildebøker. En del av disse finner vi igjen i materialene vi analyserer i vår oppgave. Det kan tidvis være vanskelig å dekke et tema fullt og helt med utelukkende det stoffet man finner i lærebøkene i et fag. Det er derfor nødvendig for en lærer å lete etter læringsressurser utenfor parameterne av selve læreboken (Gissel, 2022c; Johnsen, 1999, s. 9). En kan argumentere for at i et tema som nettopp pornografi vil dette gjøre seg spesielt gjeldende, da vi i vår letning så at pornografi som tema ble viet svært liten plass i lærebøkene.

I vår letning etter læremidler som omtaler pornografi, har vi funnet noen kilder fra lærebøker, men overvekten av læringsressurser har vært i bolken man ikke definerer som lærebøker. Det vil si at vi har funnet en del opplegg på nett, noen kilder i utgitte bøker som ikke er skrevet direkte for klasserommet, og til og med i noen TV-serier laget for ungdom. Det illustrerer viktigheten av å lete etter ressurser utenfor læreboken om man ønsker å ta opp tematikken pornografi i klasserommet. For å oppsummere har vi lett i mange ulike medier etter læremidlene som omtaler pornografi, simpelthen for å innhente flest mulig ulike kilder og innfallsvinkler til tematikken. Vi har endt med å ikke analysere en eneste fysisk lærebok, da det vi fant i vår letning blant disse var svært mangelfullt. Vi har derimot funnet to bøker, én TV-serie, én nettressurs tilhørende et læreverk, én lysbildefremvisning og et ressurshefte lagd for undervisning. Vi deler læringsressursene vi har valgt ut i *to* hovedgrupper, didaktiske og semantiske, som vi gir en nærmere beskrivelse av i de to kommende underkapitlene.

4.4.1 Didaktiske læremidler

Didaktiske læremidler er utviklet med hensikt å brukes i undervisning, og har en didaktisk intensjon. Produsenten av læremiddelet legger opp til at spesifikke mål skal nås gjennom en bestemt handling. Eksempelvis kan dette være en lærebok i et bestemt fag for et bestemt klassetrinn, eller et undervisningsopplegg i en digital fagportal. Didaktiske læremidler kjennetegnes ved at de er med på å gjennomføre, tilrettelegge og evaluere undervisningen, og kan dermed være til god hjelp for læreren. Mange av disse læremidlene har også en lærerveileder som kommuniserer direkte til lærer om hvordan læremiddelet kan tas i bruk, og har ofte klare mål som indikerer hva som er hensikten

med opplegget, og hvilket utbytte elevene får. Didaktiske læremidler kan inneholde alt fra teoretiske oppgaver, til mer praktiske oppgaver som elevaktiviteter (Gissel, 2022a).

Didaktiske læremidler er laget med hensikt å anvendes på bestemte måter fra lærerens og elevenes side, men det er opp til hver enkelt lærer hvordan læremiddelet tas i bruk. Læremiddelet kan enten brukes slik det er ment, eller for eksempel supplere et annet undervisningsopplegg. Når læreren tar egne didaktiske valg rundt et læremiddel ved å enten trekke fra eller legge til elementer, kalles det redidaktisering. Dette er en vanlig måte å bruke didaktiske læremidler på, da ulike opplegg ofte kan bidra til å utfylle hverandre på en mer effektiv måte (Gissel, 2022a).

4.4.2 Semantiske læremidler

Med semantiske læremidler menes det tekster og andre ressurser som ikke er produsert med intensjonen om at det skal brukes didaktisk i en undervisningssituasjon. Disse læremidlene har også betydning i samfunnet for utenom sin rolle i et klasserom. Et eksempel på et slikt læremiddel kan være en YouTube-film som brukes i mat og helse-faget, eller en roman man kanskje benytter i norskfaget. For å kunne ta i bruk semantiske læremidler, kreves det at læreren selv *didaktiserer* innholdet. Sagt på en annen måte kan man si at læreren *rammer inn* det semantiske læremiddelet for at det skal gi mening å bruke det i klasserommet. Fordi det semantiske læremiddelet ikke er produsert med undervisning som intensjon, må læreren selv identifisere hvilke læreplanmål kilden kan hjelpe å oppnå. En av fordelene ved å benytte seg av semantiske læremidler, er at undervisningen kan knyttes bedre til verdenen utenfor skolen, og dermed oppleves mer relevant for elevene (Gissel, 2022b).

Noen eksempler på semantiske læremidler knyttet til porno kan for eksempel være bildeboken *Sesam Sesam* (2017) av Gro Dahle. Denne boken er ikke skrevet med intensjonen om å skulle brukes i undervisning. Dahle har ikke laget spørsmål knyttet til teksten, eller en lærerveiledning for bruk i klasserommet. Likevel er det en bok man kan benytte seg av når man skal undervise om pornografi på barne-, ungdom- eller videregående skole. Dette viser bredden et semantisk læremiddel kan ha.

4.5 Analysemetode

Vår oppgaves overordnede analysemetode er diskursanalyse, denne metoden finner man innunder den kvalitative tilnærmingen. Kvalitative analyser er vitenskapelige analyser som fordrer grundig arbeid med målet å ende i begrunnede svar på forsknings spørsmål. Det er snakk om dynamiske prosesser, hvor man gjerne må gå litt frem og tilbake, og ikke minst gruble mye. I noen tilfeller kan det også ha seg at en må ombestemme seg noen ganger, og begynne på nytt. Likevel er ikke disse analysene tilfeldige prosesser, for vi snakker fremdeles om vitenskapelige analyser. I en kvalitativ analyse må man som forsker dermed alltid ha et bevisst forhold til hva som gjøres, og hvilke valg som tas. Med dette i bakhodet skal man ha mulighet til å gjøre rede for nettopp de valgene som er tatt underveis. Man må kunne svare på hva som er undersøkt, hvordan man har gjort det, og ikke minst hvorfor. Disse kriteriene er med på å skille en vitenskapelig analyse fra hverdagslig prøving og feiling. Kvalitativ analyse bringer med seg strenge krav til prosessen, og i likhet med andre vitenskapelige analyser er prosessen preget av grundighet og bevissthet (Johannessen et al., 2018, s. 26).

Diskursanalyse er en av flere mulige måter å gjennomføre en kvalitativ analyse på. I en diskursanalyse foretar man kritisk analyse av allerede etablerte tenke-, skrive- eller snakkemåter. Disse kommunikasjonsmåtene belyser forutinntatte holdninger og ideer om hvordan verden er eller bør være. Formålet med diskursanalysen er å problematisere noen av disse fremstillingene av verden. Begrunnelsen for dette er at en fremstilling alltid kunne vært gjort annerledes, og enhver fremstilling alltid vil ha konsekvenser for enkeltmennesker og samfunn, enten det er på godt eller vondt (Johannessen et al., 2018, s. 51). Vår oppgave baserer seg på diskursanalyse, men er inspirert av *kritiske diskursanalyse*. Ved å hente inspirasjon fra kritisk diskursanalyse, kan vi synliggjøre, problematisere og forandre forestillinger om pornografi, blant annet i læringsressurser. I kritisk diskursanalyse er det en klar sammenheng mellom tekstanalyse, diskursiv praksis og sosial kontekst, som nettopp er det som skiller denne metoden fra andre. Fairclough anser all diskurs som sosialt konstruert, og mener derfor at ingen tekst kan leses isolert fra sosial kontekst. Diskurser er bestemte måter å snakke om og forstå verden på (Handal, 2020, s. 95).

Når vi skal foreta oss en diskursanalyse inspirert av den kritiske diskursanalysen, er det å stille spørsmålstegn til den virkeligheten som presenteres vesentlig. Et godt verktøy i denne prosessen er å reflektere over representasjonene som brukes, og med dette være kritisk til språkbruk. En representasjon kan defineres som en beskrivelse, eller språklig fremstilling av et fenomen. En representasjon er dermed aldri det samme som fenomenet, men den beskriver fenomenet, og i den

prosessen vil noe løftes opp og frem, mens andre ting utelates. Man vil dermed aldri kunne gjengi virkeligheten akkurat slik den var eller er. Hvordan en forfatter velger å representere noe, sier dermed ofte noe om hva hen anser som viktigst å belyse. Å representere innebærer nemlig alltid et valg i hvordan man ønsker å belyse, eller fremstille, et fenomen. Så lenge det finnes alternativer, er det altså et valg (Johannessen et al., 2018, s. 52-57). Dette er vesentlig å ha med seg når vi skal foreta en diskursanalyse. Vi har undersøkt språket som representasjon for å kunne si noe om hva som trekkes frem, og hva som er forblitt ubelyst. Dette er viktig i vår oppgave, da det vil kunne finnes flere måter å fremstille pornografi på. Det å se på hva en ressurs velger å fremstille eller utelate, vil kunne gi et godt inntrykk av avsenderens budskap med ressursen.

Ved bruk av diskursanalyse som metode, er det oftest foretrukket å bruke foreliggende data fremfor å fremskaffe et eget empirisk datamateriale (Skrede, 2017, s. 21). I vår oppgave vil det være helt nødvendig å se på foreliggende data som eksempelvis nettressurser, bøker og TV-serier, ettersom vi ønsker å se nærmere på hvordan formidlingen av tematikken pornografi forekommer i allerede eksisterende læringsressurser. Samtidig vil det være hensiktsmessig å se på hvordan makt og språk er brukt i de ulike ressursene, og hva som er lagt vekt på av innhold. Fairclough understreker i sin teori, at også språkbruken i utvalgte tekster kan bidra til å legitimere bestemte praksiser og maktforhold i samfunnet (Skrede, 2017).

4.6 Hvordan har vi analysert læremidlene?

Vår tekstanalyse består av tre deler; beskrivelse, tolkning og forklaring. Vi vil under beskrive hva disse ulike delene består i. Først ut i analyseprosessen vår var det viktig for oss å presentere en *beskrivelse* av læringsressursene vi ser på. Denne beskrivelsen gir et bilde av læringsressursens formelle egenskaper samt hva den inneholder. Med ressursens innhold menes det at vi beskriver hvilke temaer teksten tar opp, og ikke minst hvilke elementer ressursen er bygd opp av. Dette kan for eksempel være refleksjonsspørsmål, videoer eller rene bolker med tekst.

Etter analysens første del kommer en påfølgende *tolkning* av materialet. Tolkning i faglig forstand handler om å avdekke mening ut fra en kontekst eller fra en forforståelse. Det finnes ulike strategier å gjøre tolkningsarbeid på. Når vi har foretatt oss tolkningsarbeidet av vårt materiale, har vi først og fremst tatt utgangspunkt i tolkningsstrategien som legger vekt på tekstens publikum, som i vårt tilfelle er barn og unge. Vi har forsøkt, etter beste evne, å tolke hvordan det er sannsynlig at mottakerne av ressursene vil tolke innholdet. Det har dermed vært hensiktsmessig å ta utgangspunkt i de forutsetningene som ligger til grunn for holdninger og handlinger som mulig respons på

innholdet i teksten. I tolkningsprosessen er målet å fange mening, og for at denne meningen skal tolkes må den forstås ut fra det publikumet som skal nås, samtidig som man ser på hvor ressursen har sitt utspring (Bratberg, 2022, s. 20-21). I diskursanalyse er mening noe som sees på som flytende, og i evig forandring. Et viktig mål med diskursanalysen er dermed å kunne peke på hvordan *forståelsen* av denne meningen blir konstituert. Viktige elementer i dette tolkningsarbeidet er å kunne se på hvilke *bærende elementer* man finner i diskursene, samt hvilke andre fremstillinger diskursen *konkurrerer* mot, og ikke minst hvilke *maktforhold* som kommer til syne i den gitte forståelsen (Bratberg, 2022, s. 136).

En annen tolkningsstrategi vi har tatt utgangspunkt i, har vært å se på avsenderen av læringsressursene. Denne strategien retter fokuset mot å få innsikt i tekstens innhold for å kunne si noe om avsendernes intensjon. Å rette et fokus mot avsenderen har vært viktig for å kunne se om det finnes noen særinteresser for å fremme et spesielt syn på pornografi. Noen organisasjoner kan eksempelvis ha særlig interesse av å trekke frem negative sider ved pornoen, mens andre kanskje har et særlig positivt syn, og med det dysser ned risikofaktorer. Forutinntatte holdninger og forforståelser vil være uunngåelig som forsker, og dermed er det viktig som leser å huske på at våre tolkninger i denne oppgaven vil være preget av våre forforståelser.

På bakgrunn av dette utformet vi de fire spørsmålene som tidligere i kapittelet har blitt presentert. Med disse spørsmålene i bakhodet, og ved hjelp av ulike tolkningsstrategier, fikk vi noen gitte rammer å analysere ut ifra (Bratberg, 2022, s. 20). Disse var med på å avdekke fire hoveddiskurser vi videre har utdypet og belyst. Vi ville se *hvordan* og på *hvilke måter* diskursene i de ulike læringsressursene kom frem. I tillegg til å analysere læringsressursene ut fra disse diskursene, så vi det som hensiktsmessig å si noe om hvem som er avsender og mottaker av læringsressursen, samt hvilken sjanger og hvilket medium man ser på.

Analysens siste del kommer i form av en *forklaring*. Forklaringen handler om å knytte våre funn og tolkninger opp mot det kunnskapsgrunnlaget og den teorien vi har brukt for å ramme inn oppgaven vår. Ikke minst handler det også om å knytte funnene fra tekstene vi har analysert opp mot den konteksten de befinner seg i. Med kontekst menes det både kunnskapskontekst, men også sosiale kontekster som vil være med på å tilføre en tekst dens betydning. Forklaringen handler i denne masteroppgaven om å kunne utdype de tolkningene vi har foretatt oss i større grad, for å kunne finne mening og betydninger i læringsressursene. Dermed ønsker vi å belyse hvordan

læringsressursene er med på å skape, opprettholde og utfordre representasjoner av virkeligheten (Bratberg, 2022, s. 44).

4.7 Forskningens kvalitet

Forskernes forventninger må unngå å påvirke resultatene av studiene (Svenkerud, 2021, s. 101).

Dette så vi på som en mulig fallgrube i vår forskning, da pornografi og seksualitetsundervisning for mange er et svært meningstynget og tidvis også følelsesladd tema. Vi har dermed jobbet for å få til å gå inn i emnet uten å la forutinntatte holdninger, meninger og følelser prege våre studier. For å på best mulig vis ikke la vår analyse bli preget av egne forutinntatte holdninger var det viktig for oss å tolke ut ifra gitte parametere. Disse er beskrevet tidligere, og bestod av *fire* spørsmål vi stilte tekstene vi så på. I tillegg til disse avdekket vårt *første* spørsmål fire diskurser som i stor grad gikk igjen i læringsressursene. Disse kom også til syne i kunnskapsgrunnlaget vårt, og ble dermed med på å danne noen rammer for hvordan vi kunne prate om læringsressursene vi så på opp mot teorien og kunnskapsgrunnlaget vi hadde dannet oss.

Forforståelse handler om hvilke forkunnskaper man har i møte med verden. Det vi opplever som rene sanseinntrykk, inneholder nemlig mye tolkning, og vår forforståelse preger i stor grad måten vi ser og opplever virkeligheten på (Thurén, 2009, s. 66). Det vil være hensiktsmessig å belyse de forforståelsene vi har, som møter gitte utsagn, og med det tilfører dem mening (Bratberg, 2022, s. 38). Vår forutinntatte tanke om temaet var at undervisningsressurser for pornoundervisningen var noe det ikke bugnet med ressurser til. Vi var også noe tvilende til hvilken kvalitet ressursene som faktisk fantes ville ha. Likevel ønsket vi å lete og møte de ressursene vi fant frem, uten at disse forutinntatte holdningene ville prege våre tanker om deres kvalitet.

5 Presentasjon av materialet

I dette kapittelet vil vi gi en presentasjon av materialet vi videre skal analysere og trekke ut funn fra. Presentasjonen vil inneholde et sammendrag av ressursenes innhold, for å gi leser en oversikt over hvilke typer læringsressurser det er snakk om, samt hva disse inneholder. I tillegg vil vi gi en beskrivelse av ressursens sjanger og medium, samt avsender og mottaker. Med dette ønsker vi å danne et bilde av læringsressursene for leserne av denne oppgaven, slik at det vil være enklere å forstå og sette seg inn i de påfølgende analysene og funnene vi vil trekke frem.

Vi har valgt ut seks læringsressurser, tre semantiske og tre didaktiske, til videre analyse. Disse er valgt da disse peker seg ut som innholdsrike ressurser, og de egner seg godt i undervisningssituasjoner. De er også, som nevnt i *metodedelen*, valgt ut for å vise et mangfold av ulike ressurser. *Sesam Sesam* (2017) av Gro Dahle er en av tekstene vi ønsker å analysere videre, blant annet fordi den er omtalt av ulike fagpersoner innenfor feltet. Bildeboken er blant annet omtalt i *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (2022) av Beate Goldschmidt-Gjerløw, Kristin Gregers Eriksen og Mari Kristine Jore. I tillegg til denne ressursen skal vi analysere *Porno på timeplanen* (2023) av Lightup Norge og Barnevakten, en ressursguide laget av *organisasjonen Sex og samfunn*, TV-serien *Lik Meg* (2022), sesong 6, av NRK, nettressursen *Relevans 8-10* av Gyldendal og *Gutteboka – din guide til puberteten* (2021) av Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl.

Disse seks læringsressursene vil vi se nærmere på for å kunne forsøke å besvare masteroppgavens spørsmål. Ettersom læremidlene er svært ulike, noen korte og noen lengre, noen mer utfyllende og andre kortfattet, vil ulike temaer – og diskurser om pornografi vektlegges ulikt. Under har vi utformet en tabell som kortfattet viser de utvalgte læringsressursene.

Læremiddel	Avsender	Utgivelsesår	Medium	Didaktisk eller semantisk
Seksualitetsundervisning – en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet	Sex og samfunn	2022	Veilednings-hefte og video	Didaktisk
Relevans 8-10	Gyldendal	2021	Nettressurs	Didaktisk
Porno på timeplanen	Lightup Norge og Barnevakten	2023	Presentasjon med manus og case-oppgaver	Didaktisk
Sesam Sesam	Gro Dahle	2017	Bildebok	Semantisk
Lik Meg, sesong 6	NRK	2022	TV-serie	Semantisk
Gutteboka	Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl	2021	Illustrert bok	Semantisk

5.1 Didaktiske læremidler

De didaktiske læremidlene består en ressursguide laget av Sex og samfunn, en digital læringsressurs i forlengelse av læreverket *Relevans* laget av Gyldendal og en elevpresentasjon med lærerveiledning utarbeidet av Lightup Norge og Barnevakten.

Disse ressursene er didaktiserte og produsert i henhold til LK20. Ressursene henviser til relevante kompetansemål, og alle inneholder mål knyttet til samfunnsfaget. Dette gjør ressursene svært relevante for undervisning om pornografi i samfunnsfag, men også på tvers av fag og i de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap. I de valgte læremidlene under har vi tatt utgangspunkt i materiale som er beregnet for åttende til tiende trinn. Læremidlene har ulik hensikt og inneholder ulike elementer. Fellesfaktoren i læremidlene er tematikken pornografi.

5.1.1 Seksualitetsundervisning - en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet - Sex og samfunn

Avsenderen av denne ressursguiden er organisasjonen Sex og samfunn, Norges største senter for reproduktiv og seksuell helse. De jobber aktivt for at seksuell helse skal likestilles med fysisk og psykisk helse. I tillegg til dette jobber de med klinisk arbeid, påvirkningsarbeid og holder og lager undervisningsopplegg (Sex og samfunn, 2022c). Sex og samfunn har lang erfaring når det kommer

til undervisning om seksualitet, og har undervist mange ungdomsskoleklasser i Oslo helt siden 1992. *Seksualitetsundervisning – en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet* er basert på deres egen undervisning om ulike tematikk innen seksualitet, og er dermed godt gjennomarbeidede og utprøvde undervisningsopplegg (Sex og samfunn, 2022d). Ressursen har som formål å bidra til en mer helhetlig seksualitetsundervisning i skolen, og kan både brukes som innledning til temaer eller som supplement. Ressursen kan trekkes inn i de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap, og passer derfor som ressurs på tvers av fag (Sex og samfunn, 2022e, s. 3).

Ressursen kommer i form av et hefte. Heftet har tydelige overskrifter og fargede tekstbokser, og er rettet mot lærere som skal undervise om seksualitet. Innholdet er delt inn i ti ulike *temaer* der ett av disse er digital seksualitet. Her presenteres tema som porno, nakenbilder og samtykke og overgrep på nett. Pornografi tas opp over fire sider, og det er disse fire sidene vi her omtaler.

Lærerveiledningen oppfordrer læreren til å snakke med ungdom om tematikk knyttet til porno, slik som konsumering av pornografi, og ulike årsaker til at pornoen oppsøkes. De tar også opp ulike problemstillinger og fakta knyttet til porno som forslag til samtaleemner med elevene. Hvordan undervisningen legges opp, er dermed opp til den enkelte lærer. Dette vises på måten ressursen åpner for ulike vinklinger, i tillegg til at man ikke er fastlåst i bare ett synspunkt på tematikken (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-24).

Ressursen har diskusjonsspørsmål, tips til aktiviteter, tips til videre lesning og caser. I diskusjonsspørsmålene om pornografi finner vi disse spørsmålene: “hva har dere hørt om forskjellen på porno og sex i virkeligheten” og “hvorfors er det så få som snakker om egen pornobruk når det er så mange som ser på det?” (Sex og samfunn, 2022e, s. 24). Spørsmålene åpner for refleksjon rundt temaet, og gir elevene muligheten til å tenke og snakke om temaet på et overordnet plan. Som tips til videre lesning vises det til Redd Barnas undersøkelse *Et skada bilde av hvordan sex er* (2022), som vi tidligere har omtalt ved flere anledninger i denne masteroppgaven (Sex og samfunn, 2022e, s. 24).

Et tips til aktivitet er en episode fra NRK Unormal med tittelen *Hvis virkeligheten var som porno* (2020). Videoen varer i litt over syv minutter, og innholdet er basert på hendelser fra pornoverden satt inn i en hverdagslig setting. Videoen er preget av mye humor og overdrivelser, som både kan vekke interesse for seeren og samtidig være med på å fjerne mye av det som oppleves pinlig knyttet til porno. Hendelsene de har valgt å hverdagsliggjøre i sine sketsjer, er elementer som ofte går igjen

i pornoen. På denne måten kan elevene lettere forstå hva budskapet er, og samtidig gi et innblikk i hvordan pornoindustrien kan gi et forvrengt bilde av hva som er normalt (NRK, 2020).

Et eksempel på en hendelse de viser til, er når en av programlederne spør som han kan få ketchup på pølsen han har kjøpt, og får ketchupen sprutet i ansiktet i stedet. Videre forklarer de at i pornofilmer ser vi ofte at mannen spruter sæd i ansiktet på kvinnen, men at i virkeligheten er det sjeldent dette skjer. Hver situasjon de viser til, kommer med en forklaring på hva hendelsen viser til, og hvordan porno skiller seg fra virkeligheten (Sex og samfunn, 2022e, s. 24).

5.1.2 Relevans 8-10 - Gyldendal

Gyldendal, som et av Norges største forlag, har i sammenheng med sitt læreverk *Relevans 8, 9 og 10* lagd en digital plattform med ressurser for undervisning. Denne ressursen består av det man kan klassifisere som en digital fagtekst med tilhørende oppgaver. Teksten deles opp i ulike tekstbokser med mulighet for opplesning av disse. Vi ser også ulike bildebruk, blant annet et bakgrunnsbilde som viser to kvinner som kysser i forkant av et kamera som er rettet mot dem. Et annet bilde viser en ung kvinne sittende på sengen sin, som ser smilende ned i et nettbrett. Den tilhørende bildeteksten sier at “porno i alle former er kun noen tastetrykk unna, og det er gratis” (Skolestudio, u.å., s. 1). Noen av de ulike tekstboksene vises i ulike farger, slik som grønn, grå og hvit. Fargene er med på å bryte opp teksten, og fremheve blant annet spørsmål og fakta-seksjoner. Oppleggets første side består av en del informasjon, samt refleksjonsspørsmål. Videre følger en oppsummering, og på oppleggets to siste sider stilles det spørsmål til de to foregående sidene (Skolestudio, u.å., s. 1-4).

Denne ressursen har som overordnet tema *drøftingen av porno som skuespill, og pornoindustrien*. Ressursen er ment for ungdomsskoleelever fra åttende til tiende trinn. Teksten begynner med å fortelle leseren at nesten halvparten av alle ungdommer i alderen tretten til atten år har sett porno, og at mange bruker det for å lære om sex. Etter denne delen definerer teksten hva porno er, nemlig tekst, bilder og film med seksuelt innhold. Det skrives at porno er skuespill, og at det dermed kan fortelle oss svært lite om hva sex i virkeligheten er. Teksten forklarer at skuespillerne får betalt for å gjøre en jobb, og at mye klippes bort av det som ofte ville vært med i virkeligheten. Det vises til eksempler på dette slik som vanskeligheter med å få på kondom, tulling, latter og kløning. Det skrives så om kroppene i pornoen, og at mennene stort sett vises med store penis og veltrente kropper, mens kvinnene har store bryster, tynne kropper og små, symmetriske kjønnslepper. Dette problematiseres da virkeligheten viser kropper i alle former, fasonger og funksjonsnivå. Teksten

spør også sine lesere om å reflektere rundt hvorfor pornoen ikke har med tulling, feiling og klein stillhet i sine videoer (Skolestudio, u.å., s. 1).

I tekstens neste segment finner vi en bolk om filmtriks i pornoindustrien, oppdelt i en seksjon med myter om pornoen og forklaringer. Noen av disse er blant annet knyttet til varigheten på samleie, varigheten av en ereksjon, kjønnsår, mengde sæd, analsex og orgasme. Dette for å understreke noe av det som ble nevnt i første del, nemlig at pornoen er fantasi og skuespill, og derfor ikke gjenspeiler ekte sex. Under dette segmentet spør teksten leseren hvilke måter en tror ungdom påvirkes av porno, samt hva som kan være problematisk dersom ungdom ser for mye på porno. Til slutt finner vi tre sider med oppsummering i kulepunktsform, samt spørsmål om porno og seksualundervisning (Skolestudio, u.å., s. 1-4).

Ifølge Gyldendal selv, er Relevans med på å skape refleksjon, diskusjon, undring og nysgjerrighet hos elevene. Gyldendal mener også at ressursen er med på å legge til rette for tverrfaglighet, og at det er et heldekkende læreverk. Ressursen vi ser på ligger under det som kalles *Relevans Fagrom*, her finner man flere ressurser, aktualiteter og fordypningsmateriale. Opplegget om porno går inn under det de selv omtaler som en *fagtekst* (Gyldendal, 2020).

5.1.3 Porno på timeplanen - Lightup Norge og Barnevakten

Avsenderne av denne læringsressursen er organisasjonen Lightup Norge og Barnevakten, med støtte fra Helsedirektoratet. Lightup Norge er en del av en organisasjon som spenner seg over tre land: Norge, Tyskland og Østerrike. Organisasjonen arbeider med å redusere etterspørselen etter varer og tjenester man kan nytte opp til menneskehandel og seksuell utnyttelse. Dermed er temaet porno sentralt for arbeidet deres (Lightup Norge, 2022). Barnevakten er en stiftelse som formidler informasjon om barn og unge, og medier. Deres visjon er å bevisstgjøre foreldre og andre voksne som jobber med barn og unge, og barn selv, om hvordan man skal bruke medier på en trygg og bevisst måte (Barnevakten, 2023). Lightup Norge og Barnevakten arbeider for at ungdom skal kunne ta mer bevisste valg, og med dette velge bort pornografien. Dette gjør de ved å arbeide med å bevisstgjøre barn og unge om deres forbrukermakt og handlingsmakt. Lightup reiser rundt om i landet og holder foredrag og workshops om pornografi, seksuell utnyttelse og menneskehandel. Koblingen mellom seksuell utnyttelse og porno er noe de særlig legger vekt på, også i form av digitale former for utnyttelse. Dette beskriver de som en form for utnyttelse som er særlig fremtredende (Lightup Norge, 2022).

Undervisningsressursen *Porno på timeplanen* (2023) har pornografi som overordnet tema, og består av en elevpresentasjon, en lærerveiledning tilknyttet presentasjonen, to case-oppgaver og notatark. Ressursen henviser seg til elever på ungdomstrinnet, samt elever på videregående skole. Elevpresentasjonen er på 22 lysbilder som inkluderer videoer, bilder og tekst, og er bygget opp med seks temabolker. De ulike temaene i PowerPointen er *innledning, hva er porno?, Hvor mange ser porno?, Sunn og positiv seksualitet – hva formidler porno?, Hvordan kan porno påvirke? og Hva kan man selv gjøre?* Elevpresentasjonen kommer med en lærerveiledning som er ment å brukes som et manus av underviser. Manuset har tydelige instruksjoner til hver av de seks temabolkene (Barnevakten & Lightup Norge, 2023a).

Tema *én* forteller hva innholdet i presentasjonen består av. Tema *to* gir oss en definisjon av hva porno er, og forteller hvor det finnes porno. Det vises også en informerende video av Ragnhild Lindahl Torstensen, daglig leder i Lightup Norge og medforfatter av boken *Pornopratt – slik tar du den viktige samtalen med barn og ungdom* (2021). Torstensen snakker om pornoen som noe man ofte kan finne på nettsider som ligner på YouTube, og at disse legger til rette for at brukerne enkelt kan laste opp innhold selv. Temaet belyser også fakta om pornoindustrien. Tema *tre* har hovedfokus i fakta og statistikk om porno, samt refleksjonsspørsmål. Elevene skal besvare spørsmål om hvorfor de tror mange velger å se på porno, og hvorfor de tror andre velger å ikke se på det. Svarene skal deretter diskuteres i plenum med læreren som ordstyrer. I veiledningen ligger det eksempler på mulige svar læreren kan fylle inn med. Tema *fire* har et større fokus på seksuell helse og samtykke. Innledningsvis i temaet viser instruksene til at underviser skal snakke om positive sider ved seksualitet, for så å fortelle at porno ofte er motstridende til dette. Nøkkelord som respekt, menneskeverd og samtykke utheves her. I denne bolken ser vi en ny video av Torstensen som snakker om hva pornoen formidler. I videoen løftes definisjonen på seksuell helse fra verdens helseorganisasjon frem, og denne settes i kontrast til det man ser i pornografien. Hun understreker at pornografien kan vise urealistiske og voldsomme versjoner av sex som kan skape urealistiske forventninger (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b).

Tema *fem* har som mål å få elevene til å reflektere rundt hvordan pornoen kan påvirke oss personlig, i relasjoner og på samfunnsnivå. Denne bolken inneholder både video og case-oppgaver. Vi kan også her se en video av Torstensen der hun snakker om at pornoen påvirker alle ulikt. Hun forklarer at noen opplever å bli seksuelt opphisset av pornoen, mens andre kanskje synes det de ser er ekkelt og ubehagelig. Hun understreker at begge disse reaksjonene er helt normale. Videre forteller hun at pornoen kan påvirke oss utover den reaksjonen man får der og da mens man ser

videoene. Hun forklarer blant annet at noen kan få et endret syn på seksualitet, mens andre også kan bli avhengige. Torstensen snakker også i dette klippet om pornoindustrien, hvor hun fremhever de problematiske sidene ved bransjen. Case-oppgavene er to ulike nyhetssaker hvor elevene velger seg én å jobbe med. Under de to casene er det stilt tre spørsmål som skal besvares (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b).

Tema *seks* gir en oppsummering av innholdet i presentasjonen så langt, samt ser på hva man selv kan gjøre. Her fokuseres det på å informere elevene om den forbrukermakten de har, at de for eksempel kan velge bort pornografien. Hun forteller også at man kan lese seg mer opp på emnet og dele kunnskapen videre. Innunder dette temaet ser vi utklipp fra en YouTube video om den verdenskjente artisten Billie Eilish sine refleksjoner rundt hennes tidligere konsum av pornografi og egen erfaring med tematikken. Avslutningsvis oppsummeres særlig tre hovedelementer som har gått igjen i presentasjonen, med refleksjonsspørsmål knyttet til hvert av de tre punktene. Disse dreier seg om hva man har lært om porno, hva man har lært om grensesetting og hva man har lært om egen seksualitet (Barnevakten & Lightup Norge, 2023c).

To case-oppgaver ligger vedlagt til elevpresenatsjonen. Den første case-oppgaven handler om “Kaja” som ble utsatt for deling av tre sexvideoer av henne selv med hennes ekspartner. Det forklares at hun ikke visste om at samleiet ble filmet, og at videoene ble publisert etter at forholdet deres tok slutt. I case-oppgave nummer to får vi delt en nyhetssak fra Agder, hvor politiet forteller om økende overgrepstatistikk blant unge. Noen av ofrene er nede i trettenårs-alderen, mens overgriperne kan være i alderen femten til nitten år. Politiet mener at ungdommene påvirkes av det de ser i grov pornografi. Case-oppgavene kommer med tilhørende refleksjonsspørsmål. Elevene blir også bedt om å reflektere rundt hva tenåringer eller voksne kan gjøre for at slike hendelser ikke skal skje (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b).

5.2 Semantiske læremidler

Læringsressursene vi presenterer i de tre delkapitlene under er semantiske læremidler. Det tilsier at disse ikke er tiltenkt undervisningssituasjonen da de ble produsert. Til tross for dette er det snakk om ressurser læreren har mulighet til å *didaktisere* og dermed tilpasse sin undervisningssituasjon. Vi har valgt å presentere tre læringsressurser som åpner for et mangfold av undervisningsmuligheter. Ressursene vi ser på er bildeboken *Sesam Sesam* (2017) av Gro Dahle, ungdomsdramaet *Lik Meg* (2022) produsert av NRK, og den illustrerte boken *Gutteboka* (2021) av legene Brochmann og Dahl.

5.2.1 Sesam Sesam – Gro Dahle

Sesam Sesam er en bildebok skrevet av norske Gro Dahle. Hun er mest kjent for bildebøkene hun har gitt ut i samarbeid med sin ektemann og datter. Bøkene er ofte skrevet fra et barns perspektiv, og flere av hennes bøker er skrevet på oppdrag fra andre interesseorganisasjoner. Bøkene hennes er ofte skrevet som samtalestartere, og har best effekt når voksne leser sammen med barn, dette gjelder også for *Sesam Sesam*. De er dermed tiltenkt som høytlesningsbøker. Dahle har fått kritikk fra både foreldre og pedagoger som har opplevd bøkene som både skremmende og krenkende. Likevel har hun også høstet mye ros for at bøkene tar opp vanskelige temaer på en lett og tilgjengelig måte (Herzog & Helgesen, 2021). Et raskt søk på internett kan ta deg til informasjonen om *Sesam Sesams* tiltenkte målgruppe, og nettsidene til bokens forlag. Cappelen Damm kan fortelle oss at den tiltenkte mottakeren av boken er barn i alderen syv til ti år (Cappelen Damm, u.å.). Til tross for at boken er tiltenkt barn i denne alderen, har boken også blitt anbefalt for ungdomsskole og videregående skole når det gjelder bruk i undervisningssammenheng (Frøvik et al., 2022, s. 124). Man kan dermed si at teksten også henvender seg til ungdom, foreldre, lærere eller andre voksne. Tekstens overordnede tema kan sies å dreie seg om *ufrivillig eksponering for pornografi*.

I bokens fortelling møter vi hovedkarakteren Al, storebroren hans Kas og moren deres. I boken deler Al og Kas soverom og datamaskin. Al irriterer seg stadig over at storebroren hans ikke deler datamaskinen med han, i like stor grad som Al ønsker. Al blir utålmodig, og like etter Kas og hans venner har forlatt huset, vil han endelig ha data-tid på deres felles rom. Han logger seg inn på datamaskinen, og synet som venter han overrasker, sjokkerer og vekker nysgjerrighet. Han blir ufrivillig eksponert for pornografi, og klikker seg videre inn på sidene til tross for sjokket. Al beskriver synet som ekkelt og rart, men også deilig. Moren kommer inn på rommet deres mens Al fremdeles ser på skjermen. Han skvetter til, og blir sur på moren for at hun har kommet inn uten å banke på, og plutselig kjenner han seg igjen i hvordan broren hans pleier å snakke til deres mor (Dahle, 2017, s. 1-48).

Moren ser alt Al ser på skjermen, og Al forklarer at det var på skjermen da han skrudde på skjermen. Etter denne hendelsen spiser alle de tre middag, og moren forklarer at det Al har sett på dataen ikke er slik kjæresten vanligvis gjør, men heller et slags skuespill for voksne. Hun forklarer at det er vanlig og lov å se på porno, men at man samtidig må være kritiske, for det kan gi et rart bilde av sex, og noen kan tro at man må oppføre seg og se ut slik som de i videoene. Hun forklarer at det kan gjøre at man ikke føler seg bra nok, eller at man føler man må gjøre ting man ikke har lyst til, men at dette blir feil. Teksten ender med en samtale før leggetid mellom de to brødrene. Al

sitter fremdeles igjen med mange spørsmål og tanker, og er tydelig preget av det han har sett. Samtalen moren hadde med de to brødrene har åpnet et rom for å snakke om temaet. Dette gjør at Al ikke sitter igjen alene med alle tankene og følelsene sine, men at han har fått et språk for å snakke om det (Dahle, 2017, s. 1-48).

5.2.2 Lik Meg (sesong 6) - NRK

Tv-serien *Lik Meg* består av seks sesonger. Det er i den sjette sesongen at temaene pornografi og seksuell debut står i fokus, og det er denne sesongen vi har analysert. Sesongen består av syv episoder, og retter seg mot ungdom som sitt primær-publikum. Bakgrunnen for denne sesongen er seksuell debut. Målet er å vise ungdommer hvordan en debut vanligvis foregår, noe som står i sterk kontrast til det ungdom vanligvis ser i pornografi. Motivasjonen til Anne Wisløff for å lage en slik sesong, var påstanden om at mange unge lærer om sex fra porno. Hun mente derfor at det var på høy tid å vise de unge en realistisk fremstilling av seksuell debut (Svelstad, 2022). Serien følger en gruppe ungdommer fra syvende til tiende trinn. Serien belyser mange viktige temaer som religion, vennskap, følelser, puberteten, skadelig gruppedynamikk, ryktespredning, mobbing, utestenging, samtykke, sex og porno (Wisløff, 2018-2022).

I sesong *seks* følger vi Sofie. Hun er forelsket i Erik og strekker seg langt for å få hans oppmerksomhet. Men så skjer det noe på en fest som skal forandre alt for Sofie. På denne festen møter hun Leo, som hun senere denne kvelden mister jomfrudommen sin til. Den seksuelle debuten står ikke i samsvar med verken Sofie eller Leo sine forventninger, men de forteller likevel til vennene sine at debuten var bra. Sofie og Leo finner etter hvert interesse i hverandre, og begynner å finne på ting sammen. De ligger sammen for andre gang, og heller ikke denne gangen er sex slik de så for seg. Mye tyder på at sexen er preget av porno, dette kan ses på måten de føler presset til å gjøre ting de ikke er komfortable med. Blant annet ser vi at Leo tar kveletak og drar i hestehalen til Sofie, noe vi ser hun synes er ubehagelig. Like ubehagelig oppleves det for Leo som prøver å tilfredsstille Sofie på den eneste måten han har lært - gjennom porno, som ikke går akkurat som planlagt. Sofie lager stønnende lyder, noe vi ser ikke samsvarer med ubehaget hun uttrykker. Spørsmålet som reises i serien er hvordan det er å debutere seksuelt når all erfaringen man har er gjennom pornotitting på en skjerm (Wisløff, 2018-2022).

I serien ser vi et kort klipp av en seksualitetsundervisningstime. Læreren ber alle elevene skrive ned alt de lurte på om sex anonymt på en lapp, som han skal samle inn og besvare på slutten av timen. Etter at elevene er ferdige med spørsmålene trekker læreren opp én og én lapp, og virker sjokkert

over de spørsmålene som er stilt. I stedet for å samtale med elevene om de ulike spørsmålene, velger han i stedet å legge de til side for å unngå å måtte svare på dem (Wisløff, 2018-2022).

5.2.3 Gutteboka – din guide til puberteten – Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl

Gutteboka tar opp mange temaer knyttet til kropp, pubertet og seksualitet. Gutteboka er en illustrert bok, likevel kan man si at boken tangerer mot å være en bildebok, da stort sett alle oppslagene i boken inneholder en eller annen form for illustrasjon. Til tross for dette kan vi finne noen oppslag blottet for illustrasjoner, og vi velger derfor videre å omtale boken som en illustrert bok. I tillegg til å være en illustrert barnebok, kan den også klassifiseres som en bok i *sakprosa* sjangeren (Tønnesson, 2023). Boken har et kapittel som tar for seg tematikken pornografi. Dette kapittelet dreier seg hovedsakelig om hva porno egentlig er, og hvilke forskjeller man kan finne i pornoen versus vanlig sex, det er dette kapittelet om porno vi har valgt å analysere.

Boken er skrevet Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl. De presenterer seg selv som leger og *eksperter på kroppen* i starten av boken (Brochmann & Dahl, 2021, s. 5). Dahl og Brochmann møttes i sin studietid og startet en fagblogg sammen, senere har de utgitt bestselgeren *Gleden med skjeden* (2017), før de senere også har skrevet både *Jenteboka* (2019), og *Gutteboka* (2021). De har også hatt en Ted-talk om myten om jomfruhinnen, og brenner for temaer knyttet til kropp, kvinnehelse og seksualitet (Aschehoug, u.å.). Brochmann og Dahl har viet flere år av sine liv til å jobbe med seksuell helse hos barn og unge, og har spesifikt rettet seg inn i arbeid med minoritetsgrupper, både som undervisere og som helsearbeidere (Oslo Literary Agency, 2020). Når det kommer til det tiltenkte publikummet til *Gutteboka*, er dette gutter i pubertetsalder. Til tross for at dette er den tiltenkte målgruppen kan man jo tenke seg at det trolig er mange andre som er interessert i å lese denne boken, og bokanmelder Trine Saugestad Hatlen skrev for avisen *VG* at man kunne så tvil om denne boken faktisk ville nå sitt tiltenkte publikum. Hun påpekte at det kanskje ikke sto høyst på tenåringsguttenes ønskeliste å lese en bok om kropp og pubertet, og foreslo istedenfor å implementere boken i et skoleprosjekt (Hatlen, 2021).

Kapittelet *Porno* i *Gutteboka* tar opp flere sider ved pornografi som kanskje ikke er en selvfølge for mange unge gutter. Innledningsvis blir pornografi definert slik: “Porno eller *pornografi* er bilder eller videoer av nakne kropper og sex” (Brochmann & Dahl, 2021, s. 233). Porno blir videre forklart som et hjelpemiddel for å bli seksuelt opphisset, og for å onanere uten å måtte bruke egen fantasi. Mange unge ser eller blir eksponert for porno allerede i en alder av ti år, og for mange kan dette være spennende, men også ubehagelig. Ungdom selv sier at de lærer mye om sex av å se på

porno, og boken problematiserer dette ved å belyse at porno ikke er ekte sex og dermed kan ha sine baksider (Brochmann & Dahl, 2021, s. 233).

Boken har to sider som beskriver måter porno skiller seg fra virkeligheten på. Under denne overskriften finner vi underoverskriftene *spesielle kropper, filmtriks, falske ereksjoner, orgasmer på løpende bånd, stønning, krevende stillinger, avansert sex, røff sex, ingen grenser og ingen kjærlighet eller nærhet*. Alle disse titlene har et eget avsnitt som beskriver nettopp det tittelen referer til. På denne måten kan leseren få et innblikk i hvordan pornografi lages, hvordan den er ment å oppfattes av brukeren, og hvordan den skiller seg fra sex i virkeligheten (Brochmann & Dahl, 2021, s. 234-235).

Kapittelet tar opp hva porno gjør med oss ved å belyse både negative og positive sider ved å se på porno. I teksten står det at det er helt greit å se på porno av og til, og at det ikke er noe å skamme seg over. Porno kan gjøre brukeren avhengig, og det kan også være med å påvirke negativt på eget sexliv senere i livet. Det kan være lurt å lære seg å bruke egen fantasi så man ikke er nødt til å se porno for å bli seksuelt opphisset. Det aller siste avsnittet har overskriften *ta pornopause!*, og oppfordrer unge gutter til å ta en pause og begrense pornotittingen (Brochmann & Dahl, 2021, s. 236).

5.3 Gjennomgående trekk i læringsressursene

For å oppsummere gjennomgangen av de seks læringsressursene som nå er blitt presentert, og som skal følge oss videre i masteroppgavens analyse- og diskusjonsdel, vil det være hensiktsmessig å se etter noen trekk eller kjennetegn som går igjen i læringsressursene. Gjennomgående for alle seks ressursene, er at de tar opp tematikken pornografi. Likevel er det noen forskjeller i *måten* dette gjøres på. Videre i masteroppgaven vil vi nærmere drøfte hvilken *fremstilling* av pornografi ressursene gir, og vi vil se nærmere på hvordan de ulike *diskursene* kommer til syne. Likevel kan vi allerede nå se at alle seks læringsressurser kan være hensiktsmessige å benytte seg av i *pornoundervisningen*. Til tross for at alle kan oppleves nyttige i undervisningssammenheng, kan de alle bringe ulike elementer opp i undervisningssituasjon, og dermed kan én ressurs passe bedre enn en annen i en gitt undervisningstime. Noen av ressursene har et større fokus på tematikk knyttet til ufrivillig eksponering for porno, mens andre løfter heller frem forskjellene på sex i virkeligheten og sex i pornografien. Disse forskjellene er det viktig å være klar over når man som lærer skal velge en læringsressurs for sin egen undervisning.

6 Analyse og funn

Vi ønsker med denne analysedelen å gi et innblikk i de ulike læringsressursenes innhold, og ikke minst starte å besvare vårt forskningsspørsmål som omhandler hvordan ressursene fremstiller temaet porno. Dette vil hjelpe oss på vei mot å kunne si noe om hvordan ulike læringsressurser tar opp tematikken pornografi i ungdomsskolen i dag.

6.1 Kulturell og sosial kontekst for diskursene

Da vi satte oss inn i de seks valgte læringsressursene for oppgaven, kom flere gjentagende temaer til syne. Blant disse temaene gjorde et utvalg diskurser seg synlige. I den forbindelse har vi bemerket oss særlig *fire* diskurser som ofte ble vektlagt i læringsressursene: påvirkning, forventningspress og prestasjonsangst, krenkende innhold og viktigheten av kritisk tenkning. I tillegg til at disse fire var fremtredende i læringsressursene, kommer de også til syne i det offentlige ordskiftet som belyses i kunnskapsgrunnlaget. Diskursene er dermed basert på hvordan pornografi blir omtalt, diskutert og fremstilt i samfunnet gjennom forskning, debatter, dokumentarserier, bøker, artikler, podkaster, læringsressurser, ungdomsserier og gjennom andre plattformer og arenaer. Under vil vi vise til hvordan diskursene kommer til syne i den kulturelle og sosiale konteksten, før vi undersøker hvordan disse kommer til syne i de valgte læringsressursene.

Diskursen om pornoens påvirkning er nok den diskursen som har fått størst plass i alle læringsressursene vi har analysert, og er uten tvil en diskurs vi ser får stor plass i det offentlige rom. Påvirkning fra porno kan komme i utallige former, hvorav kroppspress, handlingsmønstre og kjønnsroller er blant aspektene som omtales. Vi kan også se fra faglig hold at pornoens påvirkning blir diskutert. Blant annet har Svein Øverland, spesialist innen barne- og ungdomspsykologi, uttalt i et intervju at ungdommer, særlig guttene, tar kvelertak og fiker til jentene over brystet eller ansiktet fordi de tror at det er slik det skal være (Westeng, 2020). Med det illustrerer Øverland en av flere typer påvirkninger pornoen kan ha på forbrukeren. Dette viser også til at som et resultat av ulike pornodiskurser i samfunnet, er disse med å sette standarder for hva ungdommer anser som normal og akseptabel oppførsel i seksuelle settinger. Pornoens påvirkning anses å være et viktig tema å belyse når det snakkes om porno i seksualitetsundervisning. Dette ser vi i de utvalgte læringsressursene, men også i debatter og artikler som omtaler pornoundervisning i skolen.

Diskursen om forventningspress og prestasjonsangst går ut på at pornografien skaper urealistiske forventninger til kropp, prestasjon og relasjoner til andre. Disse temaene hører også til under diskursen om påvirkning, men vi la merke til at temaet ble viet stor plass i læringsressursene, samt

hos samfunnsaktører og fagpersoner. Derfor har vi i denne oppgaven valgt å omtale dette som en egen diskurs. Det snakkes her om at pornoens fremstilling av sex, relasjoner og kropp kan være med på å skape en høy terskel for barn og unges seksuelle debuter (Ahlin, 2021). Diskursen om forventningspress og prestasjonsangst omhandler også de handlingene som oppstår under samleie fordi man *tror* de er forventet eller ønsket. Silje Berggrav, prosjektleder hos Redd Barna, har uttalt i nettavisen at flere av jentene som ble intervjuet da Redd Barnas rapport ble laget, uttalte at de selv ble med på seksuelle handlinger de egentlig ikke ønsket å være med på, fordi de følte det var forventet av dem. Jentene beskrev også å ha opplevd å bli kvelt og lugget uten samtykke underveis i den seksuelle akten. Berggrav forteller at jentene fra intervjuene selv er overbevist om at handlingene er preget av at guttene har konsumert porno (Westeng, 2020).

Krenkende innhold i pornografien kan også være et av elementene man blir eksponert for og påvirket av dersom man konsumerer, eller blir ufrivillig eksponert for porno. Dette temaet har vi også valgt å omtale som en egen diskurs, da temaet står sentralt i læringsressursene og er mye omtalt i samfunnet. De som er kritiske til pornografien vil ofte argumentere for at pornoen inneholder en hel del krenkende innhold. De viser til pornoens fremstilling av vold, tvang, rasisme og ikke minst seksisme. Mange setter også søkelyset på mangelen på samtykke i pornografien, og at dette igjen kan føre til en normalisering av voldtekt, overgrep eller voldelige tendenser i sex (Frøvik & Torstensen, 2021). Andre vil kanskje heller trekke frem at pornografien kan være en fin måte å utforske egne seksuelle fantasier på, og at man kan finne igjen fantasier en selv har i pornoen, og dermed føle seg mindre alene om å ha nettopp disse fantasiene. TV-personlighet Philip Eskildsen har selv uttalt at pornoen kan være med på å utfordre egne fantasier, og at man kanskje ønsker å prøve ut det man ser (Ciakudia-Moxnes, 2022). Læringsressursene har særlig viet plass til problemstillingen som omhandler det å kommunisere om seksuelle handlinger før de utføres, nettopp fordi det for mange kan oppleves som krenkende og grenseoverskridende å bli utsatt for uønskede handlinger.

En diskurs vi ser går igjen knyttet til den offentlige samtalen om pornoundervisning er viktigheten av å kunne møte pornoen med kritisk tenkning. Dette støttes opp av lærerplanens overordnede del som sier at elevene skal kunne utvikle kritisk tenkning og etisk bevissthet (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 6). Alle læringsressursene vi har analysert i denne oppgaven har tatt opp diskursen om kritisk tenkning enten det er på en informerende måte eller gjennom refleksjonsspørsmål. Diskursen om kritisk tenkning i møte med porno handler om viktigheten av å lære elever om pornoen med et kritisk blikk, og selv lære å være kritisk til det de ser. Dette omfavner innholdet i pornografien, slik

som kropper, samtykke og avansert sex. Det handler også i like stor grad om en bevisstgjøring knyttet til pornoindustrien, og makten den har over forbrukerne sine (Ahlin, 2021).

6.2 Forskningsfunn fra læringsressursene

Formålet med vår oppgave dreier seg om å analysere læringsmidlene vi har valgt for å se hvilke diskurser som gjør seg synlige, samt hvordan disse fremstilles og omtales. I delkapitlene under ønsker vi å trekke frem *funnene* vi har gjort i vår analyse av læringsmidlene. Disse vil vi i diskusjonskapittelet drøfte i lys av vårt kunnskapsgrunnlag og vårt teoretiske rammeverk.

6.2.1 Seksualitetsundervisning - en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet - Sex og samfunn

Diskurs om pornoens påvirkning

I opplegget belyses ulike måter en kan påvirkes av porno. Noen blir påvirket til å tenke at det man ser i porno er slik sex er i virkeligheten, dette kan dermed føre til urealistiske fremstillinger av normale seksuelle handlinger. I tillegg er kroppen et sentralt element mange opplever å bli påvirket av. Ved at man tilegner seg kunnskap om sex gjennom porno, vil det kunne resultere i mangel på viktige elementer i sex i det virkelige liv, som god kommunikasjon, samtykke, nytelse og intimitet. Dette er viktige verktøy for at begge parter skal ha gode opplevelser, noe som sjeldent vektlegges i pornofilmer. Opplegget oppfordrer derfor til å snakke med barn og unge om at pornofilmer er laget for å få brukerne seksuelt opphisset, og baseres derfor på *skuespill* og *fantasier* (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23).

Ressursen oppfordrer underviser til å snakke med elevene om at porno kan gi et feilaktig bilde av hvordan kropp ser ut. Kroppene i pornografi er ofte opererte, og representerer derfor ikke en normal kropp, og viser heller ikke variasjon av kroppstyper. Kroppspress kan komme av at man sammenligner seg med skuespillerne i pornofilmen, eller opplever å bli sammenlignet med skuespillerne av sexpartneren. På denne måten kan vi føle at vi ikke er bra nok, at vi rett og slett er utilstrekkelige (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23)

Kjønnsroller blir ikke eksplisitt fremhevet i oppleggets ressursguide, likevel tas det opp at kvinner ofte blir utsatt for vold og trakassering, her kan man se at temaet likevel implisitt omtales (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23). I episoden *Hvis virkeligheten var som porno* (2020), kan vi derimot se diskursen om kjønnsroller i pornografi. Eksempelvis kommer det frem i episoden at kvinner alltid skal ha lyst på sex og at både menn og kvinner alltid er klar for å ha sex uten forspill (NRK, 2020).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

Diskursen om forventningspress og prestasjonsangst kommer i dette undervisningsopplegget til syne gjennom eksempler på hvordan vi kan føle oss utilstrekkelige i møte med sex. Først og fremst trekkes det frem handlinger som hyppig forekommer i pornoverden, som for eksempel kvelning under sex, analsex og gruppesex. Disse seksuelle handlingene normaliseres gjennom porno, og kan med det gi en tanke om hva vi bør forvente oss når vi selv skal debutere seksuelt. På denne måten kan porno være med på å øke forventningspresset hos enkelte. Ressursen vektlegger derfor viktigheten av å snakke med barn og unge om virkelighetsnære handlinger som *ikke* vises i porno, som for eksempel latter, flørting, intimitet, spontanitet og kommunikasjon. I tillegg kan forventninger knyttet til kroppens utseende gi økt forventningspress (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23).

En hendelse i episoden i NRK Unormal, viser hvordan “en helt vanlig pølse” skal se ut. Pølsen som vises, er derimot mye større enn en vanlig pølse. Dette refererer til størrelsen på penisene man ser i pornofilmene, som er mye større enn en gjennomsnittlig penis. Videre forklarer de at vi kan bli lurt til å tro at penisene vi ser i porno viser et representativt bilde av en normal penisstørrelse. På denne måten kan vi få dårlig selvfølelse og føle på økt press rundt forventninger knyttet til sex (NRK, 2020).

Diskurs om krenkende innhold i pornografien

I opplegget fremheves det at sex i porno ofte er grenseløs, og at mange av filmene inneholder trakassering og vold, ofte rettet mot kvinner. Det kan oppleves krenkende for mange, kanskje spesielt for kvinner. I porno kan man også komme over filmer som viser seksualiserte fremstillinger eller overgrep av barn og unge, sex som inneholder vold og tvang eller sex med lik og dyr. Dette er kategorier som anses som ulovlige, men det er likevel mulig å komme over (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23).

NRK Unormal kommer med flere eksempler på hendelser som kan oppleves krenkende for mange. I den ene hendelsen ser vi den ene programlederen ber om et brød, som i dette tilfellet er synonymt med kvinnens underliv. Hun blir dermed overtalt til å heller prøve en pølse, synonymt med mannens underliv. Videre forklarer de hvordan porno ofte fremstiller lesbiske kvinner som forvirret over egen seksuell preferanse. Om de bare prøver å ha sex med en mann istedenfor en kvinne, vil de skjønne at de egentlig vil ha sex med menn (NRK, 2020).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen

På måten ressursguiden er lagt opp, oppfordres underviseren til å ta opp viktige problemstillinger knyttet til pornografi, som kritisk tenkning i møte med porno. Målet er å få elevene til å tenke kritisk rundt pornoens fremstilling av sex. Det er også viktig å få barn og unge til å tenke kritisk rundt hvilken type porno man klikker seg inn på, dette handler om å være kildekritisk. Det er mye porno på nett som er ulovlig produsert og distribuert. Diskusjonsspørsmålene tilknyttet ressursguiden handler om kritisk tenkning i møte med porno. Spørsmålene skal få elevene til å tenke over hva som er forskjellene på sex i porno og sex i virkeligheten, og hvorfor mange opplever det som tabu å snakke om eget konsum av porno (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23).

6.2.2 Relevans 8-10 - Gyldendal

Diskurs om pornoens påvirkning

I Relevans synliggjøres diskursen om påvirkning ved å omtale kroppspress som tema. Her skrives det om at mennene i pornoen ofte vises som veltrente, og med store penisser, mens damene stort sett har store bryster og slanke kropper. Kvinnenes kjønnslepper kan man ofte se at er små og symmetriske. I teksten påpekes det videre at til tross for at dette er det man ofte kan se i pornoen, så er virkelighetens kropper et mangfold av former, fasonger og ulike funksjonsnivå. I en liste over filmtriks i pornoen ramses det blant annet opp at skuespillerne i pornoen ofte barberer seg hårløse, men også at de får hjelp med å sminke bort ujevnheter, nupper og sår i huden. Avslutningsvis i opplegget kommer diskursen også til syne ved at det stilles refleksjonsspørsmål som omhandler hvordan pornoen påvirker ungdom (Skolestudio, u.å., s. 1).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen

Fagteksten innleder med å fortelle leseren at nesten halvparten av ungdom i alderen tretten til atten har sett porno, og at mange av disse forteller at de selv opplever å lære mye om sex fra det de ser. Teksten følger denne informasjonen opp med et spørsmål til leseren knyttet til hva porno egentlig er, og om man kan lære noe om sex fra det man ser. Det presiseres videre i neste informasjonsdel at pornoen er laget for at de som konsumerer den skal bli seksuelt opphisset, og at det man ser er skuespill, og dermed forteller seeren lite om hvordan *vanlige* mennesker har sex. Det skrives også om at skuespillerne i pornoen blir betalt for å gjøre en jobb, og at det som skjer på skjermen dermed er nøye planlagt. Dette settes i kontrast til at det man ofte ellers kan oppleve mellom mennesker som har sex, klippes bort. Med dette mener de småprat, latter, kløning og spørsmål om samtykke. Dermed kan man ta med seg at pornoen står i kontrast til den normale sexen, og at man kanskje bør være noe kritiske til det man lærer fra pornoen (Skolestudio, u.å., s. 1).

Den digitale ressursen har også en seksjon som snakker om ulike filmtriks i pornografien. Denne listen med filmtriks er også med på å kunne skape kritisk tenking i møte med porno. I denne listen ramses det opp ulike filmtriks, som for eksempel at menn i porno spruter unaturlig mye sæd. Videre forklares det at dette gjøres ved å klippe filmen og ved å bruke falsk sæd. Det skrives også at skuespillerne tilsynelatende får orgasme hver gang, mens at dette stort sett er tilgjort (Skolestudio, u.å., s. 1).

6.2.3 Porno på timeplanen - Lightup Norge og Barnevakten

Diskurs om pornoens påvirkning

Torstensen presiserer i videoen *hvordan påvirker porno?* at ikke alle nødvendigvis påvirkes likt av det de ser i porno. De fleste vil kanskje kjenne på en opphisselse av det man ser, mens andre kanskje vil kjenne på ubehag. Mange kan kjenne på negativ påvirkning, for eksempel ved at man får et mer anstrengt forhold til egen kropp og et endret syn på seksualitet. Det kan også endre måten man ser på andre, og bidra til å normalisere mer ekstreme former for sex. Porno er avhengighetsskapende, og dermed opplever noen å bli pornoavhengige på samme måte som noen blir avhengig av for eksempel dop. Porno kan påvirke i den retning at kommunikasjon under samleie blir mindre vanlig, for dette er noe som sjeldent vises i pornofilmene. På denne måten blir noen påvirket til å kun tenke på seg selv og sin egen nytelse, fremfor samspillet under sex (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 8). I videoen *hva formidler porno?* tas det opp at porno kan gi et forvrengt bilde av hvordan kropp skal, og bør se ut (Barnevakten & Lightup Norge, 2023c, lysbilde 10).

Kjønnsroller som tema løftes frem i videoen *hva formidler porno?* på måten Torstensen kommer inn på den stereotypiske mannen i pornografi som dominerende og aggressiv mot kvinner. Videre påpeker hun at mannen ofte er den som utfører vold og krenkelser mot kvinner i porno. Kvinner fremstår som aksepterende i møte med både vold, krenkelser og aggressive handlinger utført av den mannlige part. Menn i porno er som regel eldre enn kvinnene. Ofte lages det filmer av at en gruppe menn har sex med én eller få kvinner (Barnevakten & Lightup Norge, 2023c, lysbilde 10).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

I videoen *hva formidler porno?* snakker Torstensen om hvordan porno er med på å gi et urealistisk bilde på hvordan sex er, gjennom å normalisere mer ekstreme former for sex. Aggressiv, voldelig og krenkende pornografi fremstilles ofte som positivt og som vanlige handlinger i sex (Barnevakten

& Lightup Norge, 2023c, lysbilde 10). Opplegget tar opp viktigheten av å sørge for at man ikke presser noen til å gjøre noe de ikke ønsker, for det er ikke slik at alt som skjer i porno er noe alle vil prøve. Porno kan på mange måter gi forventninger til hvordan man skal ha sex og hva man skal like. Porno kan få mange til å tro at det er vanlig å ville ha sex hele tiden, og derfor gir mange samtykke til sex man egentlig ikke ønsker (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 7-8).

Diskurs om krenkende innhold i pornografien

Torstensen belyser at porno kan vise videoer som inneholder vold, rasisme, incest og sex med barn eller ungdom under atten år, samt andre former for ulovlig innhold. I disse filmene får vi ofte se at personen som utsettes for disse handlingene gir uttrykk for at det er noe de liker, og at det er helt greit for den som konsumerer å bli seksuell tilfredsstilt av innholdet. I mange videoer er det også bruk av krenkende ord og ulovlige handlinger som for eksempel vold eller trakassering. Videre forklarer Torstensen at slikt innhold er med på å krenke menneskers rettigheter (Barnevakten & Lightup Norge, 2023c, lysbilde 10).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen

Læringsressursen åpner for rom til kritisk tenkning gjennom refleksjon over egne grenser, både gjennom planlagte spørsmål fra underviser, ulike case-oppgaver og refleksjonsspørsmål. I lærerveiledningen som hører til elevpresentasjonen oppfordres læreren til å snakke med elevene om at sex i porno ikke er som sex i virkeligheten. Barn og unge får høre at porno bare er skuespill og fantasi, men dette stemmer ikke ettersom det er ekte mennesker som utfører handlingene i porno (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 3).

Torstensen mener det er viktig at unge stiller seg kritisk til innholdet i porno, og at de lærer om hva porno egentlig er av trygge voksne med kompetanse. En pornofilm er nøye planlagt og tar lang tid å spille inn, noe som gjør at porno skiller seg fra sex i det virkelige liv (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 3). Torstensen legger vekt på viktigheten av at barn og unge forstår den problematiske siden ved pornoindustrien, som for eksempel utnyttelse av mennesker og menneskehandel (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 8). Hun mener at dersom barn og unge får nok kunnskap om porno og industriens mange baksider, vil kanskje flere velge bort porno (Barnevakten & Lightup Norge, 2023c, lysbilde 17).

6.2.4 Sesam Sesam – Gro Dahle

Diskurs om pornoens påvirkning

Gjennomgående i boken ser vi at diskursen om pornoens påvirkningskraft kommer frem. Bokens tema er ufrivillig eksponering for pornografi, og vi får beskrevet flere følelsesmessige reaksjoner hovedkarakteren i boken har i møtet med disse bildene og videoene. Al beskriver det han ser på skjermen som både ekkelt og rart, men også som noe som gjør at det kiler og er deilig. Han beskriver i etterkant at det han har sett gjør at det føles *tykt* i hele hodet og at det *presser* bak nesene og øynene. Han forklarer videre at det føles som om det *svir*. Al har blitt påvirket av det han har sett i form av følelsene han kjenner på, og av tankene han beskriver som farer i hodet hans også senere samme kveld (Dahle, 2017, s. 1-48).

Kroppspress er et tema som synliggjøres i denne boken. Det kommer til syne i en stor illustrasjon av en internettfane med to kropper på skjermen. En kvinnelig kropp og en mannlig kropp, begge kroppene er nakne. Den kvinnelige kroppen lener seg fremover, mens mannen står bak henne. Vi ser kun ansiktet til kvinnen, uttrykket i ansiktet hennes ser anstrengt ut, mens snakkeboblene tilknyttet henne beskriver stønnende lyder. Teksten på dette oppslaget beskriver det hovedpersonen opplever som ekkelt og rart. Det fortelles om store, små og gigantiske pupper, og romper, rompehull og kjempesvære, kjempelange og kjempestive tisser. Al beskriver at han ikke forstår hvorfor noen ønsker å se på noe slikt (Dahle, 2017, s.18-19). Videre i boken forteller moren til Al og Kas at pornoen kan gi et rart bilde av sex, og at noen kan begynne å tro at man må se ut slik de gjør i pornoen. Hun forteller at dette kan være med på å skape en følelse av at man ikke er bra nok. Hun understreker at om det er følelsen man sitter igjen med, da blir alt feil (Dahle, 2017, s. 34-35).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

Diskursen om forventningspress og prestasjonsangst i denne boken kan man se komme til syne som en forlengelse av tematikken knyttet til kroppspress. Det tas i stor grad opp i sammenheng med hverandre. Moren forklarer for sine sønner at pornoen kan gi et rart bilde av sex, og at fremstillingen av pornoen kan føre til at noen tror at det er slik sex foregår. Hun forklarer at man kan ende opp med å tro at man må gjøre det de gjør på skjermen, og at noen kan føle at de må gjøre seksuelle handlinger de egentlig ikke har lyst til (Dahle, 2017, s. 34-35).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen

Diskursen om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornografi kommer frem både indirekte og direkte i denne boken. Først kommer det frem direkte i en samtale mellom Al og hans mor. Her

spør hun Al om han tror det han har sett i pornoen er slikt kjæreste gjør. Hun forklarer videre at det derimot ikke er slik i det hele tatt, men at det han har sett i pornografien heller er som en slags fantasi, eller rettere sagt skuespill for voksne (Dahle, 2017, s. 30-31). Senere i boken ligger Al i sengen, og bildene fra pornoen han har sett tidligere sitter ennå igjen i hodet hans. Al spør broren sin om hvorfor menneskene i pornoen er så *blanke*. Han referer her til damenes kropp i pornografien, som han lurer på hvorfor ser slik ut. Kas svarer at han ikke vet hvorfor, men at de “sikkert er smurt inn med noe” (Dahle, 2017, s. 38-39).

6.2.5 Lik Meg (sesong 6) - NRK

Diskurs om pornoens påvirkning

Da Sofie og Leo har sex for første gang skjer det uten noen form for forspill eller kommunikasjon, og uten bruk av kondom. Andre handlinger vi ser er blant annet lugging og kveletak, dette er det Leo som initierer. I tillegg til dette hører vi også de stønnende lydene Sofie lager som reaksjon til de seksuelle handlingene. Begge viser tydelig ubehag underveis og skuffelse i etterkant av hendelsen. Likevel velger begge å fortelle vennene sine at det var en fin opplevelse og at det ikke var vondt (Wisløff, 2022a: 18:00-20:02). Sofie uttrykker stor skuffelse til venninnen sin om opplevelsen av å ha sex, og at hun ikke skjønner hva hun gjorde galt. Hun legger skylden på seg selv for at hun ikke opplevde hendelsen som positiv, og for at hun opplevde å få smerter av samleiet (Wisløff, 2022b: 29:20-31:30). Også Leo deler denne følelsen, der han forteller om opplevelsen til sin venn, og forklarer at han ikke opplevde at samleiet gikk bra, da han var veldig nervøs (Wisløff, 2022c: 17:50-18:23). Leo møter guttene dagen etter han og Sofie har hatt sex for første gang. Guttene er nysgjerrige og stiller spørsmål om hvilke stillinger de hadde, om han fikk Sofie til å få orgasme og om han “kom hun i ansiktet”. Leo drar noen hvite løgner i det han skal fortelle om hendelsen (Wisløff, 2022c: 16:13-17:00).

Kroppspres omtales implisitt og eksplisitt flere steder i serien. Den ene hendelsen viser at en av karakterene, Oda, kommer ut av dusjen i jentegarderoben. Sofie påpeker at det er søtt at Oda ikke “shaver” seg nedentil. Oda svarer med en sarkastisk tone at siden hun ikke barberer seg trenger hun heller ikke operere kjønnsleppene. Sofie svarer at hun ikke tror gutter liker at jenter har “en skog der nede” (Wisløff, 2022c: 8:38-9:12). Temaet kommer også til syne ved at Sofie begynner å høre stemmer i hodet som sier “du er så jævla feit, du er for tynn, hårete armer, tjukke lår, tynne lår, du er en pinne. Tjukk, stygg!” (Wisløff, 2022d: 1:45-1:58).

Påvirkning av kjønnsroller kommer til syne ved at ryktene som spres etter Sofie og Leos første samleie baseres på ulike forventninger knyttet til kjønnene. Ryktene baserer seg på at Leo var den som gjorde “jobben”, og at Sofie bare “lå der”, og heller ikke kunne noen “poses” (Wisløff, 2022c: 21:04-21:12). I tillegg ser vi at Leo er den som påtar seg ansvaret da han og Sofie har sex, ved at han er den som bestemmer sexstillingene, samt utfører de seksuelle handlingene (Wisløff, 2022b: 10:45- 19:40).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

Diskursen som forventningspress og prestasjonsangst synliggjøres allerede i første episode av sesong 6. Sofie har arrangert et bursdagsselskap for å feire at hun er blitt seksten år. Samtaleemnet for kvelden er gutter og sex, og hvilke forventninger de har til de har til det å debutere seksuelt. De er nysgjerrige, og lufter med dette spørsmål de har knyttet til temaet med hverandre. Første tema er “suging”, som de drøfter en god stund. En av jentene mener dette ikke er noe man må gjøre dersom man ikke ønsker det, men dette får raskt motstand fra de andre jentene. De er svært uenige, og mener at det er en selvfølgelighet (Wisløff, 2022a: 2:00-2:30).

Noen dager etter lørdagens hendelse er det mange rykter som florerer om Sofie og Leo sin seksuelle debut. Sofie får både høre at hun ikke turte å “ri han” eller ta på han, at hun var “så trang at Leo måtte gi opp” og at hun “nektet å suge han” (Wisløff, 2022d: 1:30-1:45). Verken Leo eller Sofie har pratet med noen om hva som egentlig foregikk denne kvelden, men ryktene baseres altså på forventninger knyttet til sex (Wisløff, 2022b: 10:45-19.40).

Et godt eksempel som viser diskursen om prestasjonsangst, synliggjøres da Sofie og Leo forbereder seg på å ha sex med hverandre for andre gang. Like før de skal treffe hverandre ønsker de å lære mer om sex, og tyr derfor til porno. Sofie får opp titler som *deepthroat and facefuck* og *sexy girl gets two cocks in her holes*. Med internettsøket “first time sex”, får Leo opp pornovideoer med titlene *shy virgin rides his hard dick* og *big dick in her little pussy*. Etter et forsøk på å finne råd og tips om sex, uttrykker begge skuffelse over treffene de fikk opp (Wisløff, 2022b, 1:20-4:45). Noen dager etter denne kvelden møtes Sofie og Leo igjen og har en samtale om hvilke opplevelser de sitter igjen med etter å ha hatt sex. Begge innrømmer at de var opptatt av hva den andre tenkte om dem, og at de opplevde at sex var vondt (Wisløff, 2022e: 25:32-30:04).

Diskurs om krenkende innhold i pornografien

Diskursen om krenkende innhold kan vi se kommer til syne da Sofie og Leo har sex for andre gang. Han tar kvelertak rundt halsen til Sofie, og hun må etter kort tid fjerne hånden hans da hun kjenner hun sliter med å puste ordentlig. Senere tar Leo tak i hestehalen til Sofie og drar den mot seg, og Sofie viser tydelig ubehag (Wisløff, 2022b: 10:45-19:40).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen

Diskursen som omhandler viktigheten av kritisk tenkning i møte med porno, kan vi først se idet klassen har en samtale om porno etter at læreren har forlatt klasserommet. Oda påpeker at porno bare er skuespill, mens guttene mener at Oda ikke vet hva hun prater om, og legger også til en kommentar om at “porno er livet” (Wisløff, 2022c: 7:44-8:15).

Senere i serien kan vi se at Leo søker opp porno på rommet sitt, og idet han klikker seg inn på første video kommer faren hans inn døra. Han legger merke til at Leo ser på porno, og bestemmer seg med dette for å ta pornopraten med sin sønn. Han forteller Leo at det er viktig å huske på at porno ikke representerer sex i virkeligheten, og at det som vises i porno er skuespill. Samtidig som han oppfordrer Leo til å tenke kritisk i møte med pornografien, legger han også til at det ikke er noe å skamme seg over å ha lyst til å se på. Leo hevder at han kan alt om sex, og vil derfor ikke prate med faren sin om verken porno eller sex i virkeligheten. Faren forteller videre at det ikke er rart om Leo ikke vet alt om sex. Han legger også til at Leo må huske å ikke legge for mye i første gangen han skal ha sex, og at det ofte er mye *knoting* de første gangene (Wisløff, 2022b: 9:50-26:18).

6.2.6 Gutteboka – din guide til puberteten

Diskurs om pornoens påvirkning

I Guttebokas innledning under overskriften *Porno*, beskrives det at det kan være spennende og gøy å konsumere pornografi, og at mange bruker pornoen når de onanerer istedenfor å fantasere på egenhånd. Det beskrives også at mange likevel kan oppleve deres første møte med pornografien som ubehagelig. Videre skrives det om det faktum at mange opplever å bli vant med pornoen, og dermed får et ønske om å se grovere videoer for å oppnå en følelse av opphisselse. Brochmann og Dahl skriver at gutter som konsumerer pornografi er generelt sett mindre fornøyde med sexlivene sine, og at de kan få flere seksuelle problemer enn de som ikke konsumerer pornografi. Med seksuelle problemer menes blant annet ereksjonsvansker og problemer med å få orgasme, eller utløsning (Brochmann & Dahl, 2021, s. 233-236).

I kapittelet om porno beskrives en liste med måter pornoen skiller seg fra virkeligheten på, herunder beskrives det boken omtaler som *spesielle kropper*. Her beskrives det at menn i pornoen ofte har store peniser, mens kvinnene stort sett er glattbarberte og slanke. Brochmann og Dahl understreker at i virkeligheten er alle kropper gode nok til å ha sex. Det skrives også om det faktum at man i pornoen finner en del falske ereksjoner, samt at den profesjonelle pornoen ofte benytter seg av redigering og filmklipping for å gjøre både sexen og kroppene tilsynelatende mer spektakulære (Brochmann & Dahl, 2021, s. 234).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

Brochmann og Dahl skriver at mange ungdommer opplever at de lærer mye av det de ser i pornoen. Dermed understreker forfatterne at pornoen sjeldent viser den *vanlige* sexen. Videre forklares det at flere kan få et forskrudd inntrykk av hvordan vi egentlig oppfører oss når vi blir kåte, samt hvordan kroppene våre fungerer, og ikke minst hva vanlige folk egentlig driver med i sengen (Brochmann & Dahl, 2021, s. 233).

Diskurs om krenkende innhold i pornografien

I underkapitlene *røff sex* og *ingen grenser* skrives det at mye pornografi inneholder sex som er hardhendt og voldelig. Det understrekes derfor at i virkeligheten er det aldri greit at man har røff sex uten å i forkant ha snakket grundig sammen og satt klare regler og føringer for hva som er greit under samleie. I pornoen ser man sjeldent at noen sier *nei* eller *stopp*, noe som fremmer en tanke om at man i virkeligheten heller ikke bør ha disse satte grensene. Brochmann og Dahl understreker likevel at det er høyst nødvendig å sette grenser for hva man ønsker, eller ikke ønsker å være med på (Brochmann & Dahl, 2021, s. 235).

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med porno

Kritisk tenking fremmes flere steder i teksten. Stort sett fremmes det implisitt, slik som i underoverskriften *ingen grenser* hvor det skrives at pornoskuespillerne, eller de som lager hjemmelagde videoer eller seksuelle bilder, tross alt tjener penger på det de gjør. I og med at de tjener penger på å drive med disse seksuelle handlingene er det nærliggende å late som om man liker ting man kanskje egentlig ikke liker. De er altså med på å selge en fantasi. Brochmann og Dahl bevisstgjør også leseren på at i pornoen finner man blant annet falske ereksjoner, filmtriks, klipping, redigering, og falske kvinnelige orgasmer. Det understrekes også at mange av lydene man hører i pornografien er tilgjort, slik som stønnelydene. Det påpekes at i virkeligheten er det vel så vanlig å være stille, eller lage merkelige *gryntelyder* (Brochmann & Dahl, 2021, s. 234-235).

7 Diskusjon

I denne delen av oppgaven ønsker vi å belyse funnene vi har gjort i analysedelen opp mot det vi har tilegnet oss av kunnskap gjennom oppgavens kunnskapsgrunnlag og teoretiske rammeverk. Vi ønsker å rette søkelyset mot hvilke trekk som går igjen når de ulike didaktiske og semantiske læremidlene tar opp de forskjellige diskursene, samt se på hvordan disse seks læringsressursene fremstiller pornoen. Med denne diskusjonsdelen ønsker vi samtidig også å belyse noen funn som har overrasket oss, eller som vi har funnet bemerkelsesverdige.

Som beskrevet i oppgavens metodedel lette vi gjennom lærerbøker for ungdomstrinnet, men fant såpass lite om pornografi i disse at vi valgte å ikke gå videre med dem i vår analyse. Dette funnet opplevde vi som bemerkelsesverdig, da læreboken hevdes å være det viktigste læremiddelet når elevene skal undervises i et fag (Handal, 2020, s. 89). I nettressursen til Gyldendals *Relevans* fant vi derimot en fagtekst med tilhørende oppgaver vi valgte å gå videre med. Til tross for at ressursen oppleves som et godt tilskudd til undervisningen om pornografi, er den også noe smalere da den ikke omfatter like mange temaer som vi kan se gå igjen i andre læringsressurser. Vi anser det noe påfallende at den eneste ressursen vi har med som er tilknyttet lærebøkene, også er den som tar opp den mest snevre tematikken.

Porno blir ofte viet lite, eller ingen, plass i lærebøker og i seksualitetsundervisningen. Spesielt mener vi det er merkverdig at Stortinget, som lovgivende makt i Norge, erkjenner at pornografi er nåtidens lettest tilgjengelige seksualunderviser for barn og unge, men likevel utelater temaet i representantforslag 91 S, som er lagt frem for å sikre bedre seksualitetsundervisning i skolen. Heller ikke UNESCOs veileder som er utarbeidet for bedre seksualitetsundervisning, tar opp pornografi som et viktig tema å belyse, til tross for at det tidvis nevnes som problematisk (Representantforslag 91 S (2022-2023), s. 1).

7.1 Tolkning av læringsressursene

I vår diskursanalyse har vi satt spørsmålsteget ved den virkeligheten som er presentert i ressursene ved å sette søkelys på de språklige aspektene. Som verktøy i denne prosessen har vi reflektert over representasjonene som er brukt, og vært kritisk til språkbruken. I denne prosessen har vi lagt vekt på å se etter hva som er løftet opp og frem, og eventuelt hva som er utelatt. Da vi så nærmere på læringsressursene, tok vi utgangspunkt i våre fire *spørsmål* som går på hvilke *diskurser* som fremmes, hvilke *påstander* som synliggjøres, hvilke *konsekvenser* fremstillingen av porno kan tenkes å ha og hva ressursene har *utelatt* av informasjon.

Et av aspektene vi bemerket oss da vi lette gjennom ulike læringsressurser for å finne ut hva vi ønsket å analysere i denne oppgaven, var at temaet porno ble berørt i *Gutteboka*, men ikke i *Jenteboka*. Disse bøkene er begge skrevet av legene Nina Brochmann og Ellen Støkken Dahl, og er laget med hensikten å ta opp ulike temaer som berører barn og unge i puberteten. Bøkene tar opp temaer som kviser, følelser, psykisk helse og forelskelse. Men kun *Gutteboka* vier et kapittel til temaet *pornografi*. Man kan kun spekulere i hvorfor det er blitt slik. Vi ønsker derfor å komme med noen spekulative teorier. *Jenteboka* ble publisert i 2019, og kom med dette to år før *Gutteboka* ble sluppet på markedet i 2021. Et raskt google-søk kan fortelle oss at begge bøkene har blitt hyllet blant flere kritikere. Likevel virker det ikke til å være slik at noen har bitt seg merke i at temaet porno er utelatt i den første utgivelsen.

På den ene siden kan det være slik at temaet rett og slett ikke var påtenkt før utgivelsen av den første boken for jentene i 2019. Kanskje var temaet mer aktuelt i forkant av utgivelsen i 2021? På den andre siden kan man stille seg spørsmålet om det har seg slik at temaet kun er tatt opp i *Gutteboka* fordi forfatterne anser temaet som noe som berører gutter, og ikke jenter. Det faktum at temaet er utelatt i *Jenteboka*, men ikke i *Gutteboka*, kan være med på å bygge opp stigmatiseringen flere jenter allerede føler på knyttet til pornobruk (Sveen, 2012). At temaet ikke engang nevnes for det kvinnelige publikumet underbygger en internalisert følelse om at porno ikke er noe som bør diskuteres blant kvinner. Det er bemerkelsesverdig at et såpass viktig tema som påvirker så mange barn og unge, utelates kun i *Jenteboka*.

Når vi har undersøkt og analysert de ulike læringsressursene, er et viktig aspekt ved disse *hvem* som har produsert dem, og *hvilke* hensikter de kan ha for å produsere læringsressursene. Vi har dermed valgt å også se på hvem det er som er *avsenderen* av den enkelte læringsressurs. En gjennomgang av dette finner man i vår analysedel. Noen av avsenderne er likevel verdt å løfte frem også her, da de kan ha spesielle motiver for å fremme pornografi på et spesifikt vis.

Flere løfter frem at når man skal undervise om pornografi, er det vesentlig å gå inn i undervisningen uten å tilføre elevene skam (Berggrav, 2020; Frøvik et al., 2022). Likevel er organisasjonen Lightup Norge en tydelig motstander av pornografi, noe som i deres lysbildefremvisning, produsert i samarbeid med Barnevakten, kommer til syne. Lightup er en organisasjon som tydelig går ut og snakker om at de ønsker å motvirke bruken av pornografi, og deres fokusområde ligger særlig på forebygging av menneskehandel. Deres fremstilling av pornografi kan kanskje virke noe ensidig.

Det å bruke læringsressursene fra organisasjonen er dermed noe man bør gjøre med vissheten om deres tydelige standpunkt. Når en organisasjon er *såpass* negativ til pornografien slik som Lightup er, er det en viss fare for at holdningene kan smitte over i undervisningsmateriellet, og dermed kan det være med på å påføre elevene en skamfølelse knyttet til deres pornobruk. Samtidig kan en slik presentasjon av temaet også gi elevene muligheten til å ta informerte valg og bli bevisst egne grenser når det kommer til porno. Forbrukermakt er et budskap som har fått en sentral plass i opplegget. Dette budskapet kan gi en dimensjon av noe positivt i møte med et tema som oppleves vanskelig for noen.

Ressursen til Lightup og Barnevakten kommer også med et manus, hvor innholdet som skal presenteres er svært detaljert. Hensikten er at manuset skal følges av underviser. Dette gjør det vanskelig for en underviser å vike fra informasjon som kan virke å ha et ensidig budskap. Det er likevel viktig å bemerke at manuset inneholder en del *forslag* til hva som kan sies om ulike temaer, som viser at manuset samtidig har litt spillerom. Et eksempel som kan vise at organisasjonene har en egen hensikt med innholdet, er at refleksjonsspørsmålene kommer med stikkord som læreren kan fylle inn med dersom elevene ikke nevner visse elementer. Et av refleksjonsspørsmålene lyder slik: “Hva tror du er grunnen til at noen ikke ser på porno” (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 3) Til dette spørsmålet følger det med en stikkordliste som læreren kan supplere med:

- Fordi mye har 18-årsgrense
- De kjenner ikke til porno
- De liker ikke det, og synes det kan være flaut, ubehagelig eller skremmende.
- De får ikke lov av foreldre.
- Mener det er usunt og ikke bra (for eksempel behandlingen av kvinner eller sårbare grupper)
- De vil finne ut av egen seksualitet i eget tempo
- De vil ikke at pornoindustrien skal definere egen seksualitet.
- Fordi det finnes mye ulovlig porno som viser vold, krenkelser og overgrep (s. 3)

Stikkordene samsvarer med organisasjonenes budskap om at porno ikke er bra. Det er spesielt de fire siste punktene som får frem deres budskap om forbrukermakt og utnyttelse i industrien – som særlig Lightup er opptatt av i sitt arbeid. På den ene siden kan dette undervisningsopplegget oppleves som litt vel *førende* for mange undervisere som ønsker litt mer spillerom, og som ønsker å vise flere sider av porno. På den andre siden kan dette opplegget være til god hjelp for lærere som trenger detaljerte føringer på hvordan en undervisning om pornografi kan foregå, kanskje også spesielt for de lærerne som føler på en usikkerhet i møte med denne type undervisning.

En annen læringsressurs vi har analysert er skrevet av Gro Dahle. Uten at hun nødvendigvis har uttalt seg verken positivt eller negativt til pornografien, kan man fra hennes bildebok *Sesam Sesam* (2017) se at hennes fremstilling av pornoen kanskje er *for* positiv. Dette er dog noe ikke alle nødvendigvis er enige i. Vi ser likevel fra boken at moren til bokens to brødre tar pornopraten ganske lett. Moren forteller barna sine at pornoen ikke er farlig i det hele tatt, men at den likevel gir et feil bilde av hva voksne gjør når de er glade i hverandre. Boken har mottatt kritikk for sin fremstilling av temaet. Litteraturkritiker for NRK, Anne Cathrine Straume, har uttalt i sin anmeldelse om boken at dersom man først skal skrive en bok om porno for barn, er det viktig å belyse de dårlige sidene ved pornoen i større grad (Straume, 2017). Den har også blitt kraftig kritisert for å kunne bidra til å normalisere porno på måten Dahle avfeier porno som ufarlig fantasi og skuespill. Bokanmelder Hilde Dybvik, kritiserer Dahle for hvordan samtalen om porno foregår mellom moren og Al, og kaller det for “enetale, ikke samtale” (Dybvik, 2017). Hun poengterer at det kun er moren som prater om porno, og at det på den måten ikke innbyr til den samtalen tematikken krever. *Sesam Sesam* har altså blitt kritisert for å være for positiv til pornografien.

Sesam Sesam har fått kritikk for å ikke problematisere sammenhengen mellom porno og seksuelle krenkelser. Boken utelater også tematikk som omhandler maktutøvelse og utnyttelse i form av seksuell utnyttelse, overgrep og menneskehandel (Frøvik et al., 2022, s. 127). På den ene siden kan *Sesam Sesam* bidra til å ufarliggjøre pornoen på en negativ måte, slik Dybvik har kritisert. På den andre siden kan *Sesam Sesam* være et fint verktøy for å åpne opp for diskusjon rundt porno, og samtidig bidra til å utfordre skammen, tausheten og tabuet knyttet til pornobruk. En slik ressurs kan, sagt på en annen måte, fjerne mye av skammen rundt det å snakke om pornografi i fellesskap. Ettersom ressursen ikke tar opp alle sidene ved pornoen, kan underviser didaktisere ved å implementere refleksjonsspørsmål til utdrag fra boken.

Relevans (2020) presenterer i sin ressurs konkrete fakta om porno, og vier mye plass til å ta opp hvordan pornofilmer lages og hvordan de skiller seg fra virkeligheten. På denne måten kan det tolkes som at ressursen fremmer den kritisk tenkende elev i større grad enn mange av de andre ressursene, nettopp fordi den åpner for tolkninger og refleksjoner fra elevene selv uten altfor mange føringer. Ettersom ressursen legger mye av ansvaret på elevenes egne refleksjoner, kan dette kreve en tydeligere ledelse fra lærerens side. *Relevans* er også den ressursen som tar opp færrest temaer, og på den måten viser til færrest diskurser. Ressursen går rett på sak, og er konkret og tydelig i sine budskap. Det er dermed noe utydelig hvordan avsenderne tenker at opplegget skal brukes, og vi

tolker det som at det kan egne seg godt som *supplement* til annen pornoundervisning. Ressursen har unnlatt å snakke om pornoindustriens baksider som for eksempel menneskehandel og utnyttelse av sårbare grupper. Det kan tolkes som at ressursen søkelys er satt på å få ungdommen til å tenke kritisk rundt egen seksualitet og påvirkninger porno kan ha på selvilde, samt forventningspress og prestasjonsangst knyttet til sex.

I serien *Lik Meg* (2022) får seeren et innblikk i hva som kan skje dersom ungdom snakker med voksne om vanskelige temaer knyttet til sex, kropp og pornografi. Vi ser i *Lik Meg* at flere av de voksne i serien ikke er *til stede* for å hjelpe ungdommen når de trenger det. Dette vises da en helsesykepleier avfeier problemene hun blir presentert med, samt da en lærer ikke håndterer å ta praten om seksualitet og pornografi i klasserommet. Også moren til Sofie viser seg å være utilgjengelig når Sofie trenger henne. Elevene blir av disse karakterene etterlatt til seg selv. Et av spørsmålene for vår analyse dreier seg nettopp om hvilke *konsekvenser* fremstillingene av pornografi kan ha på seerne. Vi kan anta at en fremstilling av fraværende voksenpersoner, kan være med på å fortelle ungdom at de ikke kan betro seg til voksenpersonene i egne liv om disse vanskelige temaene. Dermed har serien en *makt* overfor seerens syn på ressurspersoner, og kan være med på å fostre et mer negativt syn på det å ta kontakt med en voksen. Serieskaperne kunne med sin fortellermakt fremmet et annet syn på det å kontakte ressurspersoner. Den eneste motsetningen til de fraværende voksenpersonene vi ser i serien er faren til Leo. Han insisterer på å ta pornopraten med sin sønn, og viser med dette å være en trygg voksenperson i møte med sønnens behov for læring knyttet til seksualitet og pornografi.

I ressursen fra *Sex og samfunn* sies det i ressursguiden at læreren bør “[fortelle] elevene at det er trygt å oppsøke helsestasjon for ungdom, snakke med helsesykepleier på skolen eller med andre de stoler på om både gode og dårligere opplevelser med bruk av porno.” (*Sex og samfunn*, 2022e, s. 23). Denne oppfordringen viser seg i stor kontrast til eksemplene vi ovenfor har sett fra *Lik Meg*. I *Lik Meg* oppleves ikke helsesykepleieren som lyttende eller hjelpelig i møte med ungdommens problemer og spørsmål. Det er viktig å poengtere at seriens fremstilling ikke er laget med utgangspunkt i læreplanens verdigrunnlag, men tross alt kun er en fortelling. Samtidig kan man løfte en bekymring knyttet til hva ungdommen kanskje selv sitter igjen med av tanker rundt det å skulle be om hjelp eller rådgivning når de selv har behov for dette.

En av *påstandene* serien *Lik Meg* fremmer omhandler kritisk tenkning. I serien får vi se at hovedpersonene Sofie og Leo selv klarer å være kritisk tenkende uten å egentlig ha blitt oppfordret til dette. En av seriens påstander er dermed at *ungdom selv klarer å være kritisk tenkende i møte med sex*. Vi ser nemlig at i serien klarer Sofie og Leo å skjønne viktigheten av *kommunikasjon* på egenhånd. Etter noe prøving og feiling finner det sted en samtale hvor de konkluderer med at de må snakke sammen i forkant og underveis i samleiet, og at dette er noe de må øve seg på. Slik går dialogen i serien:

- Jeg tror bare vi må bruke litt tid på det her, ass, litt mye tid.
 - Ja
 - Sånn at det liksom blir bra for begge
 - Mhm... også må vi tørre å si ifra, da, hvis liksom det er noe vi ikke liker på en måte.
 - Ja, eller liker
 - Ja ... også, ja, hvis noe blir feil, eller
 - Så finner vi ut av det
- (Wisløff, 2022e, 28:40-29:50).

Denne praten vises som et motstykke til det de egentlig har lært fra pornoen de har søkt opp. Serien fremmer med dette eksempelet et syn om at ungdom selv kan klare å tenke kritisk. Det viser også en karakterutvikling i serien, fra de to første gangene hovedkarakterene hadde sex, til senere da denne samtalen finner sted. Den andre gangen Sofie og Leo skulle ha sex vises to ungdommer som virker å tro at de må utføre handlinger inspirert av pornografien, mens ved eksempelet over anerkjennes det at dette kanskje ikke er tilfellet. I fremstillingen av Leo og Sofies andre samleie ser vi det vi i teoridelen kunne lese om *seksuelle skript*, komme til syne. Her virker pornoen å ha inspirert til, og ledet til, en aksept for aggresjon og voldelige tendenser i seksuelle relasjoner, og det underbygger med det tanken om nettpornoens påvirkning på vårt samfunn og våre seksuelle relasjoner. Karakterene utførte handlinger de trodde var forventet av dem, selv om det gikk på bekostning av egen og andres nytelse (Pedersen et al., 2021, s. 299-300). Serien klarer med karakterutviklingen å fremstille nyanserte mennesker som lærer av sine feil, og som utvikler evnen til å tenke kritisk, og ikke minst som ser viktigheten av kommunikasjon i møte med sex.

I ressursen fra *Sex og samfunn* (2022e) brukes en episode av NRK serien *Unormal*. Denne episoden stiller spørsmålet *Hva om virkeligheten var som porno?* Episoden er fullpakket av humoristiske fremstillinger om hvordan hverdagen hadde vært dersom den så ut slik den gjør i pornoen. På den ene siden kan man si at denne humoristiske fremstillingen er med på å ufarliggjøre pornoen, og med

det også *pornopraten*. Dette kan være fint, da man oppnår å fjerne mye av stigmaet og skammen knyttet til pornopraten gjennom humoren som brukes. På den andre siden kan man derimot si at en *konsekvens* av denne humoristiske fremstillingen av porno, kan være med på å ufarliggjøre pornoen så mye at ungdommen ikke oppfatter alvoret knyttet til pornografi og eksponeringen for porno. En kan argumentere for at man kanskje dysser ned pornoens påvirkningskraft i *for stor grad* ved å benytte seg av denne humoristiske fremstillingen. Likevel opplever vi ressursen Sex og samfunn har satt sammen som god. Den klarer å fremstille *pornofiseringen* av samfunnet på en måte som kan imøtekomme barn og unge i deres læring, og vi mener ressursen på godt vis klarer å oppfordre elevene til både å være direkte og indirekte kritiske til det de ser i pornoen. Elevene får muligheten til å tenke og reflektere selv i delene av *Unormal* episoden som inneholder sketsjer, mens i *forklaringene* etterpå blir det eksplisitt sagt hva poengene i sketsjen var. På denne måten får man med seg både elevene som reflekterer godt underveis, men også de som kanskje trenger en mer eksplisitt forklaring.

7.2 Drøfting av diskursenes forekomst i læremidlene

Diskurs om pornoens påvirkning

Diskursen om pornoens påvirkning kommer frem i alle læremidlene vi har analysert, dette er med på å underbygge viktigheten av pornoens påvirkning som diskurs. Påvirkning, kan som nevnt, omhandle svært ulike problemstillinger, blant annet utviklingen av kroppspress, holdningsendringer og endrede tanker knyttet til kjønnsroller. Både Sex og samfunn, Lightup Norge og Barnevakten bemerker i sine ressurser at ikke alle nødvendigvis påvirkes likt av det de ser i porno. Sex og samfunn, Lightup Norge og Barnevakten, Lik Meg og Gutteboka gir konkrete eksempler på måter pornoen kan påvirke oss på *lang sikt*. Sex og samfunn eksemplifiserer de langsiktige påvirkningene som kroppspress, manglende kunnskap om sex i det virkelige liv og urealistiske forventninger knyttet til sex. Lightup Norge og Barnevakten og Lik Meg, samt Sesam Sesam viser til eksempler på umiddelbar påvirkning, altså påvirkninger som skjer der og da, eller like i etterkant av pornotittingen. Et eksempel fra Sesam Sesam er at Al synes pornoen er ekkel og rar, samtidig som at den kiler og oppleves deilig. Like etter Als eksponering for pornoen påvirkes han følelsesmessig, og sitter igjen med det som tilsynelatende virer å være skam. Dette er tankene som fyller hodet hans:

[Moren] har aldri sett på ham sånn før.
Kanskje hun er sint?
Kanskje hun synes han er ekkel?
Kanskje hun er lei seg?
Kanskje hun er skuffet?
Kanskje hun ikke er glad i ham lenger?
Kanskje hun aldri kommer til å like ham mer?
(Dahle, 2017, s. 26).

Som en motsetning til dette kan vi se at Relevans har valgt å ta opp påvirkningsdiskursen på et annet vis enn de andre læremidlene. Ressursen nevner en rekke faktorer som *kan* være med på å påvirke forbrukerne av porno, men synliggjør ikke dette eksplisitt for leseren. De har derimot valgt å legge til refleksjonsspørsmål på slutten av opplegget, hvor de oppfordrer eleven til å tenke kritisk om pornoens påvirkningskraft. Dette setter fokuset på at elevene selv skal reflektere rundt hva de tror kan påvirke dem selv eller andre barn og unge. “Lag en liste med fordeler og ulemper ved at ungdommer ser på porno” (Skolestudio, u.å., s. 3) er et eksempel på et refleksjonsspørsmål fra Relevans sin ressurs. Denne oppgaven oppfordrer elevene til å se på porno fra ulike perspektiv og med dette gi et mer helhetlig bilde av hvordan porno kan påvirke ulike mennesker. Dette kan handle om at ressursen i større grad er opptatt av kritisk tenking, samtidig som det kan være et resultat av at Relevans er den ressursen som i høyest grad er produsert med Kunnskapsløftet LK20 i mente.

Læringsressursene vi har valgt å analysere virker alle å være opptatt av å fremme et synspunkt om at det er viktig å være klar over at porno kan bidra til et negativt syn på egen og andres kropp. Med dette kan vi anta at produsentene av disse anser kroppspress som en viktig faktor å trekke inn når det snakkes om pornoens påvirkning av barn og unge. Som et sentralt punkt kan den typiske pornokroppen trekkes inn som et hovedelement for denne diskursen. Slik Ahlin og Dufva beskriver den typiske pornokroppen, er ofte kvinnene glattbarberte nedentil, har små indre kjønnslepper og store opererte pupper. Mennene fremstilles ofte som *macho* og muskuløse, og er ofte utstyrt med stor penis (Ahlin og Dufva, 2021, s. 64 og 69; Ahlin, 2021, s. 133). Av de seks ressursene vi har analysert er det Gyldendal, Gro Dahle og Brochmann og Dahl som i sine ressurser *konkret* beskriver den typiske pornokroppen. I Gutteboka blir den typiske pornokroppen beskrevet slik: “spesielle kropper: I porno har menn ofte store penis. Kvinnene er gjerne glattbarberte og slanke. I virkeligheten er alle kropper gode nok til å ha sex.” (Brochmann og Dahl, 2021, s. 234). Pornokroppen blir altså her beskrevet som *spesielle kropper*, som uvanlig fra normale og virkelige

kropper. Ordet *spesiell* kan både oppfattes som negativt, men også positivt, men blir ikke synliggjort i boken som verken det ene eller det andre. Fokuset og budskapet er sentrert i å vise hvordan pornokroppen *ikke* representerer kropp i virkeligheten. De har også vektlagt at alle kropper er gode nok til å ha sex, som inkluderer et mangfold man ikke alltid ser i porno. Eksempler på slike kropper kan være mennesker med funksjonsnedsettelse. Vi kan også argumentere for at serien *Lik Meg* kommer inn på stereotypisk pornokropp selv om det eksplisitt ikke snakkes om i serien. Eksempelvis kan vi trekke inn scenen hvor Sofie får stemmer i hodet om hvordan kroppen hennes ikke samsvarer med den idealiserte kroppen.

Dersom ressursene ikke tar opp konkrete forskjeller på kropp i porno og kropp i det virkelige liv, kan vi på mange måter argumentere for at barn og unge overlates med ansvaret om å selv klare å skille fantasi fra virkelighet. Slik som Flood beskriver, kan det se ut til at barn ofte møtes med holdningen at de skal *klare seg selv* i møte med denne tematikken (Flood, 2021, s. 142). Kroppen som fremstilles gjennom porno kan ses i sammenheng med Baudrillards teori om at budskapet medieindustrien formidler ikke er virkelighetsnær. Medieindustrien formidler en idealisert kropp som forbruksvare, og ikke kropp slik den fremstår i virkeligheten. Dette viser til medias makt ovenfor forbrukerne sine gjennom å produsere en tro på at det ikke-eksisterende er noe som eksisterer (Sæle, 2021, s. 107).

Et gjennomgående tema i ressursene som omtaler kjønnsroller, er volden og trakasseringen kvinner utsettes for. Sex og samfunns ressurs problematiserer tanken om at både menn og kvinner alltid skal ha lyst på og være klare for sex helt uten forspill, og peker på at dette stammer fra pornoen. Dette understreker det vi i oppgavens teoretiske rammeverk og kunnskapsgrunnlag kunne lese om *pornokulturen*. Vi kunne nemlig se at pornoen påvirker populærkulturen vår, og med det påvirker hvordan vi tenker om blant annet kjønnsroller (Ahlin, 2021, s. 136). Når pornoen viser oss at man alltid skal være klare for sex, og man skal kunne prestere uten forspill, er det ikke rart å se dette gjenspeilet i populærkulturen. Dette er dermed et viktig poeng Sex og samfunn påpeker i sin ressurs.

Menn som dominerende, og kvinner som underdanige er et tema som tas opp i både Lightup Norge og Barnevakten sin ressurs, samt i serien *Lik Meg*. I presentasjonen til Lightup Norge og Barnevakten kommer det frem at mannen i pornoen skal være dominerende og aggressiv, samt at han stort sett er den som utøver volden. Lightup Norge og Barnevakten påpeker at kvinnen i porno skal være underdanig, og ofte vise en aksepterende holdning til volden og krenkelsene som møter

henne. Dette kan vi også se i serien *Lik Meg*, her sies det ikke eksplisitt, men vi kan blant annet høre i en samtale med Leo og hans venner et spørsmål om Leo “kom” Sofie i ansiktet. Dette spørsmålet bygger opp under vennegjengens tanke om at Leo, som mann, burde være den dominerende i samleiet mellom han og Sofie. Med andre ord blir Leo spurt om han var *dominerende* nok. Det knyttes også tanker til at Leo var den som gjorde “jobben”, mens Sofie bare *lå der*. Også dette bygger opp under tanken om at mannen er dominant, mens kvinnen er underdanig. I oppgavens kunnskapsgrunnlag kunne vi også lese at sex har blitt mer stilisert, og dermed omhandler teknikk i større grad enn nytelse (Sæle, 2021). Dette kan vi også se i eksempelet ovenfor, hvor det påpekes at Leo gjorde jobben, mens Sofie ikke gjorde det samme.

Her er det flere aspekter det er verdt å bemerke seg, og belyse opp mot oppgavens kunnskapsgrunnlag. Som vi kunne lese er pornoen med på å skape urealistiske forventninger til hvordan vi skal oppføre oss under samleie, likevel er den med på å påvirke handlingene våre (Ahlin, 2021; Ahlin & Dufva, 2021). Det er tydelig å se at pornoen har vært med på å påvirke Leo og Sofie underveis i deres samleie, men ikke minst også den praten som møter dem begge i etterkant av samleiet. Det kommer klart frem at vennene til særlig Leo har forventninger til hvordan samleiet mellom dem burde foregått.

Et tema som ikke kommer frem eksplisitt i de ressursene vi her har sett på, er hvordan mannens rolle som dominant kan påvirke gutter. Det tas opp en del tematikk knyttet til vold, dominans og trakassering, men da er fokusområdet hovedsakelig satt på hvordan dette påvirker kvinnen i pornoen, så vel som i virkeligheten. Som vi kunne se i kunnskapsgrunnlaget, kan de urealistiske forventningene til kvinner i pornoen skape forventninger til samleie, men like fullt kan mannsbildet pornoen fremmer gjøre det vanskelig å vokse opp som ung gutt også (Ahlin, 2021). Dette er noe som i liten grad kommer frem som tematikk i læringsressursene vi har sett på. *Lik Meg* er dog den ressursen som trolig kommer nærmest temaet, når de viser seerne hvordan Leo påvirkes av samleiet, samt spørsmålene fra vennegjengen hans. Her har læreren anledning til å kunne didaktiskere innholdet i serien, og knytte reflekterende spørsmål til det man ser på skjermen.

Porno brukes ofte som en kilde til uformell læring om sex av ungdom, for det er kun i porno man på detaljert vis kan se mennesker ha sex med hverandre (Albury, 2014). All den tid pornoen brukes som en form for læring blant unge, er det bekymringsverdig at pornoen lærer bort at menn skal være dominante, kvinner underdanige, og ikke minst at kroppen bør se ut på én spesifikk måte. Likevel argumenterer Sæle (2020) for at det ikke er pornoen som er problemet, men heller hvordan

den påvirker oss på måten vi ser på oss selv og andre. Man må altså ha kunnskap, et kritisk blikk og refleksjonsevne for å unngå å bli påvirket i negativ forstand av det man ser på skjermen. Seksualitet i dagens samfunn kan ses i sammenheng med Foucaults tenkning om makt. Vi kan se på hvordan både kropp og seksualitet er blitt disiplinert gjennom forestillinger og praksiser formet av samfunnet vi lever i (Sæle, 2021). Høyt konsum av porno kan lede til økt aksept for aggresjon og vold i seksuelle relasjoner, noe som også underbygges av det vi ser om de seksuelle skriptene og nettpornoens påvirkning på vårt samfunn. De seksuelle skriptene viser altså til hvilke handlinger som er normalisert i samfunnet og hvordan de praktiseres. Det vil også være naturlig å snakke om generasjonell seksualitet når vi snakker om pornoens påvirkning. For hvilke praksiser som normaliseres, forandres gradvis. Den økte aksepten for aggresjon knyttet til seksuell omgang er et godt eksempel på hva som i dag anses som innenfor når det kommer til seksualitet (Pedersen et al., 2021).

Diskurs om forventningspress og prestasjonsangst

Av alle de seks læringsressursene, er det kun Gyldendals ressurs som ikke eksplisitt tar opp diskursen om forventningspress og prestasjonsangst knyttet til pornografi. De resterende *fem* ressursene synliggjør diskursen i ulik grad og på ulike måter. De anerkjenner at porno kan øke forventningspress og prestasjonsangst rundt det å utføre seksuelle handlinger, og at porno gir et urealistisk bilde av hvordan sex er. Lightup Norge og Barnevakten, Sex og samfunn og Lik Meg presenterer i sine ressurser eksempler på konkrete handlinger som hyppig forekommer i pornografien. Handlingene som nevnes er blant annet kvelning, analsex og gruppesex. I tillegg til å gi eksempler på handlinger som ofte utføres i porno, gir også ressursen til Sex og samfunn konkrete eksempler på handlinger som ofte mangler i porno, men som derimot ofte forekommer i vanlig sex. Til tross for at Relevans ikke tar opp denne diskursen, kommer de likevel inn på handlinger som ofte klippes bort i porno slik Sex og samfunn gjør, slik som å tulle, le, småprate, kløne med å sette på kondom eller finne riktig hull. Dette er hos Relevans sett mer opp mot kritisk tenkning i møte med pornografien fremfor forventningspress og prestasjonsangst. På bakgrunn av at porno ofte er barn og unges første møte med sex og samliv, vil det også være grunn til å tro at dette kan være med på å forme deres forventninger og praksis knyttet til sex (Jonsson & Svedin, 2021).

Selv om mange kan oppleve porno som et positivt tilskudd til seksualitetsundervisning, opplever likevel mange skuffelse over å ikke lære om det de egentlig søkte etter i pornoen. Et godt eksempel på dette kan trekkes ut fra serien Lik Meg, hvor Leo og Sofie blir skuffet over treffene de får opp på internett etter å ha søkt etter informasjon om sex via porno. Pornoen var i dette tilfellet mye mer

aggressiv og voldsom enn de så for seg, akkurat slik ungdommen i Ahlin og Dufvas bok beskriver at de også stadig opplever (Ahlin & Dufva, 2021, s. 54).

Når vi snakker om forventningspress og prestasjonsangst fra porno, vil det være relevant å trekke inn de interpsykiske skriptene. Her kommer vi inn på handlingsmønstre knyttet til seksuelle handlinger, og hva som anses som normen. Det kan både være handlinger som utføres på bakgrunn av fantasier, og handlinger som en kun gjør for å møte samfunnets normer uten å egentlig ha et ønske om det. Stadig flere ungdommer forteller at prestasjonsangsten og forventningspresset knyttet til sex tar overhånd, og at gleden knyttet til sex blir mer fraværende (Westeng, 2020; Pedersen et al., 2021). Skriptene endrer seg med generasjonene. Denne æraen av generasjonell seksualitet preget av nettpornografi og sosiale medier har nok dermed både sine fordeler og ulemper. Vi ser en økt toleranse og aksept for mer mangfoldige former for seksualitet. Samtidig ser vi også tendenser til en økning i unge jenter som gjør handlinger de egentlig ikke ønsker under samleie, eller unge gutter som føler de må passe inn i en aggressiv mannsrolle. Et eksempel fra *Lik Meg* viser at Sofie lager stønnende lyder i sengen selv om hun kjenner på ubehag, og Leo utfører handlinger som kvelertak og lugging. Vi kan tenke oss at disse handlingene utføres på bakgrunn av et ønske om å imøtekomme samfunnets normer.

Diskurs om krenkende innhold i pornografien

Sex og samfunn, Lightup Norge og Barnevakten, *Lik Meg* og *Gutteboka* synliggjør alle diskursen om krenkende innhold i pornografien. Felles for disse fire ressursene er at de alle beskriver at porno ofte fremstiller voldsom eller hardhendt sex. *Guttebokas* fokus havner i større grad enn de andre på samtykke og kommunikasjon, og viser dette i avsnittet de skriver om røff sex:

Mye porno inneholder sex som er hardhendt og voldelig, eller der mange har sex på en gang. I virkeligheten er det aldri greit å ha røff sex uten å snakke grundig sammen først og ha klare regler (Brochmann & Dahl, 2021, s. 235).

Alle de fire ressursene tar opp at det ofte utføres vold i porno, men *Sex og samfunn* og *Lightup Norge* går litt lengre, og beskriver at pornoen kan inneholde trakassering, rasisme og annet ulovlig innhold. *Sex og samfunn* retter et særlig fokus på trakassering av kvinner generelt, men også av kvinner som liker kvinner. De beskriver at i pornoen kan det fremstilles at kvinner som liker kvinner kan *gjøres om* i møte med en mann. Dette viser de i videoen lenket til opplegget, hvor

pornoen er fremstilt som hverdagslige hendelser - her vist som en hendelse i en pølsekiiosk hvor "pølse" er synonymt med mann, hvor det sies at:

- Folk som ikke liker pølse, blir ikke plutselig forført av en pølse bare fordi den er helt superdig.
 - Porno viser ofte lesbiske damer som liksom blir overbevist av den rette mannen.
- (NRK, 2020)

I eksempelet kommer det frem at porno ofte viser at lesbiske kvinner fremstår å virke usikre på sin egen legning, ved at de plutselig innser at de heller vil ha menn når de får tilbudet. Dette er en av pornoens mange måter å fremme det heteronormative, og på den måten ekskluderer også pornoen et mangfold av mennesker.

Slik Lightup Norge og Barnevakten fremstiller pornoen, kan det tolkes som at vold og krenkelser er noe som forekommer i nesten *all* porno på internett. Ved at de stadig utelukker å bruke ord som *ofte* eller *av og til* får de det til å virke som at all porno inneholder slike elementer. Gjentakende for disse organisasjonene er at de mest negative sidene ved pornoen blir belyst. Vi kan tyde et mønster i måten porno fremstilles i deres ressurs. Måten diskursene omtales er direkte og noe ensidig, og informasjonen som fremmes settes ofte på spissen. På den ene siden kan fremleggingen av harde fakta få elevene til å møte pornoen med et kritisk blikk, og på den måten kan de få et ønske om hjelp til å forebygge menneskehandel og utnyttelse av mennesker i pornoindustrien. På den andre siden kan det føre til at ungdommen pålegges for mye ansvar knyttet til pornobruken sin.

Diskurs om viktigheten av kritisk tenking i møte med porno

Her skal vi se nærmere på hvorvidt ressursene har vektlagt viktigheten av kritisk tenking i møte med pornoen. I tillegg vil det være interessant å se om ressursene har vektlagt innhold og språkbruk for å imøtekomme elevene som kritisk tenkende, og hvordan ressursene implisitt eller eksplisitt fremmer denne typen elev. Alle ressursene tar opp kritisk tenkning som et relevant tema. I de didaktiske ressursene presenteres en rekke fenomener i tilknytning til porno som er verdt å bemerke seg dersom man har blitt eksponert for porno. Avslutningsvis har ressursene refleksjonsspørsmål som går på kritisk tenkning, hvor elevene selv skal sette ord på hvordan porno skiller seg fra virkeligheten. Dette utfordrer elevene til å stille seg kritisk til innholdet i pornografien. De semantiske ressursene tar også opp diskursen om viktigheten av kritisk tenkning i møte med porno, ved at de belyser tematikk verdt å stille seg kritisk til. Disse ressursene åpner for en god diskusjon

og refleksjon, men er nødt til å bli didaktisert av læreren for å oppnå dette. Et eksempel på dette er bildeboken *Sesam Sesam* som ikke har vektlagt tekst for å fremme det store budskapet, men bilder. På denne måten kan boken brukes som en inngangsportal til refleksjon og diskusjon i klasserommet. De seks oppleggene har lagt ulik vekt på innhold som fremmer kritisk tenkning og eleven som selvstendig kritisk tenkende.

I motsetning til de andre ressursene, implementerer ressursen fra Lightup Norge og Barnevakten negativt ladete elementer i nesten alle spørsmålene elevene skal bevare underveis i opplegget. Eksempler på slike spørsmål er: “Hva tenker jeg om det jeg har lært om porno her i dag: På hvilken måte kan porno påvirke personer som ser på det, og *personer som utnyttes i industrien?*” og “Hva tenker jeg om mine grenser i møte med porno: Hvordan velger jeg å forholde meg til porno? Kan jeg bidra til å skape bevissthet om *seksuell utnyttelse* og stå opp mot *urettferdighet*? Her har vi altså valgt å utheve de negativt ladete elementene i *kursiv* for å vise hvordan avsenderne har brukt språket til å påvirke barn og unge i en bestemt retning. I boken *Pornopratt – slik tar du den viktige samtalen med barn og ungdom* (2021), skrevet av blant annet Torstensen som også er en del av Lightup Norge, påpeker de at det er essensielt i en undervisning om porno å droppe den såkalte pekefingeren for å ikke pålegge elevene skam (Frøvik & Torstensen, 2021). Til tross for at dette er det som skrives, kan man gjennom undervisningsmaterialet synes å se en motsatt tendens uttrykt. Her kan det kan nemlig tolkes som at det ikke gjør noe om elevene kjenner på en viss skam, for organisasjonens mål bunner ut i at man skal *slutte* å se på pornografi. De har også uttrykt i boken *kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (2022), at skam ikke nødvendigvis alltid er negativt ettersom det kan fungere som en etisk veiviser (Frøvik et al., 2022).

Studier viser at over halvparten av gutter i alderen elleve til seksten år tror at porno viser en realistisk fremstilling av sex (Sæle, 2021). Et eksempel vi her kan trekke frem for å vise at denne påstanden også fremstilles i en av ressursene, er gjennom serien Lik Meg da klassen har en diskusjon om porno:

- Porno er jo meningen med livet.
- Det er jo bare skuespill for faen!
- Jeg vil si det er ganske bra skuespill.
- ...
- Ja, altså, hvis dere vil tro på den dritten der, så vær så god.
- Tro på? Vi ser det jo.

- Det er jo ikke sånn sex er!
(Wisløff, 2022c, 07:49-07:56 og 08:03-08:12).

I eksemplet kommer det frem at noen av guttene mener at porno ikke bare er skuespill, for porno viser jo ekte mennesker som har sex. Lightup Norge og Barnevakten poengterer nettopp dette i sin ressurs. De mener at det er feil å si til barn og unge at porno bare er skuespill og fantasi, for det er tross alt ekte mennesker som utfører handlingene i porno. Det kan ikke forventes av barn og unge at de selv forstår hva som skiller porno fra virkelighet, og derfor er det viktig at de lærer å tenke kritisk i møte med pornoen (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b).

7.3 Hvordan fremstilles porno i de ulike læremidlene?

I de seks læringsressursene vi har sett på, fremstilles pornografi på ulike vis. Vi har ikke kommet over en utelukkende positiv fremstilling av porno i noen av de seks ressursene vi har sett på. Vi har derimot kommet over ressurser som fremstiller pornoen som relativt nyansert, altså som klarer å få frem en *flersidig* fremstilling av pornoen. Samtidig har vi også sett ressurser som omtaler pornoen som en mer negativ påvirkningskraft. For å komme nærmere et svar på vårt forskningsspørsmål *hvordan fremstilles porno i ulike læremidler*, ønsket vi her å se på hvilke læremidler som fremstiller pornoen på hvilke måter, samt å se på hvordan de har gjort dette.

Sex og samfunn sin ressursguide, Relevans sin nettressurs, Gutteboka og Sesam Sesam fremstiller pornografien på nyansert vis. Alle fire å trekker frem en rekke ulike perspektiver ved pornoen. Likevel gjør de dette på ulike måter, og vi vil drøfte hver kilde nærmere her. Vi starter med å se nærmere på undervisningsopplegget fra Sex og samfunn. Her fremstilles ikke porno som verken negativt eller positivt. På denne måten fremstår undervisningsressursen som ganske nyansert. På den ene siden viser den et kritisk blikk på pornografiens fremstilling av sex, men samtidig skamlegger den ikke barn og unge for å ha sett eller se pornografi. Guiden tar opp tematikk tilknyttet porno som bør diskuteres med barn og unge ettersom manges møte med porno starter i svært ung alder. Problemstillingene om porno i dette opplegget er knyttet til kritisk tenkning og kildekritikk. Ressursen tar også opp konkrete beskrivelser av hvordan porno skiller seg fra sex i virkeligheten (Sex og samfunn, 2022e, s. 22-23). Unormal-episoden gir også et nokså nyansert blikk på porno i den forstand at de ikke snakker negativt om det å se på porno. I stedet vektlegger de heller viktigheten med å være bevisst på hvordan porno er med å normalisere urealistiske fremstillinger av sex (NRK, 2020).

I fagteksten til Relevans sin nettressurs er også den urealistiske pornografien i sentrum. Denne kilden oppleves også som relativt nyansert i sin fremstilling av pornografien. Søkelyset settes i hovedsak på diskursen om kritisk tenking, samt at den snakker en del om kropp i porno opp mot kropp i virkeligheten. Tidvis kan man se at teksten kanskje tar litt lett på pornoindustrien, da den sier at om en pornoskuespiller ikke ønsker å ha analsex, så vil de slippe dette. Dette er det kanskje noe vanskelig å skulle konkludere med, uten å ha godt faglig belegg for påstanden sin (Skolestudio, u.å.). Man kan dermed argumentere for at ved noen anledninger så er ressursen fra Relevans noe ukritisk til pornoindustrien. Likevel viser Relevans viktigheten av kritisk tenking, særlig når det kommer til kroppens fremstilling i pornoen.

Gutteboka av Brochmann og Dahl viser både positive vinklinger, men også en negativ vinkling av pornoen. Likevel er det en overhengende beskjed om at porno ikke er slik som sex i virkeligheten, og leseren av boken oppfordres til å forsøke å ta en *pornopause*. Det skrives det om at høy bruk av pornoen kan føre til seksuelle problemer, og i kontekst av dette fremmes en oppfordring om å ta pause fra pornoen noen ganger, for å heller forsøke å onanere med sin egen fantasi. Teksten oppleves ikke som en streng *pekefinger*, men heller som en mer nyansert og informativ fremstilling av noen realiteter knyttet til både pornoen i seg selv, men også pornobruken. Det presiseres også at porno er greit av og til, og at man som forbruker av porno ikke har noen grunn til å skamme seg, men at man likevel kan ha gode grunner til å velge å begrense pornobruken sin (Brochmann & Dahl, 2021).

Til tross for kritikken vi tidligere i oppgaven kan lese at har vært rettet mot bildeboken Sesam Sesam, mener vi at fremstillingen av porno i boken ikke er utelukkende ukritisk. Porno fremstilles i boken som noe til dels skremmende, men også til dels spennende. Vi ser i hovedsak to fremstillinger av pornografi i denne bildeboken. På den ene siden får vi et innblikk i Al, hovedkarakterens, følelsesmessige respons i hans første møte med pornografi, i tillegg til hans tanker knyttet til denne eksponeringen. På den andre siden får vi en fremstilling av pornografi når moren til Al snakker om temaet etter å ha oppdaget at sønnen har blitt preget av det han har sett. Als respons fremstiller pornoen som noe ekkelt, skremmende, skummelt og samtidig litt deilig. Morens fremstilling av pornoen på den andre siden forteller oss at pornoen ikke er farlig, men at den likevel er for voksne og kan gi et feil bilde av hva sex er. Til sammen kan man si at pornoen fremstilles relativt nyansert. Leseren av boken får et innblikk i at pornoen i hovedsak er negativ for barn, men at det ikke er unaturlig at man kan være nysgjerrig på den.

Vi kan i de fire læringsressursene vi til nå har beskrevet, se at en nyansert fremstilling av porno går igjen. Flere av tekstene har fokus på at sex i porno ikke samsvarer med sex i virkeligheten, og det å ta en pornopause kommer også opp som et tema. Ressursene lykkes med å fremstille pornoen på en måte som ikke skamlegger de som faktisk bruker porno, slik vi i vårt kunnskapsgrunnlag har sett at er vesentlig når man skal snakke om porno i klasserommet (Frøvik & Torstensen, 2021; Senje, 2022). Til nå har vi sett på fire av seks ressurser i vår oppgave, og de to som står igjen er dermed Lightup Norge og Barnevaktens ressurs samt TV-serien *Lik Meg* av NRK. Begge disse ressursene har en mindre nyansert, og litt mer negativ fremstilling av pornoen. Disse fremhever med andre ord *færre*, eller *ingen*, positive aspekter ved porno og pornobruk.

Undervisningsopplegget fra Lightup Norge og barnevakten har et ganske så ensidig blikk på pornografi og fokuserer for det meste på det negative rundt bruk av porno for barn og unge. I manuset knyttet til lysbildefremvisningen, fremstilles porno som motsetning til de positive sidene ved seksuell helse (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b). Det presiseres at barn og unges seksualitet potensielt ødelegges av å vokse opp med porno som største kilde til sex, og at porno bidrar til at menneskekroppen blir sett på som en handelsvare og et objekt. Videre informeres det om at porno er en viktig påvirkningsfaktor når det kommer til overgrep blant barn og unge, men også voksne som overgriper seg på barn (Barnevakten & Lightup Norge, 2023b, s. 12).

Porno fremstilles i serien *Lik Meg* som skadelig for den seksuelle debuten. Det kan vi se ved at de verken bruker kondom eller har forspill. Leo tar også kvelertak på Sofie og drar henne i hestehalen, og det er heller ikke mye form for kommunikasjon mellom dem. Alle disse handlingene kan tydelig gjenspeiles i pornografien (Flood, 2021). I tillegg får vi et innblikk i hvor vanlig porno er blant unge i dag. Det ser vi både fra scenen i klasserommet hvor porno tas opp som et tema, men også gjennom ungdommens bruk av porno som en kilde til å lære om sex. Både Leo og Sofie tyr til internett for å lære om sex, hvor begge klikker seg inn på pornonettsider og får opp en rekke videoer som ikke samsvarer med det de søker etter (Wisløff, 2022b).

Vi kan på mange måter se i serien at porno har en negativ innvirkning på ungdom gjennom hvilket syn de har på sex, og gjennom måten seksuelle handlinger utføres. Guttene er ikke spesielt opptatt av om Leo og Sofie hadde et fint øyeblikk da de debuterte seksuelt, men heller hvilke stillinger de hadde, om han fikk Sofie til å “komme” og om han “sprutet” hun i ansiktet. Ingen av disse guttene har selv hatt sex, og med dette kan man tenke seg at disse holdningene har sine røtter fra porno (Wisløff, 2022c). Til tross for at både *Lik Meg* og *Lightup Norge og Barnevakten* i sine ressurser

viser en mer negativ fremstilling av porno og pornobruk, betyr ikke det nødvendigvis at de er mindre gode læringsressurser for bruk i klasserommet. Det fordrer derimot at læreren selv bør nyansere opplegget, og ta opp det man ser i egne diskusjoner. Viktigheten av å ikke pålegge elevene skam i pornoundervisningen er vesentlig, og bør være med i bakhodet når man går inn i denne typen undervisning (Frøvik & Torstensen, 2021; Senje, 2022).

8 Konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven har vært å se på hvordan ulike læremidlene for undervisning på ungdomstrinnet tar opp tematikken pornografi. Det vil være vanskelig å kunne si noe generelt som kan gjelde *alle* læremidler man kan benytte seg av på ungdomstrinnet, likevel viser våre funn i læremidlene, sett opp mot oppgavens teoretiske rammeverk og vårt kunnskapsgrunnlag, noen trekk som peker seg ut. For å komme et steg nærmere å kunne besvare vår problemstilling, har studien blitt operasjonalisert gjennom forskningsspørsmålet *hvordan fremstilles porno i læremidlene*. Våre funn og tilhørende konklusjoner vil trekkes frem i dette konkluderende kapittelet av vår masteroppgave.

8.1 Hvordan fremstilles pornoen i læremidlene?

Gjennom vår analyse av de seks ulike læringsressursene ble det tydelig at man ikke kunne se kun *én* fremstilling av pornografien. Det ble fort klart for oss at noen av læringsressursene fremmet et mer negativt syn på pornoen, mens andre trakk frem både positive og negative vinklinger på hva pornoen kunne tilføre. Ressursen som viste seg å bære den mest *negative* fremstillingen av pornografien var den som er produsert av Lightup Norge i samarbeid med organisasjonen Barnevakten. I oppleggets manus ble læreren oppmuntret til å fremme seksualitet som noe positivt, for så å sette pornoen i *kontrast* med dette. Elevene ble også oppfordret til å tenke gjennom hva de selv kunne gjøre for å få en nedgang i bruken av pornografi.

Noen av læringsressursene som fremstilte pornografien mer nyansert, var blant annet *Gutteboka – din guide til puberteten* (2021) og opplegget til organisasjonen Sex og samfunn, som benyttet seg av NRK serien Unormals episode *Hvis virkeligheten var som porno* (2020). Gutteboka fremstilte pornoen nyansert ved å anerkjenne at det ikke er unormalt å benytte seg av porno, og at flere ungdommer føler de lærer av det de ser, samtidig som boken fremstilte flere ulike aspekter ved pornoen som ikke er realistiske. Boken anbefalte også å ta en *pornopause* av og til, men oppfordret ikke til å slutte å se porno fullt og helt.

En av ressursene vi analyserte som har fått kritikk for å være *for positiv*, eller *for ukritisk*, til pornoen, er bildeboken *Sesam Sesam* (2017). Kritikken har gått ut på at boken ikke fremstiller farene ved pornobruken godt nok, og dermed kan være med på å ufarliggjøre pornobruk blant yngre lesere. Til tross for denne kritikken synes vi i vår analyse av bildeboken at den likevel fremmer et nyansert syn på pornografi. Boken klarer å fremstille den skremmende effekten ufrivillig eksponering for pornografi kan ha på barn, samtidig som den viser til en mer *avslappet* og

ufarliggjørende samtale moren i boken har med sine to sønner i etterkant av episoden med den ufrivillige eksponeringen.

Til tross for at noen ressurser har en mer negativ fremstilling av pornoen, mens andre tidvis har kunnet virke noe positive til den, kan vi se at det stort sett har vært balanse i måten porno er blitt omtalt. Alt i alt kan vi se at de aller fleste læringsressursene vi har analysert i denne oppgaven, har klart å fremstille pornoen nyansert. Det er også viktig å påpeke at uavhengig av hvilken ressurs man skulle velge å benytte seg av i klasserommet, kan man som lærer selv tillegge en viss *didaktisering* eller *redidaktisering* av opplegget, og med det være med på å skape en nyansert pornoundervisning i eget klasserom.

8.1.1 Hvilke diskurser har fått avgjørende plass i læremidlene?

Det dannet seg raskt et tydelig bilde av hvilke diskurser vi så gikk igjen i de seks læringsressursene vi har analysert. Mest fremtredende var diskursen om *påvirkning*. Denne kom svært tydelig frem i alle læringsressursene vi så på, samtidig som den kom til syne i flere ulike varianter, og dermed med ulike fokusområder. Det kunne dreie seg om kroppspress, kjønnsroller, samt en tanke om at porno kunne være med på å påvirke våre holdninger og handlingsmønstre.

Videre så vi også at diskursen om *forventningspress og prestasjonsangst* i tilknytning til pornoen ofte ble omtalt. I tillegg ble diskursen om pornoens *krenkende innhold* og diskursen om viktigheten av *kritisk tenking* i møte med pornoen ofte nevnt. Til tross for at disse diskursene ofte ble omtalt har vi sett at de ikke nødvendigvis ble omtalt på samme måte på tvers av de ulike læringsressursene. For eksempel ble *kritisk tenking* som tema ofte løftet frem ulikt. Vi så for eksempel at i Lightup Norges ressurs ble det fremmet at elevene måtte *tilegne* seg evnen til kritisk tenking for å selv velge *bort* pornoen, mens i Relevans 8-10 ble heller den *kritisk tenkende elev* fremmet som selvstendig. Relevans 8-10 valgte nemlig heller å la elevene selv reflektere over hvordan pornoen kunne påvirke dem selv og andre.

8.2 Hvordan tas porno opp i læremidlene?

Vår masteroppgave har nærmet seg svarene på oppgavens problemstilling ved å analysere seks ulike læringsressurser ut ifra fire gitte spørsmål. Disse lød som følger:

1. Hvilke diskurser fremmer teksten?
2. Hva er tekstenes påstander?
3. Hvilke konsekvenser kan fremstillingen av porno i teksten tenkes å ha?
4. Hva er utelatt i ressursen?

Disse fire spørsmålene hjalp oss på veien mot å kunne besvare masteroppgavens formål ved å fungere som analyseverktøy. Spørsmål *en* var med på å trekke ut masteroppgavens hovedfunn, som viste seg å være *fire* ulike diskurser som gikk igjen i både læringsressursene og i oppgavens kunnskapsgrunnlag. Disse er beskrevet i 8.1.1, og danner oppgavens hovedfunn. Videre hjalp spørsmål *to* oss med å avdekke påstandene tekstene fremmet. Funnene her var varierte, da noen tekster for eksempel påstod at pornoen er grunnleggende skadelig for barn og unge, mens flere andre tekster påstod at pornoen ikke viste et riktig bilde av hvordan sex i virkeligheten er. Disse ulike påstandene som ble avdekket har, vært med på å danne et bilde av hvordan tekstene tar opp tematikken pornografi.

Da vi skulle se etter hvordan en læringsressurs tok opp tematikken pornografi, var det hensiktsmessig å se etter hva teksten *utelot* av informasjon eller synsvinkler. Spørsmål *fire* hjalp oss med å analysere og se etter hvilke elementer en tekst utelot. Vi fant at ulike læringsressurser utelot, eller viet lite plass til, ulike temaer. Dette var delvis et resultat av at noen av ressursene var ment for kortere undervisningsøkter, og dermed ikke hadde tidsaspektet til å dekke over flere temaer. Det virket dog i noen tilfeller å være et resultat av hvilke *påstander* en tekst fremmet. Eksempelvis fremmet ressursen fra Lightup Norge og Barnevakten at porno var skadelig, og at barn og unge ikke burde se på porno, dermed ble *positive* fremstillinger av pornoen utelatt fra denne ressursen.

Et annet funn vi kom over da vi så etter hva ulike ressurser utelot, viste seg i *Jenteboka – Ellen og Ninas guide til puberteten* (2019). Det viste seg nemlig at i boken var tematikken pornografi utelatt i sin helhet. Dette stod i kontrast til det faktum at i *Gutteboka – din guide til puberteten* (2021) ble temaet viet et eget kapittel. Det fordret spørsmålet om hvilke signaler dette kunne sende til de tiltenkte publikummene, og ikke minst hvilke konsekvenser det igjen kan ha på både unge jenter og unge gutter som leser bøkene. Det kan tenkes å øke stigmatiseringen porno har for særlig jenter, ved

at tanken om at porno er noe gutter ser på og kan snakke om styrkes, mens pornopraten blir avgrenset fra jentene. Dette vil kunne være en uheldig påvirkning fra de to pubertetsguidene.

Til tross for at vi har kunnet danne oss et bilde av hvordan tematikken pornografi tas opp i de seks ulike læringsressursene vi har analysert, er det viktig å ha med seg at disse resultatene ikke nødvendigvis er overførbare til å kunne si noe om porno som tema *generelt* sett i læringsressurser. Vi kan dermed ikke med sikkerhet svare på masteroppgavens formål ut over de utvalgte læringsressursene vår oppgave omtaler. Innad i de seks læringsressursene vi har sett på, synes det at variasjonen i hvordan porno tas opp er stor. Det er dermed skjellig grunn til å anta at variasjonen også vil være stor i andre semantiske og didaktiske læringsressurser. Det blir altså vanskelig å skulle kunne uttale seg helhetlig om alle læringsressurser for ungdomstrinnet som tar opp pornografi. Likevel kan vi konkludere med at i vår analyse har det kommet frem at porno som tema tas opp svært ulikt. Samtidig er ett fellestrekk for alle læringsressursene vi har sett på, at *diskursen om påvirkning* står sentralt. Den virker å være motivatoren for å lage undervisningsopplegg om nettopp dette temaet.

8.3 Avsluttende konklusjoner

Avslutningsvis vil vi trekke noen konklusjoner for å oppsummere noen punkter det er verdt å merke seg, og ha med seg når man selv skal ta pornopraten i klasserommet. Først og fremst ønsker vi å trekke frem viktigheten av å se etter læringsressurser utenfor rammene av læreboken. Våre funn belyste nemlig at pornoens plass i læreboken var svært liten, og i mange tilfeller helt fraværende. Vår masteroppgave har også vist at de semantiske læringsressursene kan være med på å tilby læreren en rekke innganger og vinklinger til tematikken pornografi, dersom man ønsker å didaktisere disse til bruk i eget klasserom.

Til tross for at det finnes en rekke ressurser å benytte seg av, er det vesentlig å stille seg noe kritisk til de man finner. Det finnes ressurser som fremmer særlig negative aspekter, mens andre heller er noe ukritiske til pornoen. Det er dermed viktig at man som lærer didaktiserer eller redidaktiserer innholdet, slik at det på best mulig vis tilpasses ens egen klasse. I noen tilfeller kan det også være svært hensiktsmessig å benytte seg av flere læringsressurser for å kunne ta opp kompleksiteten og de ulike aspektene ved pornoen.

Når man beveger seg inn i pornoundervisningen er det viktig å være bevisst på sin egen rolle i klasserommet. Man kan som lærer innta ulike roller i pornoundervisningen, slik Nordbø (2019)

beskrev i sin studie. Disse ulike rollene er med på å påvirke elevenes utbytte av læringen, og kan i beste fall åpne for refleksjon, diskusjon og en åpen dialog om et svært viktig tema som berører barn og unges liv. Med det vil vi avslutningsvis konkludere med at det er på høy tid at porno får sin plass på timeplanen.

8.4 Forslag til videre forskning

For videre forskning ville det vært interessant å utforske hvordan de ulike læringsressursene vi har analysert, mottas og oppleves av elevene. I tillegg til dette vil et annet interessant aspekt vært å se på hvordan lærerne selv opplever egen bruk av læringsressursene. Særlig ville det være interessant å se om lærerne opplever å få den støtten de har behov for i pornoundervisningen. I tillegg til dette ville det også vært spennende å undersøke hvordan porno kan tas opp på tvers av fag med de tverrfaglige temaene som utgangspunkt. I fremtiden vil det være spennende å se om porno får plass på timeplanen, og med det kunne gi elevene den støtten de etterlyser i møte med denne digitale seksualiteten.

Litteraturliste

- Aasland, M. W. (2020). *Barna og seksualiteten*. Cappelen Damm Akademisk.
- Ahlin, M. & Dufva, M. (2021). *Värsta bästa svårsnacket - om porr, sex & samtycke*. Bonnier Fakta.
- Ahlin, M. (2021). Porr och unga. I N. Rung (Red.), *Den stora porrboken* (s. 129-137). Rebel Books.
- Albury, K. (2014). Porn and sex education, porn as sex education. *Porn Studies*. 1(1-2), 172-181.
<https://doi.org/10.1080/23268743.2013.863654>
- Alver, V. & Brøntveit, M. O. (2021, 21. september). *Lærerrommet: hva er god seksualundervisning?* Utdanningsforbundet.
<https://www.utdanningsforbundet.no/nyheter/2021/larerrommet-hva-er-en-god-seksualundervisning/>
- Aschehoug. (u.å.). *Ellen Støkken Dahl*. Aschehoug. https://aschehoug.no/Ellen-Stokken_Dahl
- Baker, C. N. (2022). *Hvordan påvirker porno kultur og identitet?*. NDLA.
<https://ndla.no/nb/subject:ea9e2be1-461d-4929-9dae-590e8cb9657f/topic:68a49886-e7ee-4bf5-9cf7-832a685b355e/topic:779a5f15-47d5-4842-a58f-496de9245183/resource:c50ae92a-c52c-4944-8bee-aaafdc43ec55>
- Barnevakten. (2023). *Om oss*. Hentet 29. Mars 2023 fra <https://www.barnevakten.no/om-oss/>
- Barnevakten & Lightup Norge. (2023a, 7. februar). *Porno på timeplanen*.
<https://www.barnevakten.no/porno-pa-timeplanen-laererveiledning/>
- Barnevakten & Lightup Norge. (2023b, 7. februar). *Veileder/manus - Porno på timeplanen*.
<https://www.barnevakten.no/wp-content/uploads/2023/02/porno-pa-timeplanen-veileder.pdf>
- Barnevakten & Lightup Norge. (2023c, 7. februar). *Porno på timeplanen*.
<https://www.barnevakten.no/wp-content/uploads/2023/02/porno-paa-timeplanen-elevpresentasjon.pdf>
- Barne – og likestillingsdepartementet. (2016). *Barnets rettigheter i Norge – Norges femte og sjette rapport til FNs komite for barnets rettigheter – 2016*. Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/0ada3bee46b54f498707f51bbc7d4b2c/barnekonvensjonen-norsk-versjon-uu.pdf>
- Berggrav, S. (2020). “Et skada bilde av hvordan sex er” - Ungdoms perspektiver på porno. Redd Barna. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/2020/rapport-redd-barna-mai-2020-et-skada-bilde-av-hvordan-sex-er.pdf>

- Bratberg, Ø. (2022). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. (3. utg.). Cappelen Damm AS.
- Cappelen Damm. (u.å.). *Sesam Sesam*. Hentet 13. februar 2023
https://cappelendamm.no/_sesam-sesam-gro-dahle-9788202561499
- Ciakudia-Moxnes, I. (2022, 7. mai). Trodde porno var seksualundervisning: - Jeg ble sjokkert! *NRK P3*. <https://p3.no/trodde-porno-var-seksualundervisning-jeg-ble-sjokkert/>
- Dahle, G. (2017). *Sesam Sesam*. Cappelen Damm.
- Eriksen, I. M. & Walseth, K. (2021). Med kropp som prosjekt. I W. Pedersen (Red.), *Ungdommen* (s.153-172). Cappelen Damm Akademisk.
- Flood, K. S. (2021). Ungas rätt till sin sexualitet. I N. Rung (Red.), *Den stora porrbooken* (s. 139-146). Rebel Books.
- Friestad, N. K. (2022, 9. februar). *Er framtidens lærere forberedt på å snakke om sex?* Universitetet i Stavanger. <https://www.uis.no/nb/forskningsformidling/er-framtidens-laerere-forberedt-pa-a-snakke-om-sex>
- Frøvik, J. K. & Torstensen, R. L. (2021). *Pornopratt – slik tar du den viktige samtalen med barn og ungdom*. Spartacus.
- Gissel, S. T. (2022a). *Didaktiske læremidler*. Nationalt Videncenter For Læremidler. <https://laeremiddel.dk/laeremidler/laeremiddeltyper/didaktiske-laeremidler/>
- Gissel, S. T. (2022b). *Semantiske læremidler*. Nationalt Videncenter For Læremidler. <https://laeremiddel.dk/laeremidler/laeremiddeltyper/semantiske-laeremidler/>
- Gissel, S. T. (2022c). *Hvad er et læremiddel?* Nationalt Videncenter For Læremidler. <https://laeremiddel.dk/laeremidler/introduktion-til-laeremidler/hvad-er-et-laeremiddel/>
- Goldschmidt-Gjerløw, B., Eriksen, K. G. & Jore, M. K. (2022). Undervisning som balansekunst. I B. Goldschmidt Gjerløw, K. G. Eriksen, M. K. Jore (Red.). *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s.13-28). Universitetsforlaget.
- Frøvik, K. J., Torstensen, R. L. & Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Pornografi og kritisk tenkning. I B. Goldschmidt Gjerløw, K. G. Eriksen, M. K. Jore (Red.). *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s.111-128). Universitetsforlaget.
- Gyldendal. (2020, 1. november). *Utforskende samfunnsfag*. Hentet 10. november 2022 fra <https://www.gyldendal.no/artikler/relevans-laer-gjennom-utforskende-tenkning/>

- Handal, M. (2020) “*Vi ... er på vei inn i en tidsalder der det i stor grad er kvinnekjønnen som setter premissene for samfunnsutviklingen*” – en kritisk analyse av lærebøker i samfunnsfag. Nordidactica. ISSN 2000-9879. Volum 10. 2020:3. s.88-108
- Hatlen, T. S. (2021, 16. september). Perfekt om penis, pung og psyken. Bokanmeldelse: “Gutteboka”. VG, bokanmeldelse. <https://www.vg.no/rampelys/bok/i/dnLkRo/perfekt-om-penis-pung-og-psyken-bokanmeldelse-gutteboka-av-nina-brochmann-og-ellen-stoekken-dahl>
- Helsedirektoratet. (2021). *4 Sunne valg: 4.6 Seksuell helse*. Hentet 2. mars 2023 fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/sectorrapport-om-folkehelse/sunne-valg/seksuell-helse>
- Herzog, I. C. & Helgesen, P. (2021, 9. juni). Gro Dahle. I *Store Norske Leksikon*. https://snl.no/Gro_Dahle
- Jacobsen, J. (2018). Straffansvaret for å overlate pornografi til barn: Om straffelova § 317 første ledd alternativ c. *Tidsskrift for strafferett*. 18(2), 102–130. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.0809-9537-2018-02-03>
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Johnsen, E. B. (1999). *Lærebokkunnskap - innføring i sjanger og bruk*. Tano Aschehoug.
- Jonsson, L. & Svedin, C. G. (2021). Uppväxt med porr – unga som tittar och hur de påverkas. I N. Rung (Red.), *Den stora porrboken* (s. 117-127). Rebel Books.
- Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis – as Theory and Method*. SAGE Publications.
- Kunnskapsdepartementet. (2020). Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv147?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen.

Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.3-kritisk-tenkning-og-etisk-bevissthet/?lang=nob>

Langfeldt, T. (2000). *Barns seksualitet*. (2. Utg.) Pedagogisk forum.

Lightup Norge. (2022) *Les mer om oss*. Lightup-movement.
<https://lightup-movement.no/lesmeromoss>

Litsou, K., Byron, P., McKee, A. & Ingham, R. (2021). Learning from pornography: results of a mixed methods systematic review. *Sex education*, 21(2), 236-252.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1786362>

Medietilsynet. (2022, 14. desember). *Barn og medier 2022: Porno*. (Barn og medier 2022). Medietilsynet <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/barn-og-medier-2022-porno-desember-2022.pdf>

NRK. (2020, 27.oktober). Hvis virkeligheten var som porno [Episode i TV-serie]. I NRK (produsent), *Unormal*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/unormal/2020/DMYT21003920>

Nordbø, Y. M. (2019). *Undervisning om seksualitet – et spenningsfelt – Et kultursosiologisk blikk på lærernes erfaring*. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]
https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/70607/Masteroppgave_ferdig_YMN.pdf?sequence

NOU 2021: 3. (2021). *Barneliv foran, bak og i skjermen*. Kulturdepartementet.

Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget

Oppdatert. (2022, 25. april). Porno-revolusjonen som endra Norge [Audiopodkast-episode]. I *Opptadert*. NRK. https://radio.nrk.no/podkast/oppdateret/1_d49a946e-0152-40cf-9a94-6e015240cfc5

Oslo Literary Agency. (2020, 19. november). *The Girl Book. Nina and Ellen's guide to puberty*. Books From Norway. <https://booksfromnorway.com/books/1877-the-girl-book-nina-and-ellen-s-guide-to-puberty>

Pedersen, W., Slagstad, K. & Soest, T. V. (2021). Nye seksualiteter, nye kjønn? I W. Pedersen (Red.), *Ungdommen*. (s.295-315). Cappelen Damm Akademisk.

Redd Barna. (2021, mars). *Ses offline? En undervisningsressurs om ungdom, seksualitet og relasjoner på nettet*. Redd Barna.
https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/03/RB_SesOffline_0321_print.pdf

- Representantforslag 91 S. (2022-2023). *Representantforslag 91 S.* Til Stortinget.
<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2022-2023/dok8-202223-091s.pdf>
- Røthing, Å. & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen – perspektiver på undervisning*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Sandmo, E. (1999). Michel Foucault som maktteoretiker. I F. Engelstad (Red.), *Om makt – Teori og kritikk*. (s. 79-96). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Senje, V. G. (2022, 16. desember). *På tide med porno på timeplanen*. Sex og politikk.
<https://sexogpolitikk.no/pa-tide-med-porno-pa-timeplanen/>
- Sex og politikk. (2022, 25. august). Tema 8 \ sex versus porno. Sex og politikk.
<https://sexogpolitikk.no/wp-content/uploads/2022/08/BokmaalUke1610SHoL-sex-vs-porno.pdf>
- Sex og samfunn. (2022a). *Hva inngår i dagens seksualitetsundervisning? – Et dypdykk i innholdet i seksualitetsundervisningen i skolen*. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/04/Hva-inngar-i-dagens-seksualitetsundervisning-Et-dypdykk-i-innholdet-i-seksualitetsundervisningen-i-skolen.pdf>
- Sex og samfunn. (2022b). *Seksualitetsundervisning i skolen – en kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>
- Sex og samfunn. (2022c). *Om oss*. Sex og samfunn. <https://sexogsamfunn.no/om/>
- Sex og samfunn. (2022d). *Ressurser til undervisning*. Sex og samfunn.
<https://sexogsamfunn.no/klinikk-og-tilbud/seksualitetsundervisning/ressurs-til-undervisning/>
- Sex og samfunn. (2022e). *Seksualitetsundervisning – en ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet* [Brosjyre]. Sex og samfunn. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/09/Seksualitetsundervisning-En-ressursguide-for-undervisning-pa-ungdomstrinnet-sep.-2022.pdf>
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder – planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Fagbokforlaget.
- Skolestudio. (u.å.). *Sex, kropp og følelser - porno*. Gyldendal.
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm.
- Straume, A. C. (2017, 4. oktober). *Joda, også porno bør vi snakke om*. NRK.

<https://www.nrk.no/kultur/anmeldelse-av- sesam-sesam -1.13718677>

- Stubberud, E., Aarbakke, M. H., Svendsen, S. H. B., Johannesen, N. & Hammeren, G. R. (2017). *Styrking av seksualitetsundervisningen i skolen – En evalueringsrapport om bruken av undervisningsopplegget “Uke 6”*. (KUN-rapport 2017: 2). Forlaget Nora.
- Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen – En innføring for lærerstudenter*. Universitetsforlaget.
- Sveen, H. H. (2012). *Pornografi i blindsonen – om det ingen vil snakke med de unge om – bruk av internettpornografi*. [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Svelstad, O. E. (2022, 2. juni). *NRK-serie brukar intimitetskoordinator: - Det var nødvendig*. NRK. <https://www.nrk.no/kultur/blant-dei-fyrste-til-a-bruke-intimitetskoordinator-i-noreg-1.15979329>
- Svenkerud, S. W. (2021). Intervjuer i klasseromsforskning. I E. Andersson-Bakken & C. P. Dalland (Red.), *Metoder i klasseromsforskning – forskningsdesign, datainnsamling og analyse* (s. 91-103). Universitetsforlaget.
- Sæle, O. O. (2021). *Kroppssyn gjennom historien – og om vår tids kroppsideal og kroppsfokus*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2. utg.) Gyldendal.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative metoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Tønnesson, J. (2023, 24. januar). Sakprosa. I *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/sakprosa>
- UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education – An evidence-informed approach*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Læremidler*. Udir. <https://www.udir.no/kvalitet-og- kompetanse/laremidler/>
- Westeng, K. (2020, 26. mai). *Ny rapport kartlegger norsk ungdoms pornobruk: – Jeg har vært bekymret lenge, og disse tallene bekrefter bekymringen*. Nettavisen. <https://www.nettavisen.no/livsstil/ny-rapport-kartlegger-norsk-ungdoms-pornobruk-jeg-har-vart-bekymret-lenge-og-disse-tallene-bekrefter-bekymringen/s/12-95-3423973384>
- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør). (2018 - 2022). *Lik Meg* [TV-serie]. NRK.

<https://tv.nrk.no/serie/lik-meg>

- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør. (2022a). Nå kan du ligge! [Episode] I Arne Helsingen (TV-sjef), *Lik meg*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lik-meg/sesong/6/episode/1/avspiller>
- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør). (2022b). En sjanse til? [Episode] I Arne Helsingen (TV-sjef), *Lik meg*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lik-meg/sesong/6/episode/4/avspiller>
- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør). (2022c). Noen koste seg [Episode] I Arne Helsingen (TV-sjef), *Lik meg*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lik-meg/sesong/6/episode/2/avspiller>
- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør). (2022d). Har ikke hull [Episode] I Arne Helsingen (TV-sjef), *Lik meg*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lik-meg/sesong/6/episode/3/avspiller>
- Wisløff, A. (Manusforfatter og regissør). (2022e). Er du alene? [Episode] I Arne Helsingen (TV-sjef), *Lik meg*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lik-meg/sesong/6/episode/7/avspiller>